Krişnamurti

Tam Bilinçlilik / Tam Yaşam

Bilincin Uyanışı

Çeviren Ercan Arısoy

OKYANUS

Krişnamurti

Tam Bilinçlilik / Tam Yaşam

Bilincin Uyanışı

OKYANUS

© Krişnamurti / Okyanus Yayıncılık ve
Yapımcılık Ltd. Şti., 1998

Çeviren: Ercan Arısoy
Düzelti: Esra Bilal
Kapak Tasarımı: Nare Öztürk

ISBN - 975 - 7200 - 40 - 9

Ofset Hazırlık, Kapak Baskı, İç Baskı ve Cilt:
ÇİZGE Matbaacılık Ltd. Şti.
Tel.: (0212) 647 34 93

OKYANUS YAYINCILIK VE YAPIMCILIK LTD. ŞTİ.
Ankara Cad. Konak İşhanı 34/304 3440 Cağaloğlu/İstanbul
Tel: (0212) 513 42 59

İÇİNDEKİLER

AMERİKA
KISIM I
1- Öğretmenin Rolü
2- İç Uzay Üzerine, Gelenek ve Bağımlılık Üzerine

KISIM II
1- İç Devrim
2- İlişki
3- Dini Deneyim, Meditasyon

KISIM III
1- İnsanın Savaşım Sirki

AMERİKA

KISIM I

İki Konuşma:
J. Krişnamurti ve
Profesör Jacob Needleman

1- ÖĞRETMENİN ROLÜ
2- İÇ UZAY ÜZERİNE;
GELENEK VE BAĞIMLILIK ÜZERİNE

EDİTÖRÜN NOTU

Geçtiğimiz yıllarda J. Krişnamurti Amerika, Avrupa ve Hindistan'da, bireylere olduğu kadar küçük gruplara da, her çeşit dinleyici için konuşmalar yaptı. Bu kitap kendisinin bu dönemde, yani 1967'den bu yana, verdiği öğretiyi daha önceki yayınlardan daha kapsamlı, daha geniş biçimde sunmak için hazırlandı. Konuşmaların hepsi doğaçtan oldukları ve soru-cevap biçiminde ilerledikleri için, bu kitaptaki bilgiler bant kaydından hazırlanmış ve tüm kelime ve cümleler aynen korunmuştur. Yalnızca bazı tekrarlar aradan çıkarılmış ve ancak bir okuma metni oluşturmaya yetecek ölçüde düzeltmeye yer verilmiştir.

Türkçe Basıma Not

1967'den sonra Krişnamurti'nin yaptığı bütün konuşmalar "Bilincin Uyanışı" adı altında toplanmıştır. Biz bu çeviri betiğimize bir bütünsellik oluşturduğu için Amerika'da yaptığı konuşmaları aldık ve konuşmaların içeriğine uygun düştüğü için "Tam Bilinçlilik-Tam Yaşam" adını verdik. Kitabımıza almadığımız Hindistan ve Avrupa'daki konuşmaları daha sonraki yayınlarımız arasında çıkacaktır.

ÖĞRETMENİN ROLÜ

J. Krişnamurti ve Profesör J. Needleman arasında bir konuşma metnidir.

Needleman[1] - Gençler arasında, özellikle de burada, Kaliforniya'da ruhsal bir devrimden bir hayli sözediliyor. Siz, bu son derece karışık olguda, modern uygarlığın yeniden canlanışı, yeni bir gelişme olanağı adına umut görüyor musunuz?

KRİŞNAMURTİ - Yeni bir gelişme olanağı dediğ.mizde, sizce bu hayli ciddi bir şey olmak gerekmez mi? Gösterişli bir eğlenceden bir diğerine atlamaktan öte birşeyler olması gerekmez mi? Kaliforniya'da ya da dünyada yeni bir şey belki ancak şu şekilde gerçekleşebilir: Tüm dünya dinlerini gözden geçirir, organize olmuş yararsızlıklarının farkına varırsınız; sonra da bu algıdan, bu sezgiden hakiki bir berrak birşeyler ortaya çıkar. Oysa benim gözleyebildiğim kadarıyla bahsettiğiniz şeylerde korkarım ciddiyet vasfı, ciddiyet niteliği eksik. Belki yanılıyorumdur. Çünkü bu genç insanları sadece uzaktan tanıyorum; seyirciler arasında oluyor ya da buraya gelip gidiyorlar; sordukları sorular, kahkahaları ya da alkışları bana pek de o kadar ciddi, olgun, içerikli gelmiyor. Ancak doğaldır ki yanılıyor da olabilirim.

---

(1) Jacob Needleman, San Francisco State College'de felsefe profesörüdür; 'The New Religions' adlı kitabın yazarı olup Metafizik Kitapları serisinin editörlerindendir.

Needleman - Söylediklerinizi çok iyi anlıyorum. Ben sadece şunu sormak istemiştim. Belki bu gençlerin ciddi olmalarını beklemek doğru değildir?

KRİŞNAMURTİ - Ben de aynı nedenle bunun gençlere atfedilecek birşey olduğunu sanmıyorum. Gençler arasında böyle olağanüstü birşey nasıl ortaya çıktı, nasıl bu denli önem kazandı bilmiyorum. Birkaç yıl içinde onların da yaşlı kişiler olma sıraları gelecek.

Needleman - Ardında ne yattığına hiç bakmaksızın deneyüstü olmaya -ya da buna hangi ismi verirseniz verin- duyulan bu ilgi, bir çeşit tohum tarlasını andırıyor; öyle ki işin eğlencesinde olanlar ve sahtekarlar bir yana, bu topraklarda istisnai bazı insanlar, belki de bazı ustalar yetişebilecekmiş gibi gözüküyor.

KRİŞNAMURTİ - Ben sizin kadar emin değilim; sahtekarlar ve bu işten çıkar sağlayanlar her yanı kaplıyorlar. "Krişna Bilinci" ya da "Transandantal Meditasyon", ya da sürüp giden diğer anlamsız şeyler; herkes kendini bunlara kaptırmış gibi. Bu bir tür teşhircilik, bir eğlence ve gösteri biçimi. Yeni birşeyin ortaya çıkması için, kendini gerçekten adamış, ciddi, en son noktaya dek gidebilen kişilerden oluşmuş bir çekirdek bulunması gerekir. Herşeyi yaşadıktan sonra "İşte en sonuna dek takip edeceğim birşey" derler.

Needleman - O halde ciddi bir kişi dediğimizde, tüm diğer şeylerin yarattığı yanılsamalardan etkilenmeyecek birisini anlıyoruz.

KRİŞNAMURTİ - "Ben buna "yanılsamalardan uzak olmak" değil de bir ciddiyet biçimi demeyi tercih edeceğim.

Needleman - Peki bunun için bir önkoşul yok mudur?

KRİŞNAMURTİ - Hayır, ben umutsuzluk ve kuşkuculuğa götüren yanılsamaları kastetmiyorum. Ben, sözde -dini, sözde- ruhsal olarak adlandırılan bütün şeylerin değerlendirilmesini kastediyorum: Tüm bunlardaki gerçeğin ne olduğunu ya da bir gerçeklik bulunup bulunmadığını araştırmak ve öğrenmekten sözediyorum. Ya da hepsini bir yana atıp yeniden başlamaktan; yani tüm o çetrefil süreçlerden, tüm o karmaşadan geçmek zorunda kalmadan.

Needleman - Sanırım benim söylemeye çalıştığım da buydu; ancak şimdi çok daha iyi dile getirilmiş oldu. Kişiler birşeyler denediler ama bu onlara bir yarar sağlamadı.

KRİŞNAMURTİ - Burada "diğer kişileri" kastetmiyoruz. Ben kişinin tüm vaatleri, tüm deneyimleri, tüm mistik atıfları bir yana atmasını kastediyorum. Ben, kişinin kesinlikle hiçbirşey bilmiyormuş gibi yeniden başlaması gerektiği fikrindeyim.

Needleman - Bu çok zor birşey olmalı.

KRİŞNAMURTİ - Hayır, yanılıyorsunuz; ben zor olduğu düşüncesinde değilim. Sadece, kendilerini başka kişilerin bilgileriyle doldurmuş olanlar için zor olabilir.

Needleman - Peki çoğumuz bu durumda değil miyiz? Dün, San Fransisko Eyalet Üniversitesi'nde öğrencilerimle konuşuyordum. Onlara KRİŞNAMURTİ'yle bir mülakat yapacağımı, sormamı isteyecekleri sorular olup olmadığını sordum. Pekçok soru geldi ancak beni epçok etkileyeni genç bir adamdan geldi: "Kitaplarını defalarca ve defalarca okudum" dedi "ancak, söylediklerini yapamıyorum.". Bu ifadede çok berrak birşeyler var; zihnimde bir şimşek çakmış oldu. Bana, bir çeşit incelikli anlamda bu yolla başlanılabilir gibi geldi. Tam bir yeni; taptaze biri olunabilir!

KRİŞNAMURTİ - Sanırım yeterince sorgulamıyoruz. Kastettiğimi anladınız mı?

Needleman - Evet.

KRİŞNAMURTİ - Kabul ediyor, hevesleniyor, yeni deneyimlere özeniyoruz. İnsanlar, sakalı ve vaatleri olan, belli şeyleri yaptıkları takdirde harika tecrübeler yaşayacaklarını söyleyen herkesin dudağından dökülen herşeyi derhal kapıyorlar! Bence kişi şöyle demeli "Hiçbirşey bilmiyorum." Başkalarına güvenemeyeceğim de açık. Kitaplar ve gurular olmasa acaba ne yapardım?

Needleman - Ama kişiler çok kolayca aldatılıyor.

KRİŞNAMURTİ - Birşeyler istiyorsanız, aldatılırsınız.

Needleman - Evet, ne demek istediğinizi anlıyorum.

KRİŞNAMURTİ - Yani şöyle demek gerek: "Bulacağım, adım adım araştıracağım. Kendimi aldatmak istemiyorum" Aldanma, birşeyler istediğimde, açgözlü olduğumda, "yaşadığım herşey çok berrak; ben esrarlı birşeyler istiyorum" dediğimde ortaya çıkar ve derhal kapılmış olurum.

Needleman - Bana kalırsa, anlayış olarak sıradan kişinin çok uzağında kalan bir hal, bir tavır, bir yaklaşımdan sözediyorsunuz. Ben kendimi bunun çok uzağında hissediyorum; öğrencilerim için de aynı şeyi söyleyebilirim. Doğru ya da yanlış, onlar böyle hissediyorlar ve yardıma ihtiyaçları var. Belki yardımın ne olduğunu bile yanlış anlıyor olabilirler. Peki yardım diye birşey var mı?

KRİŞNAMURTİ - "Kişi neden yardıma gereksinir" mi demek istiyorsunuz?

Needleman - Şöyle açıklayayım. Kendinizi aldattığınıza

dair bir his var içinizde ama tam olarak da bilemiyorsunuz...

KRİŞNAMURTİ - Bu oldukça basittir. Kendimi aldatmak istemiyorum; öyle değil mi? Aldanışı meydana getiren hareketi, şeyi bulmaya çalışırım. Bu elbetteki açgözlü olduğum, birşeyler istediğim, doyumsuz olduğum zaman sözkonusudur. Ancak, açgözlülük, istek, doyumsuzluğa saldıracak yerde yeni birşeyler isterim.

Needleman - Anlıyorum.

KRİŞNAMURTİ - O halde, kendi açgözlülüğümü anlamam gerekiyor. Acaba neler istiyorum: Bu dünyaya doydum; kadınlara, arabalara, paraya doydum da yeni birşeyler mi istiyorum acaba?

Needleman - Bence, kişi uyarılmak istediği, kendinden uzaklaşmak istediği zaman açgözlülüğe kapılıyor; böylece kendi yoksulluğunu görmemiş oluyor. Ancak ben başka birşey sormak istiyorum. Konuşmalarınızda bu soruyu birçok defa yanıtlamış olduğunuzu da biliyorum ama neredeyse kaçınılmaz bir biçimde aynı soru sorulmaya devam ediyor: Dünyanın büyük gelenekleri, kendilerinin bugün ne halde oldukları bir yana (farklılaştırıldılar, yanlış yorumlandılar ve yanıltıcı hale geldiler), doğrudan ya da dolaylı olarak sürekli yardımdan söz ediyorlar. Onlar da "guru kendinizden başkası değil" diyorlar, ancak aynı zamanda bir yardımın da varolduğu söyleniyor.

KRİŞNAMURTİ - "Guru" kelimesi ne anlama gelir, bilir misiniz?

Needleman - Tam olarak bilemiyorum.

KRİŞNAMURTİ - "İşaret eden" anlamına gelir. Bir anlamı bu-

dur. Bir başka anlamı da "aydınlanma getiren, yükünüzü hafifleten" şeklindedir. Ama, sizin yükünüzü hafifletmek bir yana kendi yüklerini sizin üzerinize bindirenler de var.

Needleman - Korkarım, var.

KRİŞNAMURTİ - Guru "Köprüden geçmenize yardım eden" anlamına da gelir; başka anlamları da vardır. Guru, bildiğini söylediği an, bilmediğinden emin olabilirsiniz. Çünkü bildiği, haliyle geçmişte kalmış birşeydir. Bilgi, geçmiş demektir. Ve guru, bildiğini söylediği zaman, yaşadığı bir deneyimi dünüyordur, bunun önemli bir deneyim olduğu kanısındadır ve bu kanı da önceki bilgilerinden ileri gelir; aksi taktirde bir kanıya sahip olamazdı. İşte bu nedenle, deneyiminin kökleri geçmiştedir. Bu yüzden de gerçek değildir.

Needleman - Galiba çoğu bilgiler için durum bu.

KRİŞNAMURTİ - O halde, tüm bunlarda neden eski ya da yeni bir gelenek biçimi bulmak istiyoruz ki? Kişi kendi içinde akılalmaz derinliklere ulaşabilir ve her aradığını bulabilir. Tek sorun, kişinin kendi içine nasıl ulaşacağı, bunu nasıl başaracağıdır. Kişi başaramaz ve şöyle der: "Lütfen bana yardımcı olur musunuz?"

Needleman - Anlıyorum.

KRİŞNAMURTİ - Bir başkası da şöyle yanıtlar: "Size yardım edeceğim" ve kişiyi çok başka biryerlere götürür.

Needleman - Evet, soruya yanıt geliyor gibi. Geçenlerde "sat-san" adında birşeyden sözeden bir kitap okuyordum.

KRİŞNAMURTİ - Ne anlama geliyor, bilir misiniz?

Needleman - Bilgelerle bir arada olmak.

KRİŞNAMURTİ - Hayır; iyi kişilerle bir arada olmak.

Needleman - İyi kişilerle! Doğru, haklısınız.

KRİŞNAMURTİ - İyi olduğunuzda bilgeleşirsiniz. Yani, bilge olduğunuzda iyileşirsiniz şeklinde değil.

Needleman - Anlıyorum.

KRİŞNAMURTİ - Bilgeliğinizin nedeni iyi olmanızdır.

Needleman - Birşeyler ima etmeye çalıştığım sanılmasın ancak kendi adıma, öğrencilerim ve ben, sizi okuduğumuzda ya da dinlediğimizde, bazen şöyle diyoruz fikrindeyim: "kimseye ihtiyacım yok; kimseyle olmak zorunda değilim!" Burada da muazzam bir aldanma sözkonusu.

KRİŞNAMURTİ - Elbette. Çünkü konuşmacının etkisinde kalıyorsunuz.

Needleman - Evet. Bu Doğru.

(Gülüşmeler)

KRİŞNAMURTİ - Bakın çok basit biçimde ele alalım. Eğer hiçbir kitap, hiçbir guru, hiçbir öğretmen olmasaydı, ne yapacaktınız? Kişi bir bunalım, bir kafa karışıklığı, bir ikilem yaşıyor diyelim; ne yapacak? Yardım edecek kimse yok; ne uyuşturucu, ne sakinleştirici, ne de kurumsal dinler var. Ne yapardınız?

Needleman - Ne yapacağımı kestirmem mümkün değil.

KRİŞNAMURTİ - Doğru.

Needleman - Belki bu durumda acil ihtiyaç nedeniyle bir çare de ortaya çıkardı.

KRİŞNAMURTİ - Çok doğru. Bu ihtiyacı hissetmiyoruz çünkü şöyle diyoruz "Nasılsa yardım edecek birisi bulunur."

Needleman - Ama birçokları da böyle bir durumda aklını kaçırırdı.

KRİŞNAMURTİ - Sizinle aynı fikirde değilim.

Needleman - Ben de kesin olarak emin değilim.

KRİŞNAMURTİ - Hayır, size hiç mi hiç katılmıyorum. Bugüne dek yaptıklarımıza bir baksanıza! Bağlandığımız kişiler, dinler, kiliseler, eğitim; tüm bunlar bizi bu karmaşık duruma sürüklediler. Acıdan kurtulamadık; hayvanca tarafımızdan, çirkinliğimizden, değersizliğimizden kurtulamadık.

Needleman - Ama herkesi aynı kefeye koyabilir miyiz? Farklılıklar sözkonusu. Her bin düzenbaza karşılık bir de Buda var.

KRİŞNAMURTİ - Ama bu beni ilgilendirmiyor. Eğer bu bir çeşit aldanışa yöneltiyorsa... Yok, hayır.

Needleman - O halde size şunu sorayım. Sıkı çalışma olmadan bedenin hastalanabileceğini biliyoruz ve bu sıkı çalışma, çaba, gayret dediğimiz şey. Peki ruh adını verebileceğimiz şey için de bir başka tür çaba sözkonusu mu? Sizin konuşmalarınızdan çabalamaya karşı olduğunuz anlaşılıyor. Oysa insanın bütün yönlerinin gelişimi ve sağlığı bakımından, şu ya da bu çeşit bir sıkı çalışma gerekli değil mi?

KRİŞNAMURTİ - Sıkı çalışmayla ne kastettiğinizi anlayamadım. Fiziksel sıkı çalışmayı mı kastediyorsunuz?

Needleman - Genelde sıkı çalışma dediğimizde kastettiği-

miz bu oluyor. Bir de arzulara karşı durmak var.

KRİŞNAMURTİ - İşte, bulunduğumuz nokta bu! Şartlanmamız, kültürümüz hep bu "Karşı durma" etrafında yapılanmış. Bir direnç duvarı örmek. Böylece, "Sıkı çalışma" dediğimizde ne kastetmiş oluyoruz? Tembellik mi? Neden birşeyler için çaba göstermek zorundayım ki? Niçin?

Needleman - Çünkü birşeyler istiyorum.

KRİŞNAMURTİ - Hayır. Bu çaba kültüne ne gerek var ki? Tanrıya, aydınlanmaya, gerçeğe ulaşmak için neden çaba sarfetmek zorunda olayım ki?

Needleman - Bu soruya farklı yanıtlar verilebilir. Ancak ben sadece kendi adıma konuşabilirim.

KRİŞNAMURTİ - Aradığım şey orada bir yerde olabilir. Ben sadece bakmasını bilmiyorumdur.

Needleman - Ama o halde bir engel var demektir.

KRİŞNAMURTİ - Bakmasını bilmek! Şu köşeye sıkışmış olabilir. Belki çiçeğin altındadır. Heryerde olabilir. Öyleyse, önce bakmasını öğrenmem şart. Yoksa bakmak için çaba sarfetmem değil. Bakmanın ne anlama geldiğini bulmam gerekiyor.

Needleman - Doğru ancak siz bu bakma olayına bir direnç bulunabileceğini kabul etmiyorsunuz.

KRİŞNAMURTİ - Bu, bakmak bile istemediğinizi gösterir! Birisi gelir de "Ben bakmak istemiyorum" derse, onu bakmaya zorlamanız mümkün değildir ki.

Needleman - Hayır. Bu noktada kendimden sözediyorum. Ben bakmak istiyorum.

KRİŞNAMURTİ - Eğer bakmak istiyorsanız, bakmakla ne kas-

tediyorsunuz? Bakmak için bir çaba sarfetmeden önce, bakmanın ne anlama geldiğini bulmanız gerekiyor. Sizce de öyle değil mi?

Needleman - Demekki burada da bir çaba gerekecek şeklinde anladım.

KRİŞNAMURTİ - Hayır.

Needleman - Bunu, ince, hassas bir biçimde yapmaktan sözediyorum. Ben bakmak istiyorum ancak, bakmanın ne anlama geldiğini bulmak istemiyorum. Bu temel noktanın benim için önemli olduğunu kabul ediyorum ancak bu işi çarçabuk yapmak, halletmek isteği de bir direnç sayılmaz mı?

KRİŞNAMURTİ - Hastayı yataktan kaldıracak çabuk ilaç.

Needleman - Kendi içimde, sözünü ettiğiniz bu ince, bu çok daha hassas şeye direnen ve incelemem gereken birşey mi var? Söylediğiniz şey, çalışma değil mi? Soruyu büyük bir sükunet ve incelikle sormak çalışma demek değil mi? Bana, bunu yapmak isteyen tarafı dinlememek bir çeşit işmiş gibi geliyor...

KRİŞNAMURTİ - Çarçabuk.

Needleman - Özellikle biz Batılılar ya da belki de tüm insanlar için.

KRİŞNAMURTİ - Korkarım tüm dünyada bu böyle. "Bana oraya çarçabuk nasıl varırım; onu söyle."

Needleman - Ancak siz de bunun bir an meselesi olduğunu söylüyorsunuz.

KRİŞNAMURTİ - Evet, açıkçası öyledir.

Needleman - Evet, anlıyorum.

KRİŞNAMURTİ - Bakın, çaba nedir ki? Sabahleyin yataktan kalkmak istemezken yataktan kalkmak bir çabadır. Peki bu tembellik neden kaynaklanır? Yeterince uyku uyumamış olma, aşırı yemek yeme, faaliyetlere kendini fazlaca kaptırmış olma ve böyle sürüp gider; sonra da, ertesi sabah şöyle dersiniz: "Ah, ne cansıkıcı, artık kalkmam gerekiyor!" Şimdi lütfen biran durun ve izleyin. Tembellik nedir? Fiziksel tembellik midir yoksa düşüncenin kendisi mi tembeldir?

Needleman - İşte bunu anlayamadım. Farklı bir sözcüğe ihtiyacım var. "Düşüncenin tembel olması mı?" Ben düşüncenin her zaman aynı olduğu fikrindeyim.

KRİŞNAMURTİ - Hayır. Bakın, tembelim, yataktan kalkmak istemiyorum ve bu nedenle kendimi kalkmaya zorluyorum. Sözde çaba adı verilen şey buradadır.

Needleman - Evet.

KRİŞNAMURTİ - Birşeyi istiyorum ancak ona sahip olmamam gerek; direniyorum. Direnç çabadır. Kızıyorum oysa kızmamam gerek: direnç, çaba. Peki beni tembelleştiren nedir?

Needleman - Yataktan kalkmam gerektiği biçimindeki düşünce.

KRİŞNAMURTİ - Doğru.

Needleman - Çok doğru.

KRİŞNAMURTİ - O halde bu düşünce meselesini ta en başından ele almam gerekiyor. Burada tembellik eden beden değildir, yataktan çıkmak için bedeni zorlamak sözkonusu değildir, çünkü bedenin kendi zekası vardır, ne zaman yorgun olduğunu ve

dinlenmesi gerektiğini bilir. Bu sabah yorgundum; yoga alıştırmalarımı yapmak için pikeyi ve herşeyi hazırlamıştım fakat bedenim şöyle dedi: "Üzgünüm ama hayır." Ben de şöyle yanıtladım. "Peki kabul" Bu tembellik değildir. Bedenim şöyle konuştu: "Beni rahat bırak çünkü dün bir konuşman vardı; birçok kişiyle görüştün ve yorgunsun." İşte bu esnada düşünce devreye girip şöyle konuşuyor: "Derhal kalkıp alıştırmaları yapman gerek, çünkü bu senin için iyi olur; bu alıştırmaları hergün yaptın, bir alışkanlık oluştu, kendini kapıp koyuverme, tembelleşeceksin, alışkanlığını sürdür." Bunun anlamı da şudur: Beni tembel yapan şey düşüncedir. Beni tembel yapan beden değildir.

Needleman - Bunu anladım. O halde düşünceyle ilgili olarak bir çaba sözkonusu.

KRİŞNAMURTİ - Hayır çaba yok! Yoksa düşünce bu denli mekanik birşey olur muydu? Ve zaten tüm düşünceler mekanik değil midir?

Needleman - Evet, pekala. Ancak yine de bu soru sorulabilir.

KRİŞNAMURTİ - Siz bu fikre katılmıyor musunuz?

Needleman - Bu fikri sınamış olduğumu söyleyemem.

KRİŞNAMURTİ - Ancak, sınamak mümkündür. Bu, çok basit biçimde anlaşılabilir. Bütün düşünceler mekanik değil midir? Mekanik olmayan durumda düşünce yoktur; düşüncelerin ciddiye alınması değil, yokluğu söz konusudur.

Needleman - Bunu nasıl anlayabilirim?

KRİŞNAMURTİ - Hemen deneyin; çok basittir. İsterseniz hemen görebilirsiniz. Düşünce mekaniktir.

Needleman - Peki, öyle varsayalım.

KRİŞNAMURTİ - Hayır, varsaymayın. Hiç birşeyi varsaymayın.

Needleman - Peki.

KRİŞNAMURTİ - Düşünce mekanik birşeydir; öyle değil mi? Çünkü kendini tekrar eder, belli kurallara uygundur, benzerlikler gösterir.

Needleman - Benzerlikler gösterme konusunu anlayabiliyorum. Ancak, kişisel deneyimim bütün düşüncelerin aynı nitelikte olmadığını gösteriyor. Farklı düşünce nitelikleri bulunuyor.

KRİŞNAMURTİ - Gerçekten böyle birşey var mı?

Needleman - Kişisel tecrübeme göre var.

KRİŞNAMURTİ - Bulmaya çalışalım. Düşünce ya da düşünmek nedir?

Needleman - Çok yüzeysel, kendini sürekli tekrarlayan, son derece mekanik düşünceler var gözüküyor; bunların kendilerine özgü bir tatları var. Bir başka çeşit düşünce de var gibi, bunlar da bedenimle, bütün benliğimle çok daha ilintili gözüküyorlar ve daha farklı bir etki yaratır gibiler.

KRİŞNAMURTİ - Peki, sizce bu nedir? Düşünce, hafızanın tepkisidir.

Needleman - Peki, bu bir tanım olabilir.

KRİŞNAMURTİ - Hayır, hayır; bunu kendimde gözleyebilirim. "Bugün o eve gitmem gerekiyor." Hafıza, mesafe, taslak. Tüm bunlar hafızadandır, öyle değil mi?

Needleman - Evet, hafıza kapsamındadır.

KRİŞNAMURTİ - Oraya daha önce gitmişim. Hafıza, bellek bu konuda iyice yapılanmış ve ani bir düşünce ya da belli bir zaman alan düşünce de oradan ortaya çıkıyor. Ve kendime şöyle soruyorum: Acaba tüm düşünceler birbirine mi benziyorlar; hepsi mekanik mi? Yoksa mekanik olmayan, sözel olmayan düşünceler de bulunuyor mu?

Needleman - Evet, doğru.

KRİŞNAMURTİ - Eğer sözcükler olmasaydı, düşünceler olur muydu?

Needleman - Anlayış, idrak diye birşey de vardır.

KRİŞNAMURTİ - Söyleyin, nasıl birşey bu. Bu anlayış denilen şey nasıl ortaya çıkıyor? Düşünceler hızlı hızlı çalışırken mi, yoksa düşünceler sakinken mi?

Needleman - Evet, düşünceler sakinken ortaya çıkıyor.

KRİŞNAMURTİ - Anlayışın düşüncelerle hiç ilgisi yoktur. Akıl yürütebilirsiniz; bu, düşünme, mantık sürecidir; sonra öyle bir noktaya gelirsiniz ki "Anlayamıyorum" dersiniz, sonra bir süre sessiz kalır, sonra da şöyle dersiniz: "Ah anladım; anlayabiliyorum" işte bu anlayış düşüncelerin bir sonucu değildir.

Needleman - Sebebi bulunmuyor gözüken bir enerjiden sözediyorsunuz. Neden ve sonuçtan kaynaklanan enerjiyi tanıyoruz; yaşamlarımızı o biçimlendiriyor; peki sözünü ettiğiniz diğer enerjinin, bizim aşina olduğumuz enerjiyle ilişkisi nedir? Enerji nedir?

KRİŞNAMURTİ - Öncelikle, enerji parçalanabilir midir?

Needleman - Bilmiyorum. Lütfen devam edin.

KRİŞNAMURTİ - Parçalanabilirdir. Fiziksel enerji, öfke enerjisi ve diğerleri, kozmik enerji, beşeri enerji, hepsi parçalanabilir. Ancak hepsi aynı enerjidir; öyle değil mi?

Needleman - Mantıksal olarak 'evet' diyebilirim. Fakat enerjinin ne olduğunu anlayamıyorum. Bazen enerji adını verdiğim şeyi deneyliyorum sadece.

KRİŞNAMURTİ - Benim tüm bilmek istediğim, enerjiyi neden parçaladığımız; ancak bunu yanıtladıktan sonra konuya daha farklı yaklaşabiliriz. Cinsel enerji, fiziksel enerji, zihinsel enerji, psikolojik enerji, kozmik enerji, işyerine giden işadamının enerjisi ve böylece sürüp gidiyor. Neden parça parça ele alıyoruz? Bu parçalamanın, bu bölünmenin nedeni nedir?

Needleman - Görünüşe bakılırsa, kişinin farklı birçok parçası var; bunlar ayrı ayrı; ve bence bu nedenle yaşamı parçalıyoruz.

KRİŞNAMURTİ - Peki, neden? Dünyayı komünistler, sosyalistler, emperyalistler, katolikler, protestanlar, hindular, budistler diye, ayrıca uluslar, dil farklılıkları olarak parçalara ayırmışız. Peki neden zihin yaşamın bütünlüğünü bu şekilde parçaladı?

Needleman - Yanıtı bilmiyorum. Bir okyanusa bir de ağaca bakıyorum: Aralarında bir ayrım söz konusu.

KRİŞNAMURTİ - Hayır. Denizle ağaç arasında bir farklılık vardır elbette: Ancak ayrım, parçalanmışlık yoktur.

Needleman - Peki. Ayrım değil farklılık vardır.

KRİŞNAMURTİ - Bizse şunu öğrenmek istiyoruz: Sadece dışarıda değil içimizde de, neden bu farklılık söz konusu.

Needleman - Farklılık içimizde. En ilginç soru da bu.

KRİŞNAMURTİ - İçimizde olduğu için bunu dışarıya aktarıyoruz. Şimdi şu soruyu soralım: Bendeki bu parçalılık, bu bölünmüşlük nereden ileri geliyor? "Ben" ve "ben olmayan" anlıyorsunuz değil mi? Yüksek benlik ile alt benlik; **Atman** ve alt benlik. Neden böyle bir parçalılık, neden böyle bölünmüşlük söz konusu?

Needleman - Belki daha en başında, insanın kendini sorgulamasına yardımcı olmak üzere bu şekilde tasarlanmış. Böylece kişiler bildiklerini zannettikleri şeyi gerçekten bilip bilmediklerini sorguluyorlar.

KRİŞNAMURTİ - Parçalama yoluyla bulabilecekler mi?

Needleman - Belki, anlayamadığım birşey var fikri aracılığıyla evet.

KRİŞNAMURTİ - Bir insanda, bu bölünmüşlük, bu parçalanmışlık sözkonusudur. Peki neden? Bu parçalı oluşun "sebebi hikmeti" [raison d'être], yapısı nedir? Bir düşünen var bir de düşünce, öyle değil mi?

Needleman - Bunu anlayamadım.

KRİŞNAMURTİ - Düşünen bir öğe var ve şöyle diyor: "Şu düşünceyi denetlemeliyim; şunu düşünmeliyim, şunu düşünmemeliyim." "O halde yapmalıyım" ya da "yapmamalıyım" diyen bir düşünür sözkonusu.

Needleman - Doğru.

KRİŞNAMURTİ - Bir bölünmüşlük var. "Bu olmalıyım" ve "Şu olmamalıyım". İçimdeki bu bölünmüşlüğün nedenini bir anlasam. Bakın, bakın! Şu tepelere bir bakın! Harikulade, öyle değil mi?

Needleman - Gerçekten de güzel!

KRİŞNAMURTİ - Şimdi o tepelere bölerek, parçalayarak bakar mısınız?

Needleman - Yok, hayır.

KRİŞNAMURTİ - Peki neden?

Needleman - "Ben" in bununla hiçbir ilgisi yoktu.

KRİŞNAMURTİ - Tüm mesele de bu. Bu konuda hiçbirşey yapamazsınız. Burada ise, düşünceyle, birşeyler yapabileceğimi düşünüyorum.

Needleman - Evet.

KRİŞNAMURTİ - Bu nedenle "olanı" değiştirmek istiyorum. Orada "olanı" değiştiremem ama, bende "olanı" değiştirebileceğimi düşünürüm. Nasıl bilmediğim için ümitsizliğe düşerim, kaybolurum, çaresiz kalırım, "Değiştiremiyorum" derim ve bu yüzden değiştirecek enerjim de olmaz.

Needleman - Evet, bunu söylemiştik.

KRİŞNAMURTİ - O halde "olanı" değiştirmeden önce, değiştirici olan nedir, değişen nedir; bunları bilmem gerekiyor..

Needleman - İnsan, bir an için bilebiliyor, sadece kısa bir süre için. Sonra bu anlar kayboluyor. Kişinin, kendi içinde "olanı" görebildiğini anladığı kısacık anlar var.

KRİŞNAMURTİ - Üzgünüm, size katılamıyorum, "olanı" görebilmek, anlayabilmek yeterli değildir; değiştirmeye yetmez.

Needleman - Evet, bunun doğru olduğunu kabul ediyorum.

KRİŞNAMURTİ - "Olanı" ancak gözlemci bulunmadığında görebilirim. Karşıki şu tepelere baktığınızda gözlemci yoktu.

Needleman - Evet, aynen öyle.

KRİŞNAMURTİ - Gözlemci, siz "olanı" değiştirmek istediğinizde ortaya çıktı. Şöyle dediniz: "Olanı" beğenmedim; değiştirilmesi gerekir; ve bir anda bir ikilik ortaya çıktı. Gözlemci olmadan, zihin "olanı" gözleyebilir mi? İşte bu, siz, üzerilerine harikulade bir ışık vururken o tepelere baktığınız zaman sözkonusuydu.

Needleman - Bu gerçek, mutlak gerçek oluyor. Kişi onu deneylediği anda "Evet!" diyor ancak deneyleme başlar başlamaz bu an da unutuluyor.

KRİŞNAMURTİ - Unutun!

Needleman - Bununla kastettiğim; kişi sürekli olanı değiştirme çabasında.

KRİŞNAMURTİ - Unutun ve sonra tekrar yakalayın.

Needleman - Ancak bu tartışmadan -asıl hedefiniz ne olursa olsun- önemli bir yarar sağlamış durumdayım. Bildiğim birşey varsa, aramızdaki bu yardımlaşma olmadan başarılamaz. Karşıki tepelere bakarım ve belki bahsedilen yargısız hali de yakalamışımdır ancak önemsemem. Kurtuluş için bu şekilde bakmam gerektiğini bilmiyorumdur. Ve bu, hep öne sürülen bir soru. Belki yine birşeyler yakalayıp ona yapışmak isteyen zihin sözkonusudur; yine de insanca zayıflıklar düşünüldüğünde...

KRİŞNAMURTİ - Bakın; o tepelere baktık; değiştiremeyeceğimiz bir şekilde sadece baktık; sonra birden içselleştirerek bakmaya başladınız ve çatışma da başlamış oldu. Bir an için çatışmaya kapılmaksızın, bir çekişme vb. olmaksızın baktınız. Sonra o anın güzelliğini hatırladınız ve o güzelliği yeniden yakalamak istedi-

niz. İşte bu noktada durun! Sonra aynı şekilde sürdürün. Daha sonra ne oluyor? Bir başka çatışma daha doğuyor: bir an için sahip olduğunuz ve tekrar edinmek istediğiniz şey; ona tekrar nasıl ulaşacağınızı bilemiyorsunuz. O anı tekrar düşünmek aynı şey değil; bunu biliyorsunuz. Açlığını çekiyorsunuz; çatışma da başlıyor. "Denetlemem gerek; istememem gerek "öyle değil mi? Oysa "işte bu kadar, bitti, sona erdi"dediğinizde, o an da artık geride kalmıştır.

Needleman - Bunu nasıl başaracağımı öğrenmem gerekiyor.

KRİŞNAMURTİ - Hayır, hayır.

Needleman - Öğrenmem gerekmiyor mu? Neden?

KRİŞNAMURTİ - Burada öğrenilecek ne var ki?

Needleman - Bu çatışmanın işe yaramazlığını öğrenmem gerek.

KRİŞNAMURTİ - Hayır. Burada öğrenilecek ne var ki? Bu güzellik anının bir anı, hafızanın bir parçası olduğunu kendiniz biliyorsunuz. Sonra hafıza konuşuyor: "O kadar güzeldi ki; tekrar o anı edinmeliyim" Artık güzellik sizi ilgilendirmiyor; artık zevkin peşine düşmek sözkonusu. Halbuki güzellikle zevk bir arada yürümez. Bunu anladığınızda sorun kapanmıştır. Tehlikeli bir yılan görmüş gibi; artık yanına yanaşmazsınız.

Needleman - (Gülüşmeler) Belki daha görmemiş olduğum için; şimdilik birşey söyleyemiyorum.

KRİŞNAMURTİ - Sorun da bu.

Needleman - Evet, herhalde anlattığınız gibidir; çünkü kişi tekrar tekrar o ana geriye gitmeyi sürdürüyor.

KRİŞNAMURTİ - Hayır. Gerçek olan şudur, o ışığın güzelliğini gördüğümde, hakikaten olağanüstü güzel birşeyse, sadece onu görmüş olurum. Bir de şunu ele alalım. Aynı dikkat niteliğiyle kendimi görmek istiyorum. Aynı derecede güzel bir algı anı sözkonusu olur. Sonra ne meydana gelir?

Needleman - Sonra bu anı arzulamaya başlarım.

KRİŞNAMURTİ - Sonra, o anı yakalamak isterim; o hali geliştirmek isterim; sürdürmek isterim.

Needleman - O anı görerek, anlamak nasıl mümkün olur?

KRİŞNAMURTİ - Sadece o anın gerçekleştiğini anlamak yeterlidir.

Needleman - Unuttuğum şey budur!

KRİŞNAMURTİ - Burada unutmak sözkonusu değildir.

Needleman - Evet, benim yeterince derin biçimde anlayamadığım şey de bu. Sadece görmenin, anlamanın yeterli oluşu.

KRİŞNAMURTİ - Bakın, bir yılan gördüğünüzde ne meydana gelir?

Needleman - Korkarım.

KRİŞNAMURTİ - Hayır. Ne meydana gelir? Yani koşarsınız, öldürürsünüz, birşey yaparsınız. Neden? Çünkü tehlikeli olduğunu bilirsiniz. Tehlikeli olduğunun farkındasınızdır. Düşünün ki bir uçurumun kenarındasınız; bu daha iyi bir örnek. Tehlikenin farkındasınızdır. Kimsenin size bunu söylemesi gerekmez. Neler olacağını derhal görürsünüz.

Needleman - Doğru.

KRİŞNAMURTİ - İşte, o an algılanan güzelliğin tekrar edilemeyeceğini doğrudan gördüğünüzde, bitmiş demektir. Düşünceyse şöyle der: "Hayır, bitmedi. Anısı mevcut." O halde ne yapmış olursunuz? O deneyimin ölü bir anısını izlersiniz. Yaşayan güzelliğini değil. Öyle değil mi? Siz onun kendisini, gerçeğini görmekteyken -sözel bir ifadesini değil, gerçeğini kastediyorum- o çoktan bitmiştir.

Needleman - O halde görmek dediğimiz şey, zannettiğimizden çok daha nadir gerçekleşiyor.

KRİŞNAMURTİ - Eğer o anın güzelliğini görüyorsam, o an bitmiş demektir. Onu sürdürmeyi istemem. Sürdürecek olursam bir zevke dönüşür. Sonra da tekrar yakalayamazsam, umutsuzluk, acı, hüzün gibi şeyler verir. Bu yüzden şöyle derim: "Pekala, sona erdi" Peki bu durumda ne meydana gelir?

Needleman - Kendi deneyimlerimden şu kadarını söyleyebilirim. Korkarım canavar yeniden doğar. Binlerce canı vardır. (Gülüşmeler)

KRİŞNAMURTİ - Hayır. Güzellik ne zaman meydana çıkmıştı?

Needleman - Değiştirmeye çalışmadan gördüğüm zaman.

KRİŞNAMURTİ - Zihin tamamen sakinken.

Needleman - Evet.

KRİŞNAMURTİ - Öyle değil miydi?

Needleman - Evet.

KRİŞNAMURTİ - Ona baktığınız sırada zihniniz tam anlamıyla sakindir, dingindir. "Onu değiştirmek isterdim; bir kopyasını almak, fotoğrafını çekmek isterdim; bu, şu ve diğeri" demez.

Sadece ve sadece baktınız. Zihin çalışmıyordu. Daha doğrusu düşünce işin içinde değildi. Ama düşünce derhal devreye girer. Şöyle bir soru akla gelebilir: "Düşünce nasıl sakin olabilir? Kişi, düşünceyi, sadece gerektiğinde kullanıp gerekmediğinde durdurabilmeyi başarabilir mi?"

Needleman - Evet, inanın ki bu soru benim için de son derece ilgi çekici.

KRİŞNAMURTİ - Şunu sormak istiyorum: Neden düşünceye tapınıp duruyoruz? Neden düşünce, bu derece olağanüstü düzeyde önemli hale geldi?

Needleman - Çünkü arzularımızı doyurabilecekmiş gibi gözüküyor; düşünce yoluyla arzularımızı doyurabileceğimize inanıyoruz.

KRİŞNAMURTİ - Hayır, bu doygunluktan ileri gelmiyor. Neden düşünce bütün kültürlerde çoğunluk için bu derecede hayati bir önem taşıyor.

Needleman - Kişi genellikle kendini düşünceyle, düşünceleriyle özdeşleştiriyor. Kendi hakkımda düşünecek olursam, neler düşündüğüm hakkında düşünüyorum, nasıl fikirlerim var, nelere inanıyorum, bunları düşünüyorum. Kastettiğiniz bu muydu?

KRİŞNAMURTİ - Pek değil. "Ben" ve "Ben olmayan"la özdeşlik dışında, düşünce neden sürekli aktif? Neden sürekli hareket halinde.

Needleman - Ah, evet, anlıyorum.

KRİŞNAMURTİ - Düşünce daima bilgi üzerinde çalışır, öyle değil mi? Bilgi yoksa, düşünce de varolamaz. Düşünce daima bilinenler alanında yeralır. Ne kadar mekanik, sözellikdışı vb.

olursa olsun, daima geçmiş üzerinde çalışır. Yani yaşamım geçmiş demektir, çünkü geçmiş bilgilere, geçmiş deneyimlere, geçmiş anılara, zevk, acı, korku vb.'ye dayanır. Hepsi geçmişte yer alır. Geleceği de geçmişten itibaren tasarlarım; düşünce geçmişten hareketle tasarlar. Bu yüzden düşünce geçmişle gelecek arasında gidip gelir. Sürekli şöyle der: "Bunu yapmam gerek; şunu yapmamam gerek; şöyle davranmam gerekirdi." Acaba bunu neden yapıyor?

Needleman - Bilmiyorum. Alışkanlık olabilir mi?

KRİŞNAMURTİ - Alışkanlık. Pekala. Devam edin. Birlikte bulalım. Alışkanlık mı?

Needleman - Zevk dediğim şeyi alışkanlık getirir.

KRİŞNAMURTİ - Alışkanlık, zevk, acı.

Needleman - Beni korumak üzere. Acı, evet acı.

KRİŞNAMURTİ - Sürekli bu alanda çalışıyor. Neden? .

Needleman - Çünkü daha iyi bir alanı tanımıyor.

KRİŞNAMURTİ - Hayır. Hayır. Düşünce daha başka bir alanda çalışabilir mi?

Needleman - Bu tür düşünceyse, hayır.

KRİŞNAMURTİ - Hayır, herhangi bir düşünce. Düşünce, bilinen alan dışında başkaca bir alanda çalışabilir mi?

Needleman - Hayır.

KRİŞNAMURTİ - Elbette ki hayır. Bilmediğim bir şey üzerinde çalışamaz; sadece bu alanda çalışabilir. Şimdi, neden bu alanda çalışır? Söyleyin, neden? Çünkü bildiğim yegane şey şudur. Bu alanda güvenlik vardır, korunma vardır, emniyet vardır. Bü-

tün bildiğim budur. Bu yüzden düşünce sadece bilinenin alanında çalışabilir. Bundan yorulduğu zaman da, bu durumla sık sık karşılaşırız, dışarıda birşeyler arar. Sonra aradığı da bilinenlere dahil olur. Tanrıları, vizyonları, ruhsal durumu, hepsi, bilinen geçmişten bilinen geleceğe doğru tasarlanır. Yani düşünce daima bu alanda çalışır.

Needleman - Evet. Anlıyorum.

KRİŞNAMURTİ - Bu yüzden düşünce daima bir hapishanede çalışır. Buna özgürlük adını verebilir, güzellik diyebilir, dilediği ismi verebilir! Ancak sürekli dikenli tellerle çevrili bir tarlanın sınırları içindedir. Şimdi ben düşüncenin bu alan dışında bir yeri olabilir mi, bunu öğrenmek istiyorum. "Bilmiyorum" dediğim zaman düşüncenin olması sözkonusu değildir. "Gerçekten bilmiyorum". Tamam mı?

Needleman - Şimdilik evet.

KRİŞNAMURTİ - Gerçekten bilmiyorum. Tek bildiğim şey bu ve düşünce bu alan hariç başka herhangi bir alanda çalışabilir mi, bunu da gerçekten bilmiyorum. "Bilmiyorum" dediğimde bu bilmeyi umduğum anlamına gelmiyor; ben gerçekten bilmediğimi söylediğim zaman ne oluyor? Merdivenden aşağı atlayıveriyorum. Alçakgönüllü oluyorum; zihin tamamen alçakgönüllü hale geliyor.

Ve bu "bilmeme" hali zeka demektir. Artık düşünce bilinenler alanında çalışabilir ve eğer isterse başka bir yerde çalışmakta da özgürdür..

Malibu, Kalifornia
26 Mart 1971

İÇ UZAY ÜZERİNE; GELENEK VE BAĞIMLILIK ÜZERİNE

J. KRİŞNAMURTİ ve Profesör J. Needleman arasında bir konuşma metnidir.

Needleman - Konuşmalarınızda, insanın kendi kendisinin otoritesi olma gerekliliğine yepyeni bir anlam kazandırdınız. Gelgelelim, bu öneri, geniş, zeka sahibi bir Kozmos'un ortasındaki yeryüzünde, insan yaşamının kutsal, deneyüstü boyutuna gönderme yapılmaksızın, çarçabuk bir çeşit hümanistik psikolojiye dönüşmüyor mu? Kendimizi içinde bulunduğumuz anda olduğu kadar, Kozmos'un içindeki yaratıklar olarak görmeye çalışmamız gerekmiyor mu? Sormaya çalıştığım şey, bu Kozmik boyut meselesidir.

KRİŞNAMURTİ - Bu "boyut" sözcüğünü kullandığımız anda uzaydan söz etmiş oluyoruz, çünkü uzay olmasaydı boyut da olmazdı. Yani uzaydan, dış uzaydan, sonsuz uzaydan mı sözetmek üzereyiz?

Needleman - Hayır.

KRİŞNAMURTİ - Yoksa kendi içimizdeki uzay boyutu mu sözkonusu olan?

Needleman - Bu ikinci olarak sözünü ettiğiniz şeye çok yakın olmakla birlikte, ilkinin de tamamen dışında yeralmadığı düşüncesindeyim.

KRİŞNAMURTİ - Sınırsız olan dış uzay ile kendi içimizdeki uzay arasında bir fark var mıdır? Yoksa kendi içimizde bir uzay diye birşey sözkonusu değildir de sadece dış uzayı mı bilmekteyiz? Kendi iç uzayımızı bir merkez ve bir çevre, bir dolay olarak tanıyoruz. Bu merkezin boyutu ile bu merkezden yola çıkan yarıçap, genelde bize bu uzayı anlatır.

Needleman - Evet, evet, iç uzay.

KRİŞNAMURTİ - Evet, iç uzay. Ancak eğer bir merkezi varsa, bu uzay her durumda sınırlı olmak zorundadır ve bu nedenle iç uzayı dış uzaydan ayırırız.

Needleman - Evet.

KRİŞNAMURTİ - Sadece bu çok sınırlı uzayı tanıyoruz ancak diğer uzaya da ulaşma, çok geniş bir uzaya sahip olma isteğimizden de haberdarız. Bu ev uzayın içinde varolmaktadır, aksi taktirde ev olamazdı ve bu odanın dört duvarı onun uzayını oluştururdu. Kendi içimizdeki uzay ise, çevresinde bir çevrel çember yaratmış merkez demektir. Tıpkı şu mikrofon gibi...

Needleman - Evet, bir ilgi merkezi.

KRİŞNAMURTİ - Sadece bir ilgi merkezi değil, kendi uzayına da sahiptir, yoksa varolamazdı.

Needleman - Evet, doğru.

KRİŞNAMURTİ - Benzer biçimde insanların da bir merkezleri olması mümkündür ve bu merkezden itibaren bir uzay yaratırlar; merkez, çevresinde çevrel bir uzay yaratır ve bu uzay her du-

rumda sınırlıdır; öyle olması gerekir, çünkü merkez nedeniyle uzay sınırlıdır.

Needleman - Tanımlıdır; evet tanımlı bir uzaydır.

KRİŞNAMURTİ - "Kozmik uzay" sözcüklerini kullandığınız zaman...

Needleman - Ben "Kozmik uzay" sözcüklerini kullanmadım; sadece Kozmos'un bir boyutu olmak anlamında kozmik sözcüğünü kullandım. Sorum dış uzay ya da gezegenlere yolculuklarla ilgili değildi.

KRİŞNAMURTİ - O halde çevresinde bir alan yaratan, bir merkezi olan uzaydan sözediyoruz; bu aynı zamanda iki düşünce arasındaki uzay (sal aralık) da demektir; iki düşünce arasında bir uzay (sal aralık), bir aralık [interval] bulunur.

Needleman - Evet.

KRİŞNAMURTİ - Ayrıca çevresindeki uzayı merkez yarattığı için, sınırların dışında da bir uzay bulunur. Düşünümler arasında, düşünceler arasında bir uzay bulunur; aynı zamanda, merkezin çevresindeki uzay ve dikenli telin ötesindeki uzay sözkonudur. Söyleyin, o halde buradaki mesele nedir? Uzayın nasıl genişletileceği mi? Farklı bir uzay boyutuna nasıl girileceği mi?

Needleman - Nasıl girileceği değilse de...

KRİŞNAMURTİ - ...nasıl girileceği değil. Merkezin çevresindeki uzay haricinde farklı bir uzay boyutu var mıdır?

Needleman - Ya da farklı bir gerçeklik boyutu?

KRİŞNAMURTİ - Şu anda uzaydan sözettiğimiz için bu sözcükte ısrar etmekte yarar var. Öncelikle iki düşünce arasındaki uzayı çok açık bir biçimde anlamak istiyorum.

Needleman - Bu aralığı, uzaysal aralığı.

KRİŞNAMURTİ - İki düşünce arasındaki bu aralık. Aralık, uzay demektir. Peki bu aralıkta ne cereyan ediyor?

Needleman - Bilmediğimi itiraf etmeliyim çünkü benim düşüncelerim her zaman üst üste biniyorlar. Aralıklar olduğunu, bu aralıkların meydana çıktığı anları biliyorum, yaşıyorum da; o esnada bir anlık özgürlükler sözkonusu oluyor.

KRİŞNAMURTİ - Şimdi bu konuyu biraz daha irdeleyelim, olmaz mı? İki düşünce arasında bir uzay var. Çevresinde bir çevrel yaratan, bir merkezi bulunan bir uzay da varki, bu bir yalıtım uzayı.

Needleman - Evet, pekala. Bu çok soğuk bir sözcük.

KRİŞNAMURTİ - Bu kişinin kendini baltalaması. İhtiraslarım, kırılganlıklarım, öfkem, cinselliğim, gelişimim, meditasyonum, Nirvana'ya erişmekliğimle kendimi önemli sayıyorum.

Needleman - Bu tüm meseleyi kapsıyor.

KRİŞNAMURTİ - Peki, beni çevreleyen, merkezi çevreleyen uzayın varolup olmadığını nasıl anlayacağız? Diğer uzayın varlığını nasıl anlayacağız? Diğer uzay hakkında dilediğim gibi kurgular üretebilirim, dilediğim gibi her çeşit uzay icat edebilirim, ancak bu fazla soyut, fazla saçma bir iş olur!

Needleman - Evet.

KRİŞNAMURTİ - Demekki merkezden özgürleşmek mümkündür; öyleki merkez çevresindeki uzayı yaratmayabilir, kendi çevresinde bir duvar örmeyebilir, bir yalıtım, bir hapishane olmayabilir. Ancak buna uzay adı verilebilir mi? Bu durumdaki bir mer-

kezin varlığı sona mı erer? Aksi takdirde ötesine geçemem; zihin sınırların ötesine gidemez.

Needleman - Neyi kastettiğinizi anlıyorum. Mantıklı ve aklayakın.

KRİŞNAMURTİ - O halde buradaki merkez nedir? Bu merkez 'ben' ve 'ben olmayan'dır; bu merkez, gözlemcidir, düşünendir, deneycidir, aynı zamanda gözlenen de aynı merkezde yeralır. Merkez şöyle der: "Bu, kendi çevremde yarattığım dikenli teldir."

Needleman - O halde merkez bu açıdan da sınırlanmış durumda.

KRİŞNAMURTİ - Evet. Kendini bu yüzden dikenli telden ayrı tutuyor. Böylece gözlenilene dönüşüyor. Merkez gözlemcidir. O halde gözlemci ile gözlenen arasında bir uzay bulunur; sizce de öyle değil mi?

Needleman - Evet. Bunu anlıyorum.

KRİŞNAMURTİ - Ve bu uzay üzerinde bir köprü kurmaya çalışır. Bizim yaptığımız budur.

Needleman - Üzerine bir köprü kurmaya çalışıyor.

KRİŞNAMURTİ - Şöyle diyor: "Bunun değişmesi gerek, olmaması gerek, bu çok dar, şu çok geniş, bundan daha iyi olmam gerek." Tüm bunlar gözlemciyle gözlenen arasındaki uzayda cereyan eden harekettir.

Needleman - Evet, anlayabiliyorum.

KRİŞNAMURTİ - İşte bu nedenle gözleyen ile gözlenen arasında bir çatışma sözkonusudur. Gözlenen, üzerinden atlanması gereken dikenli tel olduğu için bir savaşım baş-

lar. Şimdi, gözleyenin -ki o merkezdir, düşünendir, bilendir, deneyimdir, bilgidir - yani merkezin hiçbirşey yapmadan öylece durması olası mıdır?

Needleman - Neden böyle bir isteğe kapılması gerekiyor?

KRİŞNAMURTİ - Öylece durmadığı için herhalde uzay her zaman için sınırlıdır.

Needleman - Ama merkez, gözleyen, bu şekilde sınırlı olduğunu bilmiyor.

KRİŞNAMURTİ - Ve gözlemlediği zaman, bunu, bu uzay aracılığıyla gerçekleştirir. Şu dağları gözlüyorsam, benimle dağlar arasında bir uzay var demektir. Kendimi gözlediğim zamanda, benimle kendi içimde gözlediğim o şey arasında bir uzay vardır. Eşimi gözlediğimde, onu, onun hakkındaki imgemin merkezinden itibaren gözlemiş olurum. O da beni, benim hakkımda sahip olduğu imge sayesinde gözlemler. Yani daima bu ayrım, bu parçalılık, bölünmüşlük ve bu uzay sözkonusudur.

Needleman - Konuya olan yaklaşımımızı tamamen değiştirecek olursak; kutsal adı verilen birşey var. Kutsal öğretiler, kutsal fikirler, kutsanmışlık gibi. Bir an düşündüm de, bahsettiğiniz merkez ve uzay ilişkisi bana bir yanılsama gibi gözüktü.

KRİŞNAMURTİ - Daha durun. Bunlar hep başkalarından öğrendiklerimiz. Bu durumda kutsalın ne olduğunu araştırmaya çıkmamız mı gerekiyor? Birisi bana "Bu kutsaldır" dediği ya da kutsal şeylerin olduğunu söylediği için mi arayış halindeyiz? Yoksa sadece kendi imgelemem, kutsal birşeyler istiyor olmam mı sözkonusu?

Needleman - Sıklıkla dediğiniz şekilde ancak...

KRİŞNAMURTİ - Şimdi bakalım hangisi. Kutsal birşeyler için duyulan arzu mu? "Bu kutsaldır" diyen başkalarının benim zihnim üzerindeki baskıları, bindirmeleri mi? Yoksa benim kendi arzum mu, yani herşey kutsallık-dışı olduğu ve ben de kutsal, kutsanmış birşeyler istediğim için mi? Tüm bunlar merkezden ortaya çıkar.

Needleman - Hiç kuşku yok. Ama yine de...

KRİŞNAMURTİ - Daha durun. Kutsal neymiş öğreneceğiz, anlayacağız. Ancak ben öğretileri ya da bir başkasının kutsal hakkında söylediklerini kabul etmek istemiyorum. Sizin benimkine benzer bir deneyiminiz olduğunu bilmiyorum ama birkaç yıl önce, sırf eğlence olsun diye, bahçeden bir kayayı aldım ve güzelce kütüphaneme yerleştirdim. Hergün onunla oynadım, ona hergün çiçekler getirdim. Bir ay geçmişti ki son derece kutsal birşeye dönüşmüştü!

Needleman - Ne demek isteğinizi anlıyorum.

KRİŞNAMURTİ - Ben bu çeşit uydurma kutsallıklar istemiyorum.

Needleman - Bu fetiş oluyor.

KRİŞNAMURTİ - Kutsallık, bir fetiştir zaten.

Needleman - Kesinlikle. Çokları öyle.

KRİŞNAMURTİ - Bu yüzden başkalarının kutsal hakkında söylediklerini kabul etmiyorum. Gelenek! Brahminlik sürecinde insanı öyle bir gelenekle yetiştiriyorlar ki, sizi temin ederim, herkesin geleneğini kat be kat aşıyor.

Söylemek istediğim şu: Ben kutsal nedir, onu arıyorum. Yoksa insan elinden çıkmış kutsallıkları değil. Yanıtı ancak zihnim dev

bir uzaya sahip olduğunda bulabilirim. Oysa, bir merkezi olduğu sürece böyle bir dev bir uzayı olması da mümkün değil. Merkez işin içine karışmadığı zaman, dev bir uzay sözkonusu. Ve bu uzayda -ki meditasyonun bir parçası da budur- gerçekten kutsal olan, yani benim küçük çılgın merkezimin icat etmediği birşey var. Ölçülemez düzeyde kutsal birşey var; öyle ki bir merkez bulunduğu sürece ona asla ulaşamıyorsunuz. Böyle bir kutsallığın saçmalık olduğunu imgelediğinizdeyse... Ne demek istediğimi anlatabiliyor muyum? Zihin, bu merkezden özgürleşebilir mi acaba? Çünkü bu son derece kısıtlı bir uzaysal alan demektir; ölçülebilir, genişletilebilir, sınırlanabilir, vb. birşey olan bu merkezden acaba kurtulunabilir mi? İnsanın yanıtı 'hayır' oldu; böylece Tanrı bir başka merkez biçiminde karşımıza çıkmaya başladı. Benim asıl kaygıma gelince: Bu merkezin tamamiyle boşalması mümkün müdür? Bu merkez, bilinçtir. Bu merkez, bilincin içeriğidir. Ve bu içerik de zaten bilince karşılık gelir, çünkü içerik yoksa eğer, bilinç de yok demektir. Bunun üzerinde düşünmelisiniz...

Needleman - Elbette normalde kastedilen şey budur; anlıyorum.

KRİŞNAMURTİ - Duvarlar ve çatı yoksa ev de yoktur. İçerik bilinçtir ama biz ayırma kaygısına düşer, kuramsallaştırır, bilincimizin alanını ölçmeye çalışırız. Halbuki, merkez bilinçtir yani bilincin içeriğidir ve içerik de zaten bilinç demektir, içerik olmadan bilinci nereye koyacağız? İşte uzay dediğimiz budur.

Needleman - Söylediklerinizin ancak küçük bir kısmını anlayabiliyorum, içimden şöyle demek geçiyor: Pekala, sizin burada değer atfettiğiniz nedir? Burada önemli olan nedir?

KRİŞNAMURTİ - Bu soruyu, 'zihin içeriği boşaltılabilir mi'

sorusunu yanıtladıktan sonra yeniden soracağım.

Needleman - Peki.

KRİŞNAMURTİ - O halde, işin içine karışacak, bilinenler alanı dahilinde çalışacak birşey daha var. Bunu bulmadan birşeyler söylemekse...

Needleman - Yok, yok, dediğiniz gibi, lütfen sürdürün.

KRİŞNAMURTİ - Devam edelim. Uzay iki düşünce arasında yer alıyor, iki zaman öğesi, iki zaman dönemi arasında, çünkü düşünce zamandır. Buraya dek tamam mı, sizce?

Needleman - Evet, tamam.

KRİŞNAMURTİ - Bir düzine zaman dönemine de sahip olsanız, düşünce sözkonusudur, dolayısıyla uzay da. Yani, merkez etrafındaki uzay, benliğin ötesindeki, dikenli telin ötesindeki, merkezin duvarı ötesindeki uzay sözkonusudur. Gözleyenle gözlenen arasındaki uzay; düşüncenin, eşimin imgesi şeklinde ve onun benimle ilgili imgesi şeklinde yarattığı uzay demektir. Sizce de uygun mu?

Needleman - Evet.

KRİŞNAMURTİ - Tüm bunları üreten merkezdir. Tüm bunların ötesinde ne olduğu konusunda fikir yürütmek, kişisel fikrimi soracak olursanız, anlamsızdır. Filozofça bir eğlenceden ibarettir.

Needleman - Filozofça bir eğlence mi?

KRİŞNAMURTİ - Yani, benim ilgi duyduğum birşey değil.

Needleman - Katılıyorum. Bazen, kendimi çok daha iyi hissettiğim anlarda ben de ilgi duymam ancak...

KRİŞNAMURTİ - Çok üzgünüm. Siz bir filozofsunuz ama!

Needleman - Hayır, hayır, bunu neden karıştırıyorsunuz ki, lütfen.

KRİŞNAMURTİ - Evet, demek ki benim sorum şu şekilde: "Merkez durağan olabilir mi?" ya da "Merkez, kaybolup gidebilir mi?" Çünkü kaybolup gitmediği ya da son derece sakin bir biçimde uyumadığı durumda, bilincin içeriği bilinç dahilinde uzay yaratmayı sürdürecek ve buna dev uzay adını verecektir. Kandırmaca burada başlıyor; bense kendimi kandırmak istemiyorum. Esmer değilken esmer olduğumu söylemek niyetinde değilim. O halde, merkezin yutulması mümkün olabilir mi? Bunun anlamı şöyledir: İmgeler olmayacaktır. Ayrımı yaratan imgelerdi, öyle değil mi?

Needleman - Evet, uzay buydu.

KRİŞNAMURTİ - İmge, sevgiden sözeder; oysa imgenin sevgisi, sevgi değildir. Bu yüzden, merkez tamamen yutulabilir mi, eritebilir mi? Ya da uzakta çok belirsiz bir gölge gibi uyumaya bırakılabilir mi; bulmam gerek. Eğer bunun hiç olanağı yoksa, o halde hapishaneye razı olmam gerekecek.

Needleman - Katılıyorum.

KRİŞNAMURTİ - O zaman, özgürlük olmadığını kabul edeceğim. Ve tek işim hapishanemi güzelleştirmeye çalışmak olacak artık.

Needleman - Ama bahsettiğiniz imkanı bilinçli olarak araştırmadan...

KRİŞNAMURTİ - Hayır, hiç araştırmayın!

Needleman - Şunu söylemek istiyorum; bunu bilinçli olarak araştırmadan da, yaşam ya da ne isim verirseniz, birşeyler aniden bana bunun mümkün olduğunu gösteriyor.

KRİŞNAMURTİ - O orada! Bana yaşamın gösterdiği birşey yok. Ben şuradaki dağa bakarken bana şunu göstermişti: Benim içimde bir imge var; eşime baktığım zaman kendi içimde bir imge olduğunu görüyorum. Bu bir olgu. Yani bu imgeye ulaşmak için on yıl beklemem gerekmiyor! Orada olduğunu biliyorum ve şöyle diyorum: "İmge olmaksızın bakmak mümkün müdür?" İmge, merkez demek, gözlemci demek, düşünen vb. demek, verilebilecek tüm diğer vasıflarıyla.

Needleman - Sorunun yanıtını görmeye başlar gibiyim. Şunu görmeye başladım ki -kendi kendime konuşuyorum- şunu görüyorum ki hümanizm ile kutsal öğretiler arasında hiçbir fark yok. Sadece gerçek var ya da gerçek olmayan.

KRİŞNAMURTİ - Evet, hepsi bu. Yanlış ve doğru.

Needleman - Ne basit (gülüşmeler)

KRİŞNAMURTİ - Sorumuz şu şekilde: "Bilinç kendini içeriğinden kurtarabilir mi? İçeriğini boşaltabilir mi?" Bunu ancak bilincin kendisi yapabilir.

Needleman - Evet, sorumuz buydu.

KRİŞNAMURTİ - Tanrısal bir lütuf yok. Üst-benlik ya da kurgusal bir dış araç sözkonusu değil. Acaba bilinç, içindeki herşeyi boşaltabilir mi? Önce bunun ne hoş, ne harikulade birşey olacağını bir düşünün, lütfen.

Needleman - Düşünebiliyorum.

KRİŞNAMURTİ - Çünkü, kendini en küçük bir çaba olmaksızın boşaltması gerek. Çaba olduğu anda, bilincin bir parçası demek olan, içeriği değiştirmeye çabalayan gözlemci sahneye çıkmış demektir. Ne demek istediğimi anlıyor musunuz, bilemiyorum?

Needleman - Anlıyorum. Bu boşaltma işi tamamen çabasız, bir anda gerçekleşmek zorunda.

KRİŞNAMURTİ - İster bir dış araç, ister bir iç araç olsun, böyle bir araç bulunmamalı. Çabasız gerçekleşmeli. "İçeriği boşaltayım mı?" diye soran bir direktif olmamalı. Yani bilinç "olmak" ya da "olmamak" şeklindeki her çeşit iradeyi de boşaltabilmeli. Şimdi bakın ne geliyor.

Needleman - İzliyorum.

KRİŞNAMURTİ - Bu soruyu kendime yönelttim. Kimse gelip bana sormadı. Çünkü bu dünyada, bu bir yaşam, bir varoluş sorunudur. Benim zihnimin çözmesi gereken bir sorundur. Acaba zihin içindeki herşeyi boşaltabilir ve gene de zihin olmayı sürdürebilir mi? Kastettiğim bunu gerçekten başarması; bu konuda hayal kurması değil.

Needleman - Yani sözkonusu olan bir çeşit intihar değil.

KRİŞNAMURTİ - Hayır, değil.

Needleman - Acaba çok ince bir çeşit...

KRİŞNAMURTİ - Hayır, bu olgunlaşmamış bir yaklaşım. Soruyu sordum ve şu yanıtı veriyorum: Gerçekten de bilmiyorum.

Needleman - Doğrusu bu.

KRİŞNAMURTİ - Gerçekten de bilmiyorum. Ancak bir gün bulmayı beklemek dışında bir anlamda olmak üzere, yakında yanıtı bulacağım. Bilincimin içeriği benim mutsuzluğum demek; aczim, savaşımlarım, kederlerim, yaşam boyu biriktirdiğim imgeler, tanrılarım, kızgınlıklarım, zevklerim, korkularım, sancılarım, nefretlerim demek. Bilincim bunlardan oluşuyor. İşte tüm bunlar tamamen boşaltılabilir mi? Yüzeysel anlamda de-

ğil, gerçekten başarılabilir mi? Kastettiğim sözde bilinçaltı denilen şey değil.

Eğer olanağı yoksa, aciz bir yaşamı sürdürmeye mecburum; sonu gelmez, tükenmez bir acı içinde yaşamak zorundayım, Ne umutsuzluk ne de umut var demek. Hapishanedeyim. Bu nedenle zihin, bu dünyada yaşamak, yetkinliğini yitirmemek ancak gereğince çalışan bir beyne sahip olmayı sürdürmekle birlikte, kendini, içerdiği herşeyi boşaltmanın bir yolunu bulmak zorunda. Peki bu nasıl sağlanabilir? Mümkün müdür? Yoksa insan için hiç çıkış yolu yok mudur?

Needleman - Dinliyorum.

KRİŞNAMURTİ - Anlıyorsunuz değil mi? Aksi taktirde, icat ettiğim tüm tanrıların, tapınakların, felsefelerin, ritüellerin ötesine nasıl geçeceğimi bilmiyorum...

Needleman - Anlıyorum.

KRİŞNAMURTİ - Bu meditasyondur. Gerçek meditasyondur, yani diğer anlamsız şeylere benzemez. Zihnin [zaman içinde evrimleşmiş, binlerce deneyimin sonucu olan beyinle birlikte; ancak tam bir güven ortamında etkin biçimde çalışan beyinle birlikte] harika bir makina olan beyninden olmadan yani onu kaybetme riskine düşmeden, kendini boşaltıp boşaltamayacağını görmektir. Ayrıca, sevginin zevk demek olmadığını görmektir; sevginin arzu olmadığını görmektir. Sevgi olduğunda, imge yoktur. Ancak ben bu sevginin ne olduğunu bilmiyorum. Ben sevgiyi sadece zevk, seks ve benzeri şeyler olarak istiyorum. Bunlar, bilincin boşaltılmasıyla sevgi denilen şey arasındaki, bilincin içeriği olan bilinenle bilinmeyen arasındaki ilişkilerden ibaret olmalı.

Needleman - Anlıyorum. Böyle bir ilişki olması gerek.

KRİŞNAMURTİ - Bu ikisi. uyum içinde olmalı. Boşaltılma işi ve sevgi uyum içinde olmalı. Belki de gereken tek şey sevgidir; başka hiçbirşey değil.

Needleman - Bu boşaltılma, sevginin bir başka adı; söylemek istediğiniz bu mu?

KRİŞNAMURTİ - Ben sadece sevginin ne olduğunu soruyorum. Acaba sevgi, bilinç alanı içinde yer alır mı?

Needleman - Bu, mümkün değil.

KRİŞNAMURTİ - Onaylamayın. Artık evet ya da hayır demeyin, bulun! Sevgi, bilincin içeriğiyle birlikte zevk, ihtiras ve benzeri şeyler demek olur. O halde sevgi nedir? Gerçekten de bilmiyorum. Artık hiçbir konuda hiçbirşeyi kastetmiyorum. Bilmiyorum. Burada bulmam gereken bir öğe sözkonusu. Yoksa bilincin içeriğiyle beraber boşaltılması, bilinmeyen olan sevgi mi demek? Bilinmeyenle bilinen arasındaki ilişki nedir? Esrarlı bilinmeyeni, Tanrı'yı -ya da ne isim veriyorsanız- kastetmiyorum. Ancak bu yolu izlersek Tanrı'ya ulaşacağız. Bilmediğim ve sevgi adı verilebilecek olan bilinmeyenle bildiğim bilincin içeriği arasındaki ilişki (bilincin içeriği bilinçdışı bir görünüm arz edebilir ancak bilinçdışını açmam ve bilmem mümkündür.) Bilinenle bilinmeyen arasındaki ilişki nedir? Bilinenle bilinmeyen arasında hareket etmek uyum demektir, zeka demektir; öyle değil mi?

Needleman - Kesinlikle.

KRİŞNAMURTİ - O halde, bulmam gerekiyor; zihnin içeriğini nasıl boşaltacağını bulması gerekiyor. Yani, imge yok. Bu yüzden gözlemci de yok. İmge, geçmiş demek oluyor ya da şu an gerçekleşenin imgesi olabilir ya da geleceğe yansıtacağım bir imge söz konusudur. O halde, imge olmaması -denklem, fikir,

ideal, ilke olmaması- imgeyi çağrıştıran hiçbirşey olmaması anlamındadır. İmgelerin hiç oluşmaması mümkün müdür? Ya beni incitirsiniz ya da zevk verirsiniz. Böylece bende bir imgeniz olur. Demek ki beni incittiğiniz ya da zevk verdiğiniz zaman bir imgenin oluşmaması gerekiyor.

Needleman - Bu mümkün müdür?

KRİŞNAMURTİ - Elbette mümkündür. Yoksa hiç şansım yok demektir.

Needleman - Hiç şansınız yok. Diğer bir deyişle benim hiç şansım yok.

KRİŞNAMURTİ - Hiç şansımız yok. Siz beni inciteceksiniz ve ben tamamen uyanık, dikkatli olmaya devam edeceğim; öyleki hiç iz bırakmayacak... Bu, mümkün mü?

Needleman - Ne demek istediğinizi anlıyorum.

KRİŞNAMURTİ - Siz beni pohpohluyorsunuz ve hiçbir iz oluşmuyor. Yani imge de sözkonusu değil. Böylece başarmış oluyorum; zihin bunu başarıyor: Yani, hiçbir imge oluşumu sözkonusu olmuyor. Şimdi hiçbir imge oluşturmazsanız, geçmiş imgelere de yer kalmıyor.

Needleman - Bunu anlayamadım. "Şimdi hiçbir imge oluşturmazsanız...?"

KRİŞNAMURTİ - Geçmiş imgelerin de yeri yok. Bir imge oluşturduğunuzda, onlarla ilişkiye geçmiş oluyorsunuz.

Needleman - Geçmiş imgelerle bağlantıya geçiyorsunuz. Şimdi oldu.

KRİŞNAMURTİ - Oysa hiç imge oluşturmadığınızda?

Needleman - Geçmişten yana da özgür oluyorsunuz.

KRİŞNAMURTİ - Gördünüz mü? Gördünüz mü?

Needleman - Çok net bir biçimde.

KRİŞNAMURTİ - O halde, zihin şu an bir imge oluşturmayacak olursa, içindeki tüm imgeleri de boşaltmış oluyor. Şu an bir imge oluşturduğumdaysa, bunu derhal geçmiş imgelerle ilintilendiriyorum.

Demek ki şu an bir imge oluşturmayacak olursa, bilinç ya da zihin, içimdeki tüm imgelerden de kurtulmuş oluyor. Böylece uzay da olmuyor; merkez etrafında bir uzay kalmıyor. Ve kişi derine indiği, çok daha öteye gittiği takdirde, işte orada kutsal birşey var; düşüncenin icadı olmayan, hiçbir dinle alakası olmayan birşey.

Needleman - Teşekkür ederim.

• • •

Needleman - Size sormak istediğim bir soru daha var. Bugün kişilerin takip ettiği birçok gelenekte anlamsızlıklar gözümüze çarpıyor. Fakat, gerçekten de değerli ve gerekli olan ve kuşaktan kuşağa nakledilen bazı gelenekler de yok mu? Onlarsız elimizde kalan bir parça insanlığı da yitirmiş olmaz mıydık? Elden ele aktarılan sahici birşeylere dayanan gelenekler de yok mu?

KRİŞNAMURTİ - Elden ele aktarılan...

Needleman - Yaşam biçimlerini kastediyorum; çok dışsal bir anlamda bile olsa.

KRİŞNAMURTİ - Eğer bana çocukken arabaların önüne çıkmamam öğretilmemiş olsaydı...

Needleman - Bu en basit bir örnek olabilir.

KRİŞNAMURTİ - Ya da ateşten ya da beni ısırabilecek köpekleri kızdırmaktan sakınmam, vb. öğretilmemiş olsaydı... Bunlar da gelenek sayılır.

Needleman - Hiç kuşku yok ki evet.

KRİŞNAMURTİ - Diğer bir çeşit gelenek de sevmeniz gerektiğidir.

Needleman - Bu da diğer üç nokta oluyor.

KRİŞNAMURTİ - Ya da Hindistan'daki ve başka yerlerdeki dokumacıların gelenekleri gibi gelenekler. Bileceksiniz, ellerinde bir taslak bulunmasa da dokuma yapabilirler: Yine de dokuma gelenekleri o denli derin biçimde içlerine işlemiştir ki bu konuda hiç düşünmezler bile. Herşey ellerinde oluşur gibidir. Bilmem hiç gördünüz mü? Hindistan'da muazzam bir gelenekleri var ve harikulade şeyler üretiyorlar. Ayrıca bilimadamlarının, biyologların, antropologların gelenekleri de var. Bunlar bilgi birikimi şeklinde gelenekler. Bir bilimadamından diğerine, bir doktordan diğerine aktarılıyor; öğrenilerek. Elbette bir çeşit gelenek gereklidir. Ancak ben bunlara gelenek demiyorum. Siz gelenek adını veriyor musunuz?

Needleman - Hayır, ben bunları kastetmiyorum. Ben gelenekle bir yaşam biçimini anlıyorum.

KRİŞNAMURTİ - Ben buna gelenek demem. Gelenek dediğ mizde başkaca bir öğeyi kastetmiyor muyuz? İyilik, geleneğ bir öğesi değil midir?

Needleman - Hayır. Ancak belki iyi gelenekler de bulunabilir.

KRİŞNAMURTİ - İyi gelenekler kişinin içinde yaşadığı kü tarafından koşullandırılırlar. Brahminlerin iyi geleneği hiçbir

sanı ya da hayvanı öldürmemek şeklinde aktarılmıştır. Bunu kabul etmiş ve işletmişler. Şunu sorguluyoruz: "İyilik geleneksel midir? İyilik, gelenek içinde işlerlik bulabilir, yeşerebilir mi?"

Needleman - O halde şu soru aklıma geliyor: İster tekil ister kollektif olsun; insan doğasını anlayan bir zeka tarafından oluşturulmuş gelenekler var mıdır?

KRİŞNAMURTİ - Zeka, geleneksel birşey midir?

Needleman - Hayır. Ancak zeka, diğer insanların kendilerini daha kolay bulmalarına yardımcı olabilecek bir yaşam yolu meydana getirebilir ya da biçimleyebilir mi? Kendi kendini başlatan birşeyden sözettiğinizi biliyorum, ancak benim için dış koşulları biçimleyebilecek büyük zeka sahibi insanlar yok mudur? Öyle ki, sizin ulaştığınız noktaya daha kolay ulaşabileyim?

KRİŞNAMURTİ - Bu ne anlama geliyor, sizce? Ne anlama geldiğini bildiğinizi söylüyorsunuz.

Needleman - Bildiğimi söylemiyorum.

KRİŞNAMURTİ - Ben bu anlamı çıkardım. Diyelim ki siz o muazzam zekaya sahip kişisiniz ve şöyle diyorsunuz: "Sevgili oğlum; şu ve şu şekilde yaşa.."

Needleman - Aslında bunu söylemem şart değil.

KRİŞNAMURTİ - Atmosferinizi, auranızı bununla dolduruyorsunuz; sonra ben geliyor şöyle diyorum; "Deneyeceğim; onda birşeyler var, bendeyse yok." İyilik, çevrenizde yeşeremez mi? İyilik, sizin gölgenizde büyüyemez mi?

Needleman - Hayır. Çevremde bu koşulları yaratmak için zeki olmam gerekmez ki.

KRİŞNAMURTİ - O halde iyilik her ortamda çalışır, işler, çiçek açar demek istiyorsunuz.

Needleman - Hayır, böyle birşey söylemedim. Sadece kurtuluşa yönlendirici çevreler bulunur mu diye sormuştum.

KRİŞNAMURTİ - O noktaya geliyoruz. Bir adam her gün, gün bc gün fabrikaya gidiyor ve sonra da içki ve benzeri şeylerle kendini rahatlatıyor olsun...

Needleman - Bu, zayıf bir çevreye, olumsuz bir geleneğe örnek olabilir.

KRİŞNAMURTİ - O halde zeki olan, çevreyi değiştirmekle ilgili kişi, bu adam için ne yapacak?

Needleman - Belki onun için çevreyi değiştirir. Ancak daha çok genel olarak insan hakkında bir anlayışa sahiptir. Ben şu anda büyük bir öğretmenden sözediyorum; bu her ne anlama geliyorsa. Bize anlayamadığımız bir yaşam yolu tanıtmaktadır; bu kendimizde sınamadığımız birşeydir ancak bizleri bir parça daha bir araya getirmek üzere, bizdeki birşeyleri bir şekilde etkiler.

KRİŞNAMURTİ - Bu *satsun* dediğimiz şeydir. Yani iyinin eşlik etmesi. İyilerin eşliğinde olmak güzeldir, çünkü çatışmaya düşmeyiz, birbirimizle kavga etmeyiz, şiddete başvurmayız; bu iyidir.

Needleman - Pekala. Ama belki de iyilerin eşliğinde olmak çatışmalar yaşayacağım anlamına geliyordur; bununla birlikte, çok daha fazlasını görebilir, yaşadıklarımın acısını daha çok çeker, bunları daha iyi anlayabilirim.

KRİŞNAMURTİ - Yani, kendinizi daha berrak görebilmek için

mi iyilerin eşliğinde olmayı istiyorsunuz?

Needleman - Evet.

KRİŞNAMURTİ - Bu, kendinizi görmek için çevreye bağımlı olduğunuz anlamına gelir.

Needleman - Kabul, diyelim ki başlangıçta öyleyim.

KRİŞNAMURTİ - Başlangıç, hem ilk hem de son adımdır.

Needleman - Katılmıyorum.

KRİŞNAMURTİ - Gelin biraz daha irdeleyelim. Neler oluyor, bir bakalım. İyi insanlarla dolaşıyorum, çünkü o ortamda, o atmosferde kendimi çok daha berrak görebiliyorum; onlar iyi oldukları için ben kendi mizacımı daha iyi görebiliyorum.

Needleman - Bazen olaylar bu şekilde gelişir.

KRİŞNAMURTİ - Ben bu şekilde düşündüm.

Needleman - Ama bu yalnızca bir örnektir, öyle değil mi?

KRİŞNAMURTİ - Tabii, benim de iyi olmam mümkündür. Bu nedenle onlarla birlikte yaşarım. Ve bu durumda onlara ihtiyacım da yoktur.

Needleman - Hayır, bu durumda onlara ihtiyacımız kalmaz. Tamam.

KRİŞNAMURTİ - Eğer iyiysem, onlara ihtiyaç duymam. İyi değilsem, ancak onların yanına gittiğimde kendimi berrak biçimde görmem sözkonusudur.

Bu durumda kendimi berrak biçimde görmek için onlarla olmalıyım. Genelde ortaya çıkan durum böyle. Onlar önemli hale geliyorlar; yoksa iyilik kaynaklarım değil. Ve bu, hergün cereyan ediyor.

Needleman - Peki bebeğin memeden kesilmesi diye de birşey yok mudur?

Belki sadece başlangıçta bu kişilere ihtiyaç duyuyorum.

KRİŞNAMURTİ - Bunu sorgulamak niyetindeyim; bulmam gerek. Öncelikle eğer iyiysem, onlara ihtiyaç duymam. Hiçbir ihtiyaçları olmayan şu dağlara ve kuşlara benzerim.

Needleman - Peki, bunu yok farzedelim.

KRİŞNAMURTİ - Kendim iyi değilsem onlarla birlikte olmaya ihtiyaç duyarım. Çünkü onlarla birlikteyken kendimi berrak bir biçimde görürüm; bir tazelik duygusu yaşarım.

Needleman - Ya da 'ben ne kadar kötüyüm' duygusu.

KRİŞNAMURTİ - Kelimenin en geniş anlamıyla kendimden dehşete kapıldığım an, sadece kendimi onlarla karşılaştırıyorum demektir.

Needleman - Hayır, her zaman değil. Kendi hakkımdaki imgemi (imajımı) bir yalan gibi teşhir edebilirim de.

KRİŞNAMURTİ - Ben, şu anda, kendinizi bir yalancı gibi teşhir etmek için onlara ihtiyaç duyup duymadığınızı sorguluyorum.

Needleman - İlke olarak, hayır.

KRİŞNAMURTİ - Hayır, 'ilke olarak' olmaz. Ya öyledir ya da değildir.

Needleman - Sorun da bu.

KRİŞNAMURTİ - Bu şu anlama geliyor: Onlara ihtiyaç duyuyorsam, bu kaybolmuşum demektir. Böylece sürekli onlara yapışırım. Bu, insan ilişkileri başladığı günden bu yana böyledir.

Needleman - Evet, doğru. Ancak bir süre (onlara) yapıştığım sonra da kendimi düzelttiğim durumlar da var.

KRİŞNAMURTİ - O halde, iyi insan olan siz, neden bana şöyle demiyorsunuz: "Bak, artık kendin başla, bana ihtiyacın yok. Artık kendini berrak biçimde gözleyebilirsin."

Needleman - Belki size, beni tamamen yanlış anladığınızı ve hiç mi hiç göremediğinizi de söylemiş olabilirim!

KRİŞNAMURTİ - O zaman ben ne yapacağım? Size yapışmam, ardınızdan koşmam mı gerekiyor?

Needleman - Benim ne yapacağım değil sizin ne yapacağınız önemli?

KRİŞNAMURTİ - Genelde kişiler böyle bir insanın ardından koşarlar.

Needleman - Evet, genelde böyle olur.

KRİŞNAMURTİ - Ve eteklerine yapışırlar.

Needleman - Ama belki de bunun nedeni, öğretmenin zeki olmamasıdır.

KRİŞNAMURTİ - Hayır. O şöyle diyor: "Bak, sana birşey öğretemem, dostum, öğretecek birşeyim yok. Gerçekten iyi olduğumda, öğretecek hiçbirşeyim yoktur. Sadece gösterebilirim."

Needleman - Ama bunu söylemiyor; yapıyor.

KRİŞNAMURTİ - Şöyle diyorum: "Bak, sana birşey öğretmek istemiyorum. Sen kendinden yola çıkarak öğrenebilirsin."

Needleman - Evet, pekala. Varsayalım bunu söylüyor.

KRİŞNAMURTİ - Evet, kendinden yola çıkarak öğren, diyor.

Bağımlı olma, diyor. Ve bu şu anlama geliyor: siz iyi olduğunuz için bana kendime bakma konusunda yardımcı oluyorsunuz.

Needleman - Sizi kendime çekmiş oluyorum.

KRİŞNAMURTİ - Hayır. Siz beni bir köşeye sıkıştırıyorsunuz öyle ki kaçamıyorum.

Needleman - Söylediklerinizi anlayabiliyorum. Ancak kaçmak, dünyadaki en kolay şeydir.

KRİŞNAMURTİ - İstediğim bu değil. Sadece siz bana şöyle diyorsunuz: "Bağımlı olma, çünkü iyilikte bağımlılık bulunmaz." Eğer iyi olmak istiyorsanız, hiçbirşeye bağımlı olmamalısınız.

Needleman - Dışsal hiçbirşeye, anlıyorum.

KRİŞNAMURTİ - Dışsal ya da içsel, hiçbirşeye. Hiçbirşeye bağımlı olmayın. Bu, postacıya ihtiyacınız kalmasın demek değil; sadece, içsel olarak bir bağımlılık yaşamayın demek.

Needleman - Doğru.

KRİŞNAMURTİ - Bu ne anlama geliyor? Bağımlı kalıyorum. Bana sadece şöyle demiş: "Artık bana bağımlı olma. Kimseye de olma. Karı, koca, evlat, politikacı, kimseye bağımlı kalma. "Hepsi bu. Sonra uzaklaşıp gidiyor. Beni bu halde bırakıp gidiyor. Ne yapmam gerek?

Needleman - Haklı mı, değil mi bulmam gerek.

KRİŞNAMURTİ - Ama bağımlı kalıyorum.

Needleman - Benim de kastettiğim buydu.

KRİŞNAMURTİ - Yaşamıma bağımlıyım, rahibe bağımlıyım, bir psiko-analiste bağımlıyım, bağımlı haldeyim. Sonra başlıyorum. Çünkü o bana doğruyu söylüyor. İzleyebiliyorsunuz, değil

mi? Doğru orada; benim üzerinde çalışmam gerekiyor. Demekki, doğru mu yoksa yanlış mı bulmam gerekiyor. Yani, mantığımı, kapasitemi, zekamı kullanmam gerek. Çalışmam gerek. Sadece "O artık gitti, yok" demekle yetinemem. Aşçıbaşıma bağımlıyım! O halde, bulmam gerek; doğruyu ve yanlışı görmem gerek. Daha önce görmüştüm. Bu kimseye bağlı değil.

Needleman - Doğru.

KRİŞNAMURTİ - İyilerin eşliğinde olmak bile bana neyin iyi olduğunu neyin yanlış neyin doğru olduğunu öğretmiyor. Bunu kendim görmem gerekiyor.

Needleman - Kesinlikle.

KRİŞNAMURTİ - O halde, neyin doğru neyin yanlış olduğunu bulma konusunda hiçbirşeye bağımlı değilim.

Malibu, Kaliforniya
26 Mart 1971

AMERİKA

KISIM II

New York Kentinde Yapılmış Üç Konuşma

1. İçsel Devrim
2. İlişki
3. Dini Deneyim, Meditasyon

1. İÇSEL DEVRİM

Değişme ihtiyacı. Bu zaman içinde oluşan bir süreç midir, yoksa ani mi olur? Bilinç ve bilinçaltı; rüyalar. Analitik süreç. Gözleyenle gözleneni ayrıştırmaksızın bilincin içeriğini görmek. Gürültü ve direnç. "Gözleyenle gözlenen arasındaki ayrım tamamen sona erdiğinde, 'olan' artık olduğu şey değildir."

Sorular: Gözleyen ve gözlenen, parçalılık, direnç.

KRİŞNAMURTİ: Birlikte, bilincin içinde, zihnin dokuz derin katmanlarında neler gizli sorusunu ele alacağız. Buna genelde bilinçaltı adı verilir. Kendi içimizde ve dolayısıyla da toplum içinde kökten bir devrim yapma konusuyla ilgiliyiz. Bugün bütün dünyada savunulan fizik devrimi insanda temel bir değişiklik oluşturmuyor.

İster Avrupa'da, ister Hindistan'da ya da başka bir yerde olsun bunun gibi yozlaşmış bir toplumda, toplumun temel yapısında esaslı değişiklikler olması gerekiyor ve insan kendi içinde, kendi etkinliği dahilinde yoz kaldığı sürece, ne kadar kusursuz olursa olsun her çeşit yapıyı bozabilir. Bu nedenle, değişmesi şarttır; kesinlikle gereklidir.

Peki bu değişimin zamana dayalı bir süreç, aşamalı bir ilerleme, aşamalı bir değişim şeklinde yapılması mümkün müdür? Yoksa

bu değişim sadece bir anda olabilecek birşey midir? İşte birlikte bu konuyu ele alacağız.

Kişi, kendi içinde, bir değişimin gerçekleşmesi gerektiğini görür. Kişi, ne kadar duyarlı, ne kadar uyanık ve zekiyse, derin, kapsamlı, canlı bir değişimin gerekliliğinin de o denli farkındadır. Bilincin içeriği bilinçtir, bu ikisini birbirinden ayıramayız. Bilinci bilinç yapan, içine ekilmiş olandır. Ve bilinç içinde bir değişim oluşturmak -hem görünür hem de saklı anlamda- zaman üzerine, çevre baskısı üzerine bir analize dayanıyor olabilir mi? Yoksa bu değişim, herçeşit baskıdan, zorlamadan tamamen bağımsız biçimde mi gerçekleşir?

Bildiğiniz üzere, bu soru, üstüne gidilmesi hayli güç bir sorudur çünkü hayli karmaşıktır; söylenilenleri paylaşma konusunda zorluk çekmeyeceğimizi umuyorum. Bana kalırsa kişi bu konuyu çok ciddi bir biçimde, tüm zorluklarına katlanarak, derin bir ilgi ve tutkuyla ele almadığı sürece pek ileri gidemez; ileri gitmek derken kastettiğim uzay ya da zaman değil, kişinin kendi içinde derinleşmesidir. Büyük bir tutku, büyük bir enerji gerekir, oysa çoğumuz enerjilerimizi çatışmalar sırasında tüketiyoruz. Ve bütün bu varoluş konusunu ele alırken enerjiye ihtiyacımız var. Enerji, değişim olasılığıyla gelir; eğer değişim olasılığı bulunmuyorsa, enerji de harcanır gider.

Değişme şansımız olmadığını düşünüyoruz. Herşeyi olduğu gibi kabul ediyor ve bu yüzden hayli ruhsuzlaşıyor; bunalıma giriyor, güvensizlik ve zihin karışıklığına düşüyoruz. Kökten bir biçimde değişmek mümkündür ve biz de bunu ele alacağız. Eğer istekliyseniz. Konuşmacının söylediklerini harfi harfine izlemek yerine, onun sözcüklerini kendinizi gözlemek için bir ayna gibi kullanın ve tutku, ilgi, canlılık ve büyük bir enerjiyle sorgulayın. Belki ancak bu şekilde kökten değişimin hiçbir çaba, hiç bir zor-

lama olmaksızın gerçekleştiğini berrak olarak görebildiğimiz noktaya ulaşabiliriz.

Kendimizle ilgili yüzeysel bir bilginin dışında, bir de bilincimizin derin, saklı bir içeriği vardır. Peki kişi bunu nasıl ele alabilir? İçeriğin tümünü tam anlamıyla nasıl açığa çıkarabilir? Bu, küçük küçük, yavaş yavaş, aşamalı olarak yapılacak bir iş midir? Yoksa herşeyin bir anda açılması ve bir anda anlaşılması ve böylece tüm analitik sürecin de derhal sona ermesi mi gerekir?

İşte şimdi bu analiz meselesine girmek üzereyiz. Konuşmacıya göre, analiz, hareketin reddi demektir, çünkü hareket her zaman, etkin şimdiki zamanda yer alır. Hareket, "yapmış olmak" ya da "yapacak olmak" değil, yapma hali demektir. Analiz, hareketin şimdiki zamanda olmasına engel olur, çünkü analizde zaman işin içine girer; sanki katmanlar aşamalı olarak tek tek soyulur ve her katman, her katmanın içeriği de teker teker ele alınır. Ve analiz mükemmel, tamamlanmış, ve doğru değilse, bu analiz eksik demektir; ardında tam olmayan bir bilgi bırakır. Bir sonraki analiz de hiç de tam olmayan bir yerden başlar.

Bakın, kendimi ele alıyor ve kendimi analiz ediyorum. Eğer analizim tam değilse, yaptığım analiz, bir sonraki katmanı analiz etmekte temel alacağım bilgiyi oluşturuyor. Bu yüzden, bu süreç boyunca, her analiz eksik kalıyor ve daha fazla çatışma ve nihayet hereket yokluğuna yol açıyor. Ve bir analizde, analizci ve analiz edilen bulunuyor. Analizci, bir profesyonel olabilir ya da siz, herhangi biri olabilir. Bir ikilik söz konusudur; analizci kendinden farklı olduğunu düşündüğü birşeyi çözümler. Peki analizci kimdir ya da nedir? O geçmiştir; çözümlediği bütün küçük şeylerin biriktirilmiş bilgisidir. Ve bu bilgiyle -ki bu geçmiş zaman demektir- şimdiyi çözümler.

Demek ki bu süreçte bir çatışma sözkonusudur; çözümlediği şeye uydurulması ya da zorlanması gereken bir çatışma vardır. Bir de imgeleme süreci işin içine katılır. Bunu hiç denediniz mi bilmiyorum; başka kişilerinin kitaplarında okumuş da olabilirsiniz, ki bu hayli üzücü bir durumdur, çünkü bu durumda sadece başka kişilerin söylediklerini tekrarlar durursunuz; ne denli ünlü oldukları hiç mi hiç fark etmez. Ancak bu kitapları hiç okumadıysanız -ki konuşmacı okumamıştır- bizzat araştırmanız gerekir ve böylece herşey çok daha etkileyici, özgün, çok daha dolaysız ve doğru hale gelir.

Analiz sürecinde bir de bu düşler alemi vardır. Düşleri gerekli sayarız çünkü profesyoneller "düş görmek gerekir yoksa çıldırırsınız" derler ve burada bir gerçek payı bulunur. Tüm bunları bir bir ele almamızın nedeni, kökten bir değişim mümkün mü; bunu bulmaya çalıştığımız içindir. Dünyada bu denli zihin karışıklığı, bu denli sefalet, nefret ve şiddet varken kökten bir değişim acaba mümkün müdür? Şefkate hiç yer yokken bu mümkün müdür? Kişi, konuya ciddiyetle eğilmişse tüm bunları bir bir ele alır. Sadece entellektüel bir alıştırma olsun diye değil; ancak gerçekten değişme olanağı var mı diye araştırıyoruz. Ve değişme olanağı gördüğümüzde ne kadar sığ, yüzeysel, tekrarcı ya da taklitçi olursak olalım, eğer kökten bir değişim için bir olanak görüyorsak, bunu gerçekleştirecek enerjiye de sahibiz demektir. Bunun mümkün olmadığını söylediğimizdeyse, bu enerji dağıtılmış, boşuna harcanmış olur.

Evet, analizin kökten bir değişim getirip getiremeyeceğini, yoksa sadece entellektüel bir alıştırma mı olduğunu, sadece bir hareketten kaçınma hali mi olduğunu sorgulamaktayız. Dediğimiz gibi, analiz, düşler dünyasına girmeyi zorunlu kılıyor. Peki düş dediğimiz nedir? Düşler nasıl ortaya çıkarlar? Bu konuya hiç ilgi

duydunuz mu, bilmiyorum; eğer ilgilendiyseniz, düşlerin gündelik yaşamlarımızın bir devamı olduklarını görmüşsünüzdür. Gün boyu neler yapıyorsanız, yaptığınız tüm kötülükler, yoz hareketler, duyduğunuz nefret, gelip geçici zevkler, ihtiras, suçluluk, vb. işte bütün bunlar düşler aleminde de kendilerini sürdürürler; bir farkla ki artık simgeler, resim ve imgeler halini almışlardır. Bu resim ve imgelerin yorumlanması gerekir ve düşü oluşturan karmakarışık yapı ve gerçekdışılık meydana çıkar.

Kişi hiçbir zaman neden rüya gördüğünü sorgulamaz. Düşleri yaşamın özden bir parçası, bir gereği olarak kabul etmiştir. Şimdiyse biz (eğer beni izliyorsanız) niçin rüya gördüğümüzü kendimize soruyoruz. Uykuya daldığımızda tamamiyle sakin bir zihne sahip olmak mümkün müdür? Çünkü zihin ancak bu sakin durumda kendini yeniler, içindeki herşeyi boşaltır; böylece taze, genç, kararlı hale gelir; karışıklıklardan kurtulmuş olur.

Eğer düşler gündelik yaşamımızın bir devamıysalar, gündelik çalkantı, endişe, güvenlik ihtiyacı, bağlanma gibi yaşantılarımızı sürdürüyorsalar, tüm simgesel biçimleriyle kaçınılmaz olarak varolacaklardır. Bu çok açıktır, öyle değil mi? Ve kişi kendine şöyle sorar "Niçin rüya görmek zorundayız?" Beyin hücreleri, günlük işlerin yükünü taşımak yerine, dingin bir durumda kalamazlar mı?

Bu sorunun yanıtını deneysel olarak bulmak gerekir; konuşmacının söylediklerini kabul etmekle yetinirsek olmaz. Lütfen bu biçimde davranmayın; eğer birlikte birşeyler paylaşıyorsak birlikte araştırmamız gerekir. Bunu gün boyu yaptıklarınızın tam anlamıyla farkında olarak, düşüncelerinizi, niyetlerinizi, sözlerinizi, yürüme ve konuşma biçiminizi izleyerek sınayabilirsiniz. Eğer bilinçaltıyla, daha derin katmanlarla yakınlaştığınızı birden

bire çok yoğun biçimde farkediyorsanız, bunun nedeni, saklı niyetlerinize, endişelerinize, bilinçaltının içeriğine kendinizi açıyor olmanız, onları davet etmeniz, açığa çıkmaya çağırıyor olmanızdır. Bu yüzden uykuya daldığınızda, zihninizin, beyniniz de buna dahil olmak üzere, olağandışı bir biçimde dingin olduğunu göreceksiniz. Bu gerçekten bir dinlenmedir, çünkü gün boyu ne yapıyorsanız yapın artık bunu tamamlamışsınızdır.

Yatağa uzanıp uyumaya hazırlanırken günün bir envanterini aldığınız takdirde; -bunu yapar mısınız?- "Keşke şöyle yapmış olsaydım; keşke şunu yapmasaydım", "şunu da şu şekilde yapmam çok daha iyi olurdu" "Keşke o sözleri söylemeseydim" gibi; işte bu şekilde gün boyu olan şeyleri gözden geçirdiğiniz de, bu uykuya dalmadan olan biteni bir parça toparlamaya çalışıyorsunuz demektir. Ve, siz bunu yapmayacak olursanız, siz uykudayken beynin bunu yapmaya çalışacağından kuşkunuz olmasın. Çünkü beyin ancak bir düzen ortamında gereğince çalışır, düzensizlikte bunu yapamaz. Tam bir düzen sağlandığında tüm etkinliğini ortaya koyar; bu düzenin akılcı ya da nevrotik olması hiçbir fark meydana getirmez, çünkü nevroz ya da dengesizlik durumunda da bir düzen mevcuttur ve beyin bu düzeni de kabul eder.

Bu nedenle, uykuya dalmadan önce günboyu olanları gözden geçiriyorsanız, bir düzen getirme gayretindesiniz demektir ve beyin, siz uykuya daldıktan sonra düzenleme işiyle uğraşmak zorunda kalmaz, bunu gün tamamlanmadan halletmiş olursunuz. Bu düzenleme işini gün boyu her dakika yapmanız da mümkündür; ve bu da, günboyu, içsel ya da dışsal anlamda olup biten herşeyin farkında olmanız anlamına gelir. Dışsal dediğimiz şeyler, çevrenizdeki düzen yokluğunun farkında olmanız demektir; acımasızlık, duyarsızlık, katılık, kirlilik, yoksunluklar

ve çatışmalar, politikacılar ve kandırmacaları...meydana gelen herşey. Sonra, kocanız, karınız, kız yada erkek arkadaşınızla ilişkiniz...gün boyu tüm bunların farkında olun, düzeltmeye çalışmayın, sadece ve sadece farkedin. Düzeltmeye kalktığınız anda düzensizlik getirirsiniz. Ancak fiilen meydana geleni, yalnızca gözlemekle yetindiğinizde, o zaman olmakta olan oluyor demektir, ki bu da düzendir.

Düzensizlik, ancak siz "olanı" değiştirmeye çalıştığınızda meydana çıkar; çünkü siz edinmiş olduğunuz bir bilgiden hareketle değiştirmeye çalışıyorsunuzdur. Bu bilgi artık geçmişte kalmıştır; sizse "olanı" öğrenmiş olduğunuz birşeylere göre değiştirme çabasına düşersiniz; ki burada geçmişe dair birşey yoktur. İşte çelişki buradadır, bozukluk buradadır ve düzensizlik de bu yüzden ortaya çıkar.

Böylece, gün boyu, düşünce biçiminizden, niyetlerinizin, ikiyüzlülüğünüzün, birşey söyleyip bambaşka birşey yapma şeklindeki çifte tavırlarınızın kalıplarından, taktığınız maskelerden, eliniz altındaki çok çeşitli kandırmacalardan haberdar olur ve gün boyu tüm bunların farkında olmayı sürdürürseniz, uykuya dalmadan hemen önce bir envanter yapmanıza da gerek kalmaz; her dakikaya düzen getirmiş olursunuz. Ve böylece uykuya daldığınızda, geçmişi kaydedip yakalamış beyin hücrelerinizin tam anlamıyla sakin olduklarını ve uykunuzun da tamamıyla farklı bir şeye dönüştüğünü görürsünüz. Zihin kelimesini kullandığımızda, bunun içine beyni, sinir sistemini, heyecan ve duyguları, insan yapısının tamamını dahil ediyoruz; bütün hepsini kastediyoruz, yoksa ayrı birşeyi değil. Akıl da buna dahildir, kalp de, sinir sistemi organizmasının bütünü de. İşte bu şekilde uykuya daldığınızda, bu süreç tamamen sona ermiş olur ve uyandığınız zaman da, herşeyi, tam olarak nasıllarsa o şekilde görürsünüz;

onları kendinizce yorumlamaya kalkmadığımız gibi değiştirme arzusu da ortaya çıkmaz.

Demekki, konuşmacıya göre analiz, harekete mani oluyor. Öte yandan kökten bir değişim için hareket kesinlikle temel bir önem taşıyor. Yani analiz doğru yol değil. Ancak lütfen konuşmacının söylediklerini kabule kalkışmayın; kendi adınıza gözlem yapın; size bu birşey öğretsin, ben değil. Ancak analizin tüm inceliklerini izleyerek öğrenin: zaman, analizci ve analiz edilen. Burada analizcinin kendisi analizin konusudur. Ve her bir analizin tam olması gereğini de unutmayın; aksi taktirde, bir sonraki analizi bozar. İster bir iç-gözlem analizi ister entellektüel bir analiz olsun,analizlerle ilgili tüm sürecin tamamen yanlış olduğunu buradan anlamış oluyoruz! Çıkış yolu bu değil. Ama belki bu bir şekilde ya da büyük çapta dengesini yitirmiş olanlar için gerekli birşeydir ve belki de çoğumuz geniş çapta dengemizi yitirmiş bir haldeyiz.

Bilincin tüm içeriğini, analizci olmaksızın gözlemenin bir yolunu bulmamız gerekiyor. Bunu başardığınız zaman ne kadar eğlenceli olduğunu görürsünüz. Çünkü bu güne dek insan tarafından söylenmiş herşeyi bir yana atmış olursunuz. Çünkü bu durumda birbaşınıza ayakta duruyor olursunuz. Kendiniz bulduğunuzda, bu özgün, gerçek, doğru olur; hiçbir öğretmene, hiçbir psikoloğa, hiçbir analiste vb. bağlı değildir.

Demek ki kişi analiz yapmaksızın gözlem yapmanın bir yolunu bulmalıdır. Ben bunu denemek niyetindeyim. Umarım bir itirazınız olmaz. Olur mu? Bu bir grup terapi seansı değil ki! (Gülüşmeler) Bu bir toplu günah çıkarma toplantısı da değil. Konuşmacının sizi analiz etmesi ya da sizleri değiştirip harika insanlara dönüştürmesi de söz konusu değil! Bunu bizzat kendiniz yap-

manız gerekiyor; ve çoğumuz ikinci-el ya da üçüncü-el kişiler olduğumuz için, profesyonellerin zihnimize zorla soktukları her şeyi bir yana atmak çok da zor olacağa benziyor. Profesyonel deyince bu kişiler dini profesyoneller ya da bilimsel profesyoneller olabilir. Bunu kendimiz bulmaya mecburuz.

Eğer yolumuzda analiz yer almıyorsa, -ki belirttiği üzere, konuşmacı açısından bu sözkonusu değil- o halde, bilincin bütün içeriğini ele almak ya da gözlemek acaba nasıl mümkün olacak? Bilincin içeriği nedir? Lütfen, daha önce bir başkasının söylediklerini tekrar etmeyin. Peki, sizin bütün içeriğiniz nedir? Bunu hiç ele aldınız, üzerinde düşündünüz mü? Eğer denediyseniz; bu kaydedilmiş çeşitli olaylar, tatlı ya da tatsız tüm başımıza gelenler, çeşitli inançlar, birikimler, çok çeşitli bireysel birikim ve anılar,halk ve aile anıları, içinde yetiştiğimiz kültür değil midir? Tüm bunlar içeriktir, öyle değil mi? Ayrıca her gün olan olaylar, gündelik anılar, çeşitli ağrılar, mutsuzluk, içerlediğimiz şeyler, bunlar da kaydedilir. Ve işte bu içerik sizin bilincinizdir. Sürekli daha fazlasını ve daha fazlasını arayan batılı bir dünyada yaşayan bir katolik ya da protestan olarak siz, büyük zevklerle dolu bir dünya, eğlence, zenginlik, televizyonun susmak bilmeyen sesi, kaba saba bir yaşam biçimi. Tüm bunlar sizsiniz; sizin içeriğiniz.

Peki tüm bunlar nasıl açığa çıkarılacak? Ve açığa çıkarma sırasında her olgunun, her olayın, her gelenek ve her incinmenin, her ağrının bir bir ele alınması mı gerekiyor? Yoksa bir bütün olarak gözlemek mi gerekiyor? Eğer küçük küçük, bir bir ele alınması gerekiyorsa, analiz dünyasına giriyorsunuz demektir ve bunun sonu da gelmez; analiz esnasında öleceksiniz demektir. Bu arada analizi gerçekleştirinlere bir hayli büyük paralar ödemeniz de gerekecektir ancak keyfiniz bilir.

Şimdi bilincin içeriğini oluşturan bu değişik kısımlara nasıl yaklaşılacağını bulmaya çalışacağız, ancak analitik değil bütüncül bir biçimde. Hiç bir analiz yapmaksızın nasıl gözlem yapılacağını bulacağız. Yani herşeye tek tek baktık. Ağaca baktık, buluta baktık, karı ve kocaya, kız ve oğlana baktık; bir gözleyen bir de gözlenen vardı. Lütfen bu noktaya biraz dikkat gösterin. Öfkenizi, açgözlülüğünüzü ya da kıskançlığınızı ya da başka bir karakter kusurunuzu gözlediniz, diyelim. Ve açgözlülüğü izleyen bir gözlemci oldunuz. Açgözlü olan aslında gözlemcidir, ancak siz gözlemciyi ayırdınız, çünkü zihniniz analitik sürece koşullanmıştı; ve bu yüzden siz ağaca, buluta, ya da yaşamdaki diğer bir şeye bakarken, hep gözlemci ve gözlenen şey ayrımıyla yaklaştınız ve böyle yaklaşmaktasınız. Bunu hiç farkettiniz mi? Sözgelimi karınızı, onun hakkında sahip olduğunuz imge aracılığıyla izliyorsunuz. Bu imge gözlemci demektir, geçmiş demektir, bu imge zaman içinde oluşturulmuş birşeydir. Ve gözlemci zaman demektir, geçmiş demektir, çeşitli olay, kaza, rastlantı, yaşantı ve deneyimlerin bir birikim meydana getirmiş bilgisidir. Yani gözlemci geçmiş zamandır ve gözlenilen şeye sanki onun bir parçası değilmiş, sanki ondan ayrıymış gibi bakar.

Peki şimdi gözlemci olmaksızın izleyebiliyor musunuz? Ağaca, gözlemcinin geçmiş zamanı olmaksızın bakabiliyor musunuz? Çünkü gözlemci bulunduğunda, gözlemciyle gözlenen -yani ağaç- arasında bir uzay mevcuttur. Bu uzay, zamandır çünkü bir mesafe söz konusudur. Ve bu zaman öğesi, geçmişi, bilgi birikimini temsil eden gözlemcinin bir niteliğidir; şöyle der: "Bu ağaçtır" ya da "şu karımın imgesidir." Sadece ağaca değil, karınıza ya da kocanıza da, imge olmaksızın bakabiliyor musunuz? Biliyor musunuz, bu, muazzam bir disiplin gerektirir. Size birşey göstermek istiyorum; disiplin genelde olan ile olması gereken arasında bir çeşit uygunluk, alıştırma, taklit ve çatışmayı

çağrıştırır. Disiplinde gerçekten de bir çatışma vardır: birşeyleri bastırmak, birşeylerin üstesinden gelmek, iradenin kullanılması ve benzerleri. Disiplin kelimesi bütün bunları çağrıştırır. Oysa, bu sözcük, sadece öğrenmek demektir. Şimdi de gözlemci olmaksızın, geçmiş zaman olmaksızın, imge olmaksızın nasıl gözlem yapılacağını öğreniyoruz. Bu şekilde gözlediğinizde, fiilen "olan" şey, canlı bir nesnedir; geçmiş olayların, geçmiş bilgilerin tespit edebildiği, ölü olarak algılanan bir nesneyle ilgisi yoktur.

Bakın, şimdi de olayı çok daha basit ele alalım. Bana, beni kıracak bir şey söylüyorsunuz ve bu kırılmanın acısı kaydediliyor. Ve bu olayın bellekteki kaydı, varlığını sürdürüyor; daha fazla acı geldiğinde, bu da kaydediliyor. Böylece çocukluktan başlayarak kırılma, iç ezikliği duygusu güçlendirilmiş oluyor. Oysa, tam anlamıyla gözlediğim takdirde, siz bana acı veren birşeyler söylediğinizde, bu bir kırgınlık olarak kaydedilmiyor. Bunu bir kırgınlık olarak kaydettiğiniz anda, kaydı sürdürmüş oluyorsunuz ve yaşamınızın geri kalanında da sürekli kırılmaya devam ediyorsunuz. Çünkü bu kırgınlığı arttırmaktasınız; onu kabartmaktasınız. Oysa, bir acıyı kayda geçirmeksizin gözlediğinizde, bu bütün dikkatinizi acı anına odaklamak anlamına gelir. Tüm bunları hiç yapıyor musunuz?

Bakın, dışarı çıkıyor, yollarda dolaşıyorsunuz; her çeşit gürültü mevcut, bağırmalar, küfürler, kabalıklar ve bu gürültü içinize akıyor. Üstelik çok da yıkıcı bir biçimde. Siz ne ölçüde duyarlıysanız yıkıcılığı da o denli artıyor; organizmanızı incitiyor, zarar veriyor. Bu incinmeye direniyor ve bir duvar örüyorsunuz. Ve bir duvar ördüğünüzde, kendinizi yalıtmış oluyorsunuz. Giderek bu şekilde yalıtım güçlendirilmiş oluyor ve bu yalıtım nedeniyle kırılganlığınız da sürekli artıyor. Oysa, siz o gürültüyü

gözleyecek olsanız, bütün dikkatinizi o gürültüye verecek olsanız, organizmanızın da hiçbir zarar görmediğini farkedeceksiniz.

Bu temel, bu kökten ilkeyi bir kez anladığınızda, muazzam bir şeyi anlamış olacaksınız. Ne zaman gözlediği şeyden kendini ayıran bir gözlemci varsa, çatışma da kaçınılmazdır. Siz ne yaparsanız yapın, gözlemciyle gözlenen arasında bir ayrım olduğu sürece çatışma da olur. Müslümanla Hindu, Katolikle Protestan, Siyahla Beyaz arasında bir ayrım olduğu sürece, çatışma da var demektir. Birbirinize hoşgörü gösteriyor olabilirsiniz ancak bu bile hoşgörüsüzlük için entellektüel bir kılıftır.

Karınızla aranızda bir ayrım olduğu sürece, çatışma da var demektir. Bu ayrım çok esas, çok temel bir anlamda varlığını sürdürür, çünkü gözlemci gözlenenden ayrı tutulmuştur. "Ben öfkeden farklıyım; öfke benden farklı; öfkeyi denetlemeliyim" dediğim sürece bir ayrım, dolayısıyla da çatışma söz konusu olur. Çatışma, bastırmayı, uyum sağlamayı, takliti beraberinde getirir; yani işin içine bunlar da karışır. Gözleyenin gözlenen olmasının güzelliğini gerçekten görebilirseniz, artık bu iki öğe ayrı olmadıklarından, bilincin tamamını da analize düşmeden gözleyebilirsiniz. Bilincin tüm içeriğini bir anda görmeniz de mümkün olur. Gözlemci düşünendir. Düşünene son derece büyük bir önem atfediyoruz, öyle değil mi? Düşüncelerle yaşıyoruz, herşeyi düşüncelerle yapıyoruz, yaşamımızı düşüncelerle planlıyoruz, hareketlerimizi düşünce yönlendiriyor. Ve düşünce bütün dünyada olağanüstü derecede önemli birşey, aklın, zekanın bir parçası olarak tapınım görüyor, kutsanıyor.

Ve düşünce, kendini düşünen sıfatıyla ayırıyor. Düşünen şöyle diyor: "Bu düşünceler iyi değil." "Şunlar daha iyi." "Bu ideal şu

idealden daha iyi." "Bu inanç şu inançtan daha iyi." Hepsi aslında düşüncenin bir ürünü. Düşünce kendini ayırmış; kendini düşünen olarak, deneyci olarak parçalamış. Düşünce, kendini üstbenlik ve altbenlik diye ayırmış. Hindistan'da üst benliğe **Atman** adı verilir. Burada ruh adı veriliyor; şu ya da bu isim verilebiliyor. Çok açık, öyle değil mi? Yani çok mantıklı; akıldışı değil.

Ancak şimdi size bunun akıldışı yanını göstereceğim. Tüm kitaplarımız, tüm edebiyatımız, herşey düşünceden ibaret. Ve bütün ilişkilerimiz de düşünceye dayanıyor. Bir düşünün! Karım, düşüne düşüne yarattığım bir imge. Bu düşünce, karı ile koca arasında olagelen bütün didişme ve etkileşimlerden oluşuyor: zevk, seks, iğnelemeler, dışlamalar, süregelen bütün ayırıcı öğeler. Düşüncemiz, ilişkimizin bir sonucu. Peki düşünce nedir? Evet, size bu soru soruluyor: "Düşünce nedir?" Lütfen, bir başkasının sözlerini tekrar etmeyin; kendiniz bulun. Kuşkusuz, düşünce, hafızanın bir tepkisidir. Hafıza bilgidir; hafıza beyin hücrelerinde depolanan, biriktirilen deneyimdir. Yani, beyin hücreleri bizzat hafıza hücreleridir. Ancak hiç düşünmeyecek olursanız, bir tür unutma durumuna girersiniz ve evinizin yolunu bulamayacak hale bile gelebilirsiniz.

Düşünce, bilgi-deneyim biçiminde biriktirilen hafızanın tepkisidir. Bu bilgi-deneyim size ait de olabilir, miras alınan ortak deneyimlerin, vb. ürünü de olabilir. Yani düşünce geçmişin verdiği bir tepkidir; geçmiş, bu şekilde, bugünden geçer ve onu geleceğe dönüştürür ve kendini geleceğe yansıtır. Ancak hala geçmiştedir ve geçmişin bir parçasıdır. Bu nedenle düşünce asla özgür değildir; nasıl olsun? Özgürlüğü düşleyebilir, özgürlüğün nasıl birşey olması gerektiğini kurgulayabilir, bir özgürlük ütopyası da yaratabilir. Ancak kendisi nedeniyle, kendi içinde

geçmiştir ve bu yüzden özgür değildir; her durumda eskidir. Lütfen, dikkat edin burada konuşmacıyla aynı fikirde olup olmamanız söz konusu değil; bahsedilen şey gerçek bir olgudur. Düşünce yaşamımızı düzenler; yaşamımızın temeli geçmiştir. Geçmişte yapılı olan bu düşünce, yarının nasıl olması gerektiği üzerine yansımalarda bulunur ve çatışma da böylece başlamış olur.

Burada bir soru akla geliyor. Çoğumuz için düşünce büyük bir zevk kaynağıdır. Zevk ise yaşamda bize yol gösteren bir ilkedir. Doğru mu yanlış mı bunu tartışmıyoruz; sadece inceliyoruz. Zevk, en çok istediğimiz şeydir. Hem burada, bu dünyada hem de ruhsal dünyada, cennette -eğer cennete inanıyorsanız- çok çeşitli biçimlerde zevkler isteriz. Dini eğlenceler, toplu ayinlere katılma ve din adına sürdürülen sirk dünyasının tümü. Ve bir olguyla ilgili zevk de, ister günbatımı ister cinsel birşey olsun, yani ne çeşit bir duyusal zevk olursa olsun, kaydedilir ve tekrar tekrar düşünülür. Bu nedenle bir zevk olarak düşünce, yaşamımızda çok önemli bir yer tutar. Dün gerçekleşen tatlı bir olay, mutlu bir hadise kaydedilir; düşünce gelir, bu anıyla geviş getirmeye başlar; bu konuda düşünülmeye devam edilir ve yarın tekrar etmesi istenir; cinsel ya da değil tüm olaylar için durum böyledir. Yani düşünce, tamamlanmış bir olayı yeniden canlandırır.

Bu kayıt işleminin ta kendisi, bilgi dediğimiz şeydir ki, bu geçmiş-zaman demektir; düşünce, geçmiş-zamandır. Böylece düşünce, zevk şeklinde kökleşir. Farkettiyseniz, zevk, daima geçmişte yeralır, ya da yarının kurgulanan bir zevki, yine geçmişin birikiminden gelecek-zamana yansıtılır.

Şunu da gözleyebilirsiniz, nerede zevk ve zevk arayışı bulunuyorsa, korku üretimi de oradadır. Hiç dikkat etmediniz mi? Dün

yaptığımız bir şeyden gelen korku, bir hafta önceki fiziksel ağrının korkusu, bu konularda düşünmek, korkunun beslenmesi sonucunu verir. Ağrı sona erse de düşüncesi devam eder. Aslında bitmiştir ama üzerinde düşünmek suretiyle onu sürekli içimde taşırım.

Yani düşünce, zevki olduğu kadar korkuyu da destekler ve besler. Tüm bunlardan düşünce sorumludur. Bugünden korku olduğu kadar gelecek korkusu da vardır; ölüm korkusu, bilinmeyenden korku, bir şeyi gerçekleştirememe korkusu, sevilmeme korkusu, istenmeme korkusu. Son derece çeşitli korkuların hepsi düşünme mekanizması yoluyla yaratılır. Ve düşünce akılcı olabildiği kadar akıldışı da olabilir.

Birşeyler yaparken düşünce uygulaması gereklidir. Teknolojik olarak, işyerinde ya da yemek yaparken, bulaşık yıkarken, bilginin gereğince işlerlik kazanması gerekir. Birşey yaparken, akılcılık ve harekete yönelik düşüncenin mantığı bulunur. Ancak zevk ya da korkuyu desteklediği zaman, düşünce, tamamen akıldışı bir hal de alabilir. Yine de düşünce şöyle der: "Zevkimden vazgeçemem" ve kendisi de zevkle birlikte acının da geldiğini tam bir duyarlılık ya da farkındalıkla çok iyi bilir.

Demek ki, tüm bu düşünce mekanizmasının, düşüncenin karmaşık, incelikli hareket tarzının farkında olmak gerek! Kişi bir kez "Tamamen farklı bir yaşama biçimi bulmalıyım; çatışmanın olmadığı bir yaşam biçimi bulmalıyım" dediğinde gerçekten de o kadar zor değildir. Eğer bu sizin gerçek, ısrarlı, tutkulu talebinizse -yani tıpkı zevk talebinize benziyorsa- ve ne çeşit olursa olsun içsel ya da dışsal hiçbir çatışmanın bulunmadığı bir yaşam sürmek istiyorsanız, bu olanağı görmekte de gecikmezsiniz. Çünkü, açıkladığımız gibi, çatışma, sadece "ben" ile "ben olma-

yan" şeklinde bir ayrım varsa sözkonusudur. Bunu görmek, sözle ya da entellektüel olarak yapılacak birşey değildir -görmek fiilini kullansak da böyledir- ve gözlemciyle gözlenen, düşünenle düşünce arasında ayrım olmadığını gerçekten farketmeniz gerekir. Ancak o zaman fiilen "olanı" görebilir, gözlemleyebilirsiniz. Ve fiilen "olanı" gördüğünüzde zaten onun ötesine geçmiş olursunuz. "Olan" da takılıp kalmazsınız; takılıp kalmak sadece gözlemci "olan" dan farklıyken söz konusudur. Bunlar size birşeyler ifade ediyor mu? Demekki,gözleyenle gözlenen arasındaki ayrım tamamen sona erdiğinde; artık "olan" bir nesne değildir. Zihin onun ötesine geçmiştir.

Soru: Gözlemcinin gözlenenle bu özdeşliğini nasıl değiştirebilirim? Sizinle aynı fikirde olmam ve "Evet, doğru" demem yeterli olmayacak; bu konuda birşeyler yapmam gerek.

KRİŞNAMURTİ: Pekala. Ancak, aslında böyle bir özdeşlik sözkonusu değil. Siz kendinizi gözlenenle özdeşleştirdiğinizde, bu, bir düşünce örüntüsünden ibaret, öyle değil mi?

Soru: Kesinlikle doğru ama bu örüntüden nasıl kurtulabilirim? Bunun dışına nasıl çıkabilirim?

KRİŞNAMURTİ: Bunun dışına çıkmıyorsunuz; size nasıl birşey olduğunu göstermek istiyorum. Gözlemcinin gözlenen olduğu gerçeğini görebiliyor musunuz? Bunu bir olgu, bir mantık olarak görebiliyor musunuz yoksa göremiyor musunuz?

Soru: Bu benim için hala bir yorum, bir görüş; gerçeklik diye birşey söz konusu değil.

KRİŞNAMURTİ: Olgu, sizce yok mu?

Soru: Hayır. Bende sadece aynı fikirde olmaktan ileri geleri bir yorum var.

KRİŞNAMURTİ: Ama bu olguyu görüyorsunuz, öyle değil mi? Kabul edip etmeme, aynı fikirde olma ya da olmama sözkonusu değil; bu çok ciddi birşey; keşke meditasyon konusuna girmem mümkün olsaydı, ama şimdi bunu yapamam; meditasyonda bu nokta içeriliyor. Lütfen olgunun önemini farkedin. Gerçek şu şekildedir: "Ben öfkeyim". Yani "Ben" öfkeden farklıyım şeklinde değil. Doğrusu budur, bu bir olgudur, öyle değil mi? Ben öfkeyim, yani "Ben"i öfkeden ayırmıyorum. Kıskançsam, bu, ben kıskançlığım demektir; yoksa "ben"in kıskançlıktan ayrı olduğu anlamına gelmez. Kendimi kıskançlıktan ayrı tutarım çünkü bu konuda birşeyler yapmak isterim; onu haklı gösterip desteklemek, ondan kurtulmak, ussallaştırmak ya da her neyse. Ancak buradaki olgu, "ben"in kıskanç olduğudur; öyle değil mi?

Peki. Kıskanç olduğumda, "ben" kıskançlık olduğunda nasıl davranmam gerekiyor? Daha önce, ancak kendimi kıskançlıktan ayıracak olursam birşeyler yapabileceği-"Mİ" düşünüyordum; bu konuda birşeyler yapabilirim; bastırırım, ussallaştırırım ya da ondan kaçarım. Başka şeyler de olabilir; sonuçta birşeyler yapabildiğimi zannediyordum. Oysa bu noktada, hiçbirşey yapmadığımı hissediyorum. Yani, "Ben kıskançlığım" dediğimde, hareket edemediğimi hissediyorum. Buraya dek tamam mı, sizce?

Etkinliğin iki çeşidine bir bakın; siz kıskançlıktan farklıyken meydana çıkan etkinliğe bir bakın, kıskançlığın son bulması anlamına geliyor; kaçabilir, bastırabilir, deney-üstüne taşıyabilir, ondan uzaklaşabilirsiniz. Ancak geri gelecektir. Daima oralarda biryerde olacaktır, çünkü sizle kıskançlık arasında bir ayrım vardır. Bu ayrım bulunmadığındaysa tamamen değişik bir

etkinlik türüyle karşılaşırız. Çünkü, bu ikinci durumda, gözleyen gözlenendir; bu konuda hiçbirşey yapamaz. Önceden bu konuda birşeyler yapabiliyordu ancak şimdi kendini tamamen güçsüz hisseder, yenilmiş vaziyettedir, elinden hiçbirşey gelmez. Gözleyen gözlenen olduğunda "bu konuda birşeyler yapabilirim ya da yapamam" sözkonusu değildir; ne ise odur. Kıskançlıktır. Peki kendisi kıskançlık olduğunda ne oluyor? Lütfen siz devam edin!

Soru: Anlıyor ki...

KRİŞNAMURTİ: Ne olduğuna bakın, acele etmeyin. Ben kıskançlığımdan farklı olduğumu düşündüğün de, bu konuda birşeyler yapabileceğimi hissediyorum ve bunu yaparken de çatışma ortaya çıkıyor. Öte yandan buradaysa kıskançlık olduğum gerçeğini farkettiğim zaman, "Ben" yani gözlemci, gözlenen oluyorum. Bu durumda ne oluyor?

Soru: Çatışma yok.

KRİŞNAMURTİ: Çatışma öğesi son bulüyor. Orada çatışma vardı, buradaysa yok. Yani çatışma kıskançlıktır. Anladınız mı? Eksiksiz bir etkinlik meydana geldi; bu etkinlikte en küçük çaba dahi sözkonusu olmaz; bu nedenle eksiksizdir, tamdır ve kıskançlık (ya da herneyse) bir daha geri gelmez.

Soru: Analizin düşünce ya da bilinç için öldürücü bir gereç olduğunu söylediniz. Sizinle tamamen aynı fikirdeyim ve siz tam da, beyinde ya da düşüncede ya da bilinçte analiz karşıtı kısımlar bulunduğuyla ilgili bir önerme geliştirmek üzereydiniz. Önermenizin bu kısmını sürdürecek olursanız size gerçekten de şükran duyacağım.

KRİŞNAMURTİ: Tam olarak neye, söyleyebilir misiniz?

Soru: Hiçbir çatışma ya da savaşım oluşturmayan kısımlardan söz etmişsiniz; analiz karşıtı olduklarını düşünmüştüm.

KRİŞNAMURTİ: Sadece, gözlemci ve gözlenen, yani iki farklı şey olduğunda bir kısımlaşma, saflaşma, parçalılık da olacağını söyledim. Bakın, bu bir önerme değildir; sürdürecek bir önerme yoktur. Bu konuya şöyle bir değindim; elbette çok daha uzun konuşabilirdik, çünkü he kadar derinine inecek olursanız bir o kadar daha konuşacak şey olduğunu görürsünüz. Yaşamımızı bir çok kısımlara ayırıyoruz, öyle değil mi? Bilimadamı, işadamı, sanatçı, evkadını, vb. gibi. Peki bu kısımlara ayırmanın temeli, kökü nedir? Bu kısımlaştırmanın kökünde gözlemcinin gözlenenden ayrı olması vardır. Kişi yaşamını parçalar. Ben Hinduyum, sense katoliksin, der; ben Komünistim, sense Kentsoylusun. Böylece bir ayrımı sürdürür. Bense şöyle diyorum: "Neden bu ayrım sözkonusu; bu ayrımın nedeni nedir? Yanıt, yalnızca dışsal, ekonomik, sosyal yapıda değildir, çok daha derinde yatar. Bu ayrım "ben" ile "ben olmayan" dan doğar; "ben" hep üstün, şöhretli, daha büyük olmak ister, oysa "sen" farklıdır.

Öyleyse, "ben" gözlemcidir, "ben" geçmiştir; böylece şimdiki zaman geçmiş ve gelecek olarak ikiye ayrılır. Yani gözlemci, deneyimci, düşünen olduğu sürece, ayrım da kaçınılmazdır. Gözlemci gözlenen olduğundaysa çatışma biter ve kıskançlık da biter. Çünkü kıskançlık çatışmadır, öyle değil mi?

Soru: İnsan doğasında kıskançlık var mıdır?

KRİŞNAMURTİ: İnsan doğasında şiddet var mıdır? İnsan doğasında açgözlülük var mıdır?

Soru: Mümkünse size başka bir soru sormak istiyorum. Söylediklerinize açısından doğru ya da yanlış düşünüyor olabilirim ancak "insan dediğin yüreğiyle düşünür" sözünün anlatmaya çalıştığı noktaya gelmiş olmadık mı? Yani düşüncelerimizi gözleyecek, deneyimlerden de yararlanmaya bakacağız, öyle değil mi?

KRİŞNAMURTİ: Tamamen öyle. Nasıl düşünürseniz, ne düşünürseniz, o olursunuz. Bir başkasından üstün olduğunuzu, bir başkasından aşağı durumda olduğunuzu, kusursuz olduğunuzu, güzel olduğunuzu ya da güzel olmadığınızı, kızgın olduğunuzu düşündüğünüzde, ne düşünüyorsanız öylesinizdir. Bu çok basit birşey öyle değil mi? Bulmamız gereken, düşüncenin akılcı bir işlev üstlendiği bir yaşam sürerken, düşüncenin nerede akıldışı hale geldiğini görmenin de mümkün olup olmadığı. Bunu daha sonra ele alacağız.

Soru: Kıskançlık konusuna dönecek olursak kıskançlık "ben" ise, "ben" de kıskançlıksa, çatışma sona eriyor. Çünkü onun kıskançlık olduğunu biliyorum ve yok oluyor. Ancak sokaktaki seslere kulak verdiğimde ve "ben" gürültü olduğumda, çatışma nasıl son buluyor? Çünkü o gürültü sürekli devam edebilir de?

KRİŞNAMURTİ: Çok basit. Yolda yürümeye başlıyorum ve korkunç bir gürültü var. Ve ben bu gürültünün 'ben' olduğunu söylediğim zaman gürültü kesilmiyor, devam ediyor. Sorunuz buydu, öyle değil mi? Ancak gürültünün ben olduğunu söylemiyorum, ya da ağacın ben olduğunu söylemiyorum ya da bulutun ben olduğunu söylemiyorum. Neden gürültünün ben olduğunu söyleyeyim ki? Biraz önce bu noktaya değindik, dikkat ettiyseniz, eğer "bu sese kulak veriyorum" der ve tam anlamıyla din-

lerseniz, direnç göstermeden dinleyecek olursanız, bu ses sürekli devam etse bile, sizi etkilemez. Direnç gösterdiğiniz an, o gürültüden ayrılırsınız yani gürültüyle özdeşliğiniz kaybolur. Bilmem farkı görebiliyor musunuz? Gürültü devam ediyor; ben direnç göstererek kendimi ondan uzak tutabilir, gürültüyle arama bir duvar koyabilirim. O zaman ne oluyor? Ben birşeye direnirsem ne oluyor? Çatışma oluyor, öyle değil mi? Peki bu gürültüye, ne çeşit olursa olsun bir direnç göstermeksizin kulak vermem mümkün mü?

Soru: Evet; gürültünün bir saat içinde kesileceğini biliyorsanız, mümkün!

KRISNAMURTI Hayır. Bu da direncinizin bir parçası oluyor.

Soru: Öyleyse, sağır olma olasılığı da hariç tutulmadan yaşamımın geri kalanında sokaktaki bu sese kulak verebilirim demek oluyor.

KRISNAMURTI: Hayır. Dinleyin. Benim söylediğim çok farklı, tamamen farklı birşey. Biz, direnç olduğu sürece çatışma da kaçınılmazdır, diyoruz. Direnç gösterdiğim ister karım ya da kocam, ister köpek havlaması ya da sokaktaki gürültü olsun çatışma ortaya çıkar. Peki, kişinin çatışmaya düşmeden gürültüye kulak vermesi nasıl mümkün buna bakalım. Yani gürültünün devam edip etmemesi ya da sona ermesi umudunu tartışmıyoruz. Şunu soruyoruz, çatışmaya düşmeden gürültüye nasıl kulak verecek? Biz bundan bahsediyoruz. Zihin her çeşit dirençten tamamıyla uzaksa, gürültüyü de çatışmaya düşmeden dinleyebilir. Sadece gürültüyü değil yaşamdaki herşeyi de. Yani kocasını, karısını, çocuklarını, politikacıları. Böylece ne olur? Dinleyişiniz çok daha keskin hale gelir, çok daha duyarlı hale gelirsiniz, böylece gürültü sadece bir parça durumundadır, dünyanın tümü de-

ğildir. Dinleme eyleminin kendisi, gürültüden çok daha önemlidir. Bu yüzden dinlemek önemli hale gelir, yoksa gürültü değil.

New York Kenti

18 Nisan 1971

2 İLİŞKİ

İLİŞKİ. "Sen dünyasın". Ayrılmış benlik; yozlaşma. Fiilen "olanı" görmek. Sevginin ne olmadığı. "Gerçek tutkuya sahip değiliz; bizdeki susamışlık, bizdeki zevk." "Ölümün ne olduğunu anlamak." "Sevgi kendi sonsuzluğudur."

KRİŞNAMURTİ: İlişki konusundan söz etmek istiyorum; sevginin ne anlama geldiği, gündelik yaşamımıza dahil olduğu şekliyle insan varoluşu, kişinin yaşadığı sorunlar, çatışmalar, zevk ve korkular ve ölüm adı verilen şu olağanüstü şey hakkında konuşmak istiyorum.

Bence bir kuram, bir spekülasyon ya da eğlence olsun diye ele alınan bir kavram gibi değil, ancak fiili bir gerçek olarak anlamamız gereken birşey var: Dünya biziz ve dünya bizden ibaret. Dünya tek tek herbirimiziz; bunu hissetmek, bunu duyumsamak, kendimizi gerçekten ve sadece buna adamak, derin bir sorumluluk duygusu veriyor ve hareketin bölünmüş, parçalara ayrılmış değil bütüncül olması gerektiğini anlamamızı sağlıyor.

Bana kalırsa içinde yaşadığımız, bizi koşullandıran toplumun, kültürün, insani girişim ve çatışmaların, insani sefalet ve acıların bir sonucu olduğunu unutmaya yatkınız. Tek tek herbirimiz

bu kültürüz; topluluk dediğimiz şey, ayrı ayrı herbirimiziz. Biz ondan ayrı değiliz. Bunu hissetmek için, yalnız entellektüel bir fikir ya da kavram olarak değil de, bu gerçekliği fiilen hissetmek için, ilişkinin ne olduğu sorusuna girmek gerekiyor, çünkü yaşamımız, varoluşumuz ilişki(ler) temelinde kendini gösteriyor. Yaşam ilişki dahilinde bir kıpırdanma, bir hareket anlamına geliyor. İlişkiyle kastedilenin ne olduğunu anlamadığımızda, sadece kendimizi yalıtmakla kalmıyor insanların sadece ulus ya da din anlamında değil fakat kendi içlerinde de parçalandıkları bir toplum yaratıyoruz; kişiler kendi içlerindeki parçalanmışlığı dış dünyaya da yansıtıyorlar.

Bilmem bu soruyu kendinize hiç derinlemesine sordunuz mu; öyle ki kişi, yekdiğeriyle tam bir uyum içinde, tam bir tutarlılık içinde yaşayacak, hiç bir engel, hiçbir ayırım olmayacak, sadece tam bir birlik hissi. Çünkü ilişki, ilintili olmak anlamına gelir, ve bu belli bir hareket, bir proje, bir ideoloji olarak değil ancak bireyler, kişilerarasında hiç bir düzeyde bir ayrım, bir parçalılık olmaması anlamında eksiksiz bir birlik demektir.

Kişi böyle bir ilişkiye ulaşmadıkça, bana kalırsa, dünyaya düzen getirmeye çalıştığımız zaman, burada kastedilen ister teorik ister teknolojik birşey olsun, sadece insanla insan arasında derin bir ayrım yaratmakla kalmıyor, yozlaşmayı önlemekte de yetersiz kalıyor. Yozlaşma, ilişkinin eksik olmasıyla başlıyor. Bence yozlaşmanın kökünde bu var. Bugün bildiğimiz şekliyle ilişki, bireyler arasındaki ayrımların sürdürülmesi demek. Birey (kelimesinin Batı dillerindeki karşılığı olan 'individual'), parçalanamaz anlamına gelir. Kendi içinde parçalanmamış, kısımlara ayrılmamış bir insan gerçek anlamda bir bireydir. Oysa çoğumuz birey değilizdir; birey olduğumuzu zannederiz ve bu nedenle, bireyle toplum arasında bir karşıtlık olduğu da sanılır. Bireysel-

lik kelimesinin anlamını sadece sözlük tanımıyla kavramanın dışında, parçalılığın olmaması şeklindeki bu derin anlamıyla da görebilmemiz gerek. Bölünmüşlüğün olmaması ise, zihin, kalp ve fiziksel organizma arasında eksiksiz bir uyum bulunması demektir. Ancak bu taktirde birey sözkonusudur. Eğer birbirimizle bugünkü ilişkilerimizi yakından ele alacak olursak, bu ilişkiler mahrem olsun yüzeysel olsun, derin olsun geçici olsun, parçalı olduklarını göreceğiz. Karı ya da koca, kız ya da erkek, her kişi kendi arzularını yaşıyor, kişisel ya da egoist hedeflere yöneliyor ve kişiler kendi kozalarından çıkmıyorlar. Tüm bunlar, kişinin kendine bir imge bulması ve böylece başkalarıyla bu imge vasıtasıyla ilişkiye geçmesi sonucunu getiriyor ve sonuçta gerçek bir ilişki ortaya çıkmıyor.

Kişinin kendi etrafında ve kendi içinde dokuduğu bu imgenin yapısı ve doğası hakkında bilmem hiç düşündünüz mü? Her kişi, sürekli kendi için bir imge dokumakla meşgul ve modern toplumda desteklenen ve abartılan kişisel tavır, haset, rekabet, açgözlülük ve benzeri şeyler bu düzeydeyken, başkalarıyla ilişkiye geçmek nasıl mümkün olabilir ki? Herbirimiz kendi kişisel başarısından, kendi kişisel kazançlarından başka hiçbirşeye değer vermezken, başkalarıyla ilişki kurmak nasıl mümkün olabilir?

Kişiler bunun farkındalar mı, bilmiyorum. O denli koşullanmış durumdayız ki, bu durumu normal olarak kabul ediyoruz; yaşamın örüntüsü budur, diyoruz; herkes hem kendine özel tavır ya da eğilimini tavizsiz sürdürsün, hem de buna rağmen başkalarıyla ilişkiler oluştursun düşüncesindeyiz. Hepimizin yaptığı bu değil mi? Belki evlisiniz ve bir büroda ya da fabrikada çalışıyorsunuz. Günboyunca ne yapıyorsanız, yaşamınız da bu oluyor. Karınız ise evde, kendi sorunları, küçük meseleleri ve gündelik

olaylarıyla yaşıyor. Peki bu iki insan arasında nasıl bir ilişki var? Herşey yatakta, sekste mi bitiyor? İlişki dediğimiz şey bu denli yüzeysel, bu denli sınırlı, bu denli boyutsuz olduğunda başlıbaşına bir yozlaşma anlamına gelmez mi?

Şu soru akla gelebilir: o halde işe gitmeden, kendimize ait hedefleri, kendi arzularımızı gütmeden nasıl yaşayacağız? Kişi bunları yapmadığı takdirde ne yapacaktır? Bence bu başından hatalı bir soru, öyle değil mi? Çünkü bizler, zihnin tüm yapısında kökten bir değişim ortaya çıkarmakla ilgiliyiz. Öyle değil miyiz? Kriz dışdünyada değil, bilincin kendisinde. Ve biz, yüzeysel anlamda, bir düşünürün fikrine göre değil de gerçekten, derinlemesine bu krizin ne olduğunu kendi adımıza anlayıncaya değin, bunun için de konuya derinlemesine eğilip onu ele alana değin, bir değişim ortaya çıkarmamız da mümkün olmuyor.Psikolojik bir devrimle ilgiliysek eğer, bu devrim, insanlar arasında ancak doğru türde bir ilişki bulunduğunda meydana gelebilir. Peki bu tür bir ilişki nasıl oluşturulacak? Sorun açık, öyle değil mi? Lütfen, mümkünse bu sorunu benimle paylaşın, olur mu? Bu benim değil, sizin sorununuz; bu benim değil sizin yaşamınız; bu sizin acınız, sizin sıkıntınız, sizin endişeniz, sizin suçluluğunuz. Bu savaş, insanın yaşamının ta kendisi. Sadece bir tanımı dinlemekle yetiniyorsanız, sadece yüzeyde kulaç attığınızı ve hiçbir sorunu çözmediğinizi göreceksiniz. Bu aslında sizin sorununuz; konuşmacı sadece bu sorunu betimlemekle meşgul ve betimin, betimlenen olmadığının farkında. Haydi bu sorunu birlikte paylaşalım. İnsanlar, yani siz ve ben, bu karmaşa, nefret, yıkım, kirlenme ve dünyada olup biten tüm bu korkunç şeylerin ortasında doğru bir ilişkiyi nasıl yakalayabilirler?

Bunu görmek için, bana kalırsa, neyin cereyan ettiğini, fiilen neyin "olduğunu" incelememiz gerekiyor. Kastedilen, nasıl olma-

sı gerektiğiyle ilgili düşüncemiz ya da ilişkimizi müstakbel bir kavrama dönüştürme çabası değil; fiilen şu anda neyin olup bittiğini gözlemek istiyoruz. Eğer elimizdekinin olgu yönünü, gerçekliğini, fiiliyatını gözleyecek olursak, onu değiştirme olanağı da doğuyor. Geçengün dediğimiz gibi; bir olanak varsa orada büyük bir enerji var demektir; enerjinin dağılıp kaybolmasına sebep olan, değişimin mümkün olmadığı fikridir.

O halde ilişkimizi gerçekten bulunduğu biçimiyle ele almalı ve ne olduğunu gözlerken de bu gerçekliğe nasıl bir değişim getirebileceğimizi keşfetmeliyiz. Yani, gerçekten olanı, ne olup bittiğini betimliyoruz: Herbirimiz kendi dünyasında yaşamakta; kendi hırs, açgözlülük, korku, başarma arzusu ve benzeri şeylerle dolu dünyasında yaşamakta -bilirsiniz-, olagelen budur. Eğer evliysem, sorumluluklarım vardır, çocuklarım vardır ve benzeri şeyler. İşime giderim ya da gider ve biryerlerde çalışırım; sonra koca ile karı, erkekle kız bir yatakta buluşurlar ve biz buna sevgi adını veririz, ayrı ayrı yaşamlar sürdürürüz, kendimizi yalıtmışızdır, çevremizde bir direnç duvarı inşa ederiz, benmerkezci bir etkinlik içindeyizdir, taraflardan herbiri psikolojik güven arayışındadır, her ikisi de, rahatlık, zevk, yarenlik için diğerine bağımlıdır, çünkü her iki taraf da derin bir yalnızlık içindedir, sevilmek, kucaklanmak, aynı zamanda da diğerine hükmetmek arayışındadır.

Bu durumu kendinizde görebilirsiniz; elbette bunun için kendinizi gözlemeniz gerekir. Yaşamınızda ilişki diye birşey var mı acaba? Kişilerin çocukları da olsa, ortak bir evleri de olsa, aralarında bir ilişki mevcut değildir; ilintili değildirler. Ortak bir tasarımları varsa, onları bu tasarım birlikte tutar, ayrılmalarına izin vermez. Ancak bu, ilişki değildir.

Tüm bunların farkına vardığımızda, iki insan arasında ilişkinin olmaması halinde yozlaşmanın başladığını da görürüz. Bu toplumun dışsal yapısında bir yozlaşma değildir, dışarıda yaşanan bir kirlenme değildir, ancak içsel bir kirlenme, bir çürüme, bir yıkım başlar çünkü kişiler tıpkı sizin durumunuzda olduğu gibi gerçek bir ilişki yaşamazlar. Birinin elini tutabilir, onunla öpüşebilir, yatabilirsiniz; ancak çok yakından baktığınızda, gerçekte, ilişki söz konusu mudur? İlintili olmak, bir başkasına bağımlı olmak anlamına gelmez, bir yalnızlıktan diğerine kaçmak değildir, rahatı, huzuru, yarenliği bir başkası vasıtasıyla aramak değildir. Rahatı bir başkası sayesinde edinme arayışınız varsa, bir bağımlılık, vb. yaşantısı içindeyseniz, hiç ilişki diye birşey olabilir mi? Yoksa bir başkasını kullanmak mı söz konusu?

Bu kuşkuculuk değil; şu anda ne olup bitiyor, bunu gözlemek sadece. Bu, kuşkuculuk değildir. O halde gerçekte ilişkin olmak, ilintili olmak nedir, bunu bulmaya çalışmak için, öncelikle şu yalnızlık meselesini anlamak gerekir, çünkü çoğumuz korkunç derecede yalnızızdır; yaşımız ilerledikçe yalnızlığımız da artar; bilhassa bu ülkede yaşanılan bu, yaşlı kişilerin durumuna hiç baktınız mı; ne durumdalar acaba? Kaçışlarını, eğlencelerini hiç gözlediniz mi? Yaşamları boyunca hep çalışmışlar; bir tür eğlence bulup kaçmak istiyorlar.

Bunları gördükten sonra, birbirimizi kullanmadığımız bir yaşama tarzı bulabilir miyiz? Psikolojik, duygusal olarak başkalarına bağımlı olmadan, başkalarını kendi iç işkencelerimiz, umutsuzluklarımız, yalnızlığımızdan bir kaçış yolu olarak kullanmadan yaşayabilir miyiz?

Bu durumu anladığımızda yalnızlığın ne anlama geldiğini de anlamış oluruz. Hiç yalnızlık hissine kapıldınız mı? Ne anlama

geldiğini bilir misiniz? Bu başkalarıyla hiç ilişkinizin olmaması, tamamiyle yalıtılmış olmanız demektir. Ailenizle birlikte, kalabalık içinde ya da işyerinizde, nerede olursanız olun, bu keskin yalnızlık duygusu tam anlamıyla, tüm umutsuzluğuyla aniden sizi kuşatabilir. Siz bunu çözünceye değin, ilişkiniz bir kaçış vasıtasına dönüşür ve yozlaşma, sefalet sonucunu verir. Peki kişi bu yalnızlık, bu tam yalıtılmışlık duygusunu nasıl anlayabilir? Bu anlayışı edinmek için kişi kendi yaşamına bakmalıdır. Tüm etkinliğiniz ben merkezci hareketlerden mi ibaret? Arada bir iyiliksever, cömert davrandığınız da oluyor belki; hiç karşılık beklemeksizin birşeyler yapabiliyorsunuz. Ancak bunlar çok nadir durumlar. Bu umutsuz durum kaçarak değil, gözlemleyerek dağıtılabilir ancak.

Peki, bu durumda tekrar şu soruya dönmüş oluyoruz: Nasıl gözleyeceğiz? Gözlemde hiç çatışma olmaması için kendimizi nasıl gözleyeceğiz? Çünkü çatışma, yozlaşma, çürüme demek, enerji kaybı demek; doğduğumuz andan ölünceye değin yaşamımızın başlıca savaşı bu. Bir an dahi çatışmaya düşmeksizin yaşamak olası mı? Bunu yapmak için, kendimiz için bu sorunun yanıtını bulmak için, hareketimizin tamamını nasıl gözleyeceğimizi öğrenmek gerekiyor. Gözlemcinin olmayıp sadece gözlemin bulunduğu durumda, uyumlu, gerçek gözlem ortaya çıkıyor. Önceki gün bu konuya değinmiştik.

İlişki yoksa eğer, sevgi olabilir mi, sizce? Sevgi hakkında bildiğimiz kadarıyla hep *konuşuyoruz* ve onu cinsellik ve zevkle ilintili olarak ele alıyoruz, öyle değil mi ? Bazılarınız 'hayır' diyebilir. 'Hayır' dediğiniz durumda, hırslarınız yok demektir, rekabet ve ayrım yok demektir, ben ve sen, biz ve onlar anlamında bunlar sözkonusu değil demektir. Ulus anlamında bir ayrım ya da inanç, bilgi konusunda bir ayrım da olmamalıdır. Ve işte an-

cak böyle bir noktada 'seviyorum' diyebilirsiniz. Ancak çokları için sevgi, cinsellik ve zevkle ilgilidir ve tüm zorluklar da bunu takip eder: Kıskançlık, haset, düşmanlık kadınlar ve erkekler arasında neler yaşanır bilirsiniz. Ve bu gibi bir ilişki sahici değilse, gerçek değilse, derinlikli değilse ve tam bir uyum arz etmiyorsa, dünyada barış nasıl sağlanabilir ki? Savaşların sonu nasıl gelebilir ki? O halde ilişki, yaşamdaki en önemli şeylerden biridir ya da en önemli şeydir. Demekki sevginin ne olduğunu anlamamız gerekiyor. Aslında, tuhaf bir biçimde insan onu, bulunmadığı durumda kavrayıveriyor. Sevginin ne olmadığını kendi kendinize bulduğunuzda, sevginin ne olduğunu da anlıyorsunuz. Kuramsal anlamda değil, sözel olarak da değil. Ancak onun ne olmadığını gerçekten fark ettiğinizde, ne olduğunu da fark etmiş oluyorsunuz. Rekabetçi, ihtiraslı bir zihin olmaması gerek, açlık çeken, mukayese yapan, taklit eden bir zihin olmamalı, bu çeşit bir zihnin sevebilmesi pek mümkün değildir. O halde, bu dünyada yaşarken, tam anlamıyla hırssız, kendinizi başkalarıyla mukayeseden bile tamamen arınmış olmak mümkündür. Çünkü mukayese etmeye başladığınız an, çatışma da başlar, haset başlar, başarma arzusu, ötekini geçme isteği doğar.

Kendisini duyarsız ve donuk hale getirmiş, acıları, kırgınlıkları, kötülükleri anımsayan bir zihin, bir yürek hiç sevginin ne olduğunu bilebilir mi? Zevk mi demektir ki sevgi? Ve biz, bilinçli ya da bilinçsiz hep zevk arayışı içindeyiz. Tanrılarımız hep zevklerimizin birer sonucu. İnançlarımız, toplumsal yapımız, toplumun ahlak anlayışı -ki özünde ahlakdışı birşey bu- hep zevk arayışımızın bir sonucu. Ve siz "birini seviyorun" dediğinizde, acaba bu sevgi mi? Sevgi şu demek: Ayrılık yok, hakimiyet yok, ben-merkezci etkinlik yok. Sevginin ne olduğunu bulmak için tüm bunlar reddedilmeli. Red, inkar diyorsam bununla bu şeylerin yanlışlığını kastediyorum. Önceden doğru, doğal, insani ola-

rak kabul edegeldiğiniz birşeylerin yanlışlığını bir kez gördükten sonra, asla geriye dönmeniz mümkün olmaz; tehlikeli bir yılan ya da hayvan gördüğünüzde, gidip onunla oynamaya yanaşmazsınız, yanına bile sokulmazsınız. Benzer bir biçimde, sevginin tüm o şeyler olmadığını gerçekten gördüğünüzde, gerçekten bunu hissettiğiniz, gözlediğiniz, hazmettiğinizde, onunla yaşayıp kendinizi tamamıyla ona adadığınızda, işte o zaman sevginin ne olduğunu, şefkatin ne olduğunu da bilirsiniz: bu herkese yönelik bir tutkudur.

Bizlerde tutku yok; şehvet var, zevk var. Tutku (Batı dillerindeki karşılığı 'passion') sözcüğünün kök anlamı 'keder'dir. Hepimiz şu ya da bu tür kederler yaşamışızdır: birini kaybetmek duygusu, kendine acımanın kederi, insanlığın hem kollektif hem de kişisel anlamda kederi gibi. Kederin ne olduğunu biliriz; sözgelimi sevdiğinizi zannettiğiniz bir kişinin ölmesi, keder yaratır. Tam anlamıyla bu kederin içinde kalır, onu akılcılaştırmaya, kelimeler ya da hareketler yoluyla ondan kaçmaya çalışmaz, hiçbir düşünsel harekete girmeksizin tamamen onun içinde kalırsak, göreceğimiz şudur: bu acıdan keder meydana çıkar. Bu kederde sevgiye dair bir nitelik bulunursa da sevgide kedere yer yoktur.

Varoluşun, çatışmaların, savaşların bu başlıca ve bütüncül meselesini anlamak gerekiyor. Kişi sürdürdüğü yaşamı tanıyor; öylesine boş, öylesine anlamsız birşey ki. Entellektüeller ona bir anlam katmaya çalışıyorlar. Biz de yaşamın bir değeri olsun istiyoruz çünkü yaşandığı şekliyle bir anlama sahip değil, sizce, sahip mi? Sürekli bir mücadele, bitmek bilmez bir çalışma, sefalet, acılar, yaşam boyu süre gelen tüm zorluklar; bütün bunların gerçekte bir anlamı yok, tüm bunları birer alışkanlık gibi çekiyoruz. Ancak yaşamın önemini anlamak için aynı zamanda

ölümün önemini de anlamak gerekiyor, çünkü yaşam ve ölüm bir arada yürüyorlar, iki ayrı şey değiller, o halde ölmenin ne anlama geldiğini araştırmamız gerekir çünkü ölüm, yaşamımızın bir parçasıdır. Ölüm, uzak gelecekte bulunan, kaçınılması gereken bir şey değildir, ancak kişi ümitsiz derecede hastaysa, çok yaşlıysa ya da bir kaza geçirmişse ya da savaş meydanındaysa yüzleşilecek birşey değildir. Çatışmanın olduğu tek bir nefes dahi olmadan yaşanması gereken günlük yaşamımızın bir parçası olduğu gibi, sevginin ne anlama geldiğini bulmamız konusunda da yaşamımızın bir parçasıdır. Ölüm aynı zamanda varoluşumuzun da bir parçasıdır ve onu anlamamız gerekir.

Peki ölümün ne olduğunu nasıl anlayabiliriz? Son anımızda, ölmek üzereyken, nasıl yaşadığımızı anlayabilir miyiz? Gerilimler, duygusal çalkantılar, ihtiraslar, tavır alışlarımız, bizi yönlendiren, harekete geçiren şeyler, belki tüm bunları bilinçsiz biçimde yaşadık ve bu yüzden açık seçik bir biçimde algılamamız da mümkün olmamakta. Bir de zihnin yaşlanma nedeniyle zayıflaması ve benzeri şeyler var. O halde, kişi ölümün ne olduğunu şimdi anlamalı, yarın değil. Siz gözlem yaptıkça, düşünce, bu konuda düşünmemeye çalışacaktır. Sadece ertesi gün yapacağı onca şey hakkında düşünür. Nasıl yeni icatlar yapacak, daha güzel banyolar tasarlayacak, bunları düşünür. Ancak ölüm hakkında düşünmek istemez, çünkü bunun ne anlama geldiğini bilmemektedir.

Ölümün anlamı, düşünme süreci yoluyla bulunabilir mi? Lütfen görüşlerinizi paylaşın. Paylaştığımız zaman tüm bu konuşulanların güzelliğini görmeye başlayacağız. Ama orada öylece oturur, konuşmacının söylediklerini öylece dinlersek, birlikte birşeyler paylaşmıyoruz demektir. Birlikte paylaşmak, belli bir ilgi, dikkat, özen, sevgi göstermek demektir; ölüm başedilmez bir

sorundur. Gençler şöyle düşünebilirler: Neden bu konuya bu kadar kafa yoruyorsunuz ki? Ancak ölüm, onların yaşamlarının da bir parçasıdır; tıpkı inzivanın ne olduğunu anlamak yaşamlarının bir parçası olduğu gibi. "Neden inzivadan söz ediyorsunuz ki? Bu eski kafalı çılgınların, keşişlerin işidir." demekle yetinmeyin. Münzevi olma konusu da insanlar için bir sorun olagelmiştir; inziva da yaşamın bir parçasıdır.

Zihin tam anlamıyla erdemli olabilir mi? Kişi, tam olarak erdemli, iffetli bir yaşam sürmenin bir yolunu bulamaz. İnziva yeminleri eder ve çile yaşantısına girer. Oysa bu inziva değildir. İnziva, aslında bambaşka birşeydir. Tüm imgelerden özgürleşmiş bir zihne sahip olmak demektir; hertür bilgiden özgürleşmiş bir zihin demektir; zevk ve korku sürecinin tamamını anlayabilmek manasına gelir.

Benzer biçimde, ölüm denilen şeyi de anlayabilmek gerekir. Başedilmez derecede korktuğunuz birşeyi de anlayabilmek gerekir. Başedilmez derecede korktuğunuz birşeyi anlamaya nasıl kalkışabilirsiniz ki? Ölümden korkmaz mıyız? Yoksa şöyle mi deriz. "Tanrıya şükür, öleceğim; onca sefaleti, akıl karışıklığı, yalınkatlığı, acımasızlığı, insanı kendine tutsak eden mekanik olgularıyla yaşam zaten canıma yetti. Tanrıya şükür, tüm bunlar sona erecek!" Bu bir yanıt sayılmaz; ölümü akılcılaştırmak bile sayılmaz; bütün Asya aleminin yaptığı gibi, bir çeşit tekrardoğuşa inanmakla da ilgisi yoktur. Tekrardoğuşun ne demek olduğunu bulabilmek için, ki müstakbel bir varoluşa doğmak anlamındadır, şu an nerede olduğunuzu bulabilmeniz gerekir. Tekrar doğuşa inanıyorsanız, şu anda ne oluyorsunuz? Bir dolu sözcük, bir dolu deneyim, bir dolu bilgi, sizi koşullandırmış çeşitli kültürler, ve siz yaşamınızda özdeşleştiğiniz tüm şeylersiniz aynı zamanda, mobilyalarınız, eviniz, banka hesabınız, zevk ve acı dene-

yimleriniz. Siz bunlarsınız, öyle değil mi? Şu anda sizi meydana getiren tüm başarısızlıkları, umutları, umutsuzlukların anıları, ve tüm bunlar gelecek bir yaşamda yeniden doğacaklar. Hoş bir fikir, öyle değil mi!

Yoksa siz ölümsüz bir ruh olduğu fikrinde misiniz? Yani ruhu ölümsüz bir varlık olarak mı düşünüyorsunuz? Sizde ölümsüz birşeyler var mı? Ölümsüz bir ruh olduğunu, ruhun ölümsüz bir birim olduğunu söylediğiniz anda, bu birim düşüncelerinizin bir sonucudur ya da umutlarınızın bir sonucudur. Çünkü herşey son derece güvensizdir, herşey gelip geçicidir, bir akış, bir hareket halindedir. Bu yüzden ölümsüz birşey olduğunu söylediğinizde, bu ölümsüzlük, kalıcılık sizin düşüncenizin bir sonucudur. Ve düşünce geçmişe ait birşeydir, düşünce asla özgür değildir, dilediği herşeyi icat eder!

Demek ki, müstakbel bir doğuşa inanıyorsanız, geleceğin, istikbalin şu anki yaşama biçiminiz tarafından koşullandırıldığını bilmeniz gerekir. Şu an neler yapıyorsanız, neler düşünüyorsunuz, eylemleriniz nelerse, ahlakınız nasılsa... Demek ki şu an ne olduğunuz, ne yaptığınız son derece önemli. Oysa gelecekte tekrar doğacaklarına inananlar şu an olup bitene metelik dahi vermiyorlar, yani sadece bir inanç konusu bu.

Peki, canlılık, enerji, sağlık dolu bir yaşamınız varken ölümün ne anlama geldiğini nasıl anlayacaksınız? Yani, dengeniz kaybolduğunda, hastayken ya da son anda değil, ancak şimdi, organizmanın tüm diğer makinalar gibi kaçınılmaz olarak eskiyeceğini bilirken ne yazık ki elimizdeki makinayı çok dikkatsizce kullanıyoruz öyle değil mi? Fiziksel organizmanın bir sonu olduğunu bildiğiniz halde ölümün ne anlama geldiğini hiç kendinize sorduğunuz oldu mu? Kişi bu konuda çoğu kez düşünemi-

yor bile. Peki psikolojik olarak, içsel olarak ölmenin ne anlama geldiğini bulmaya çalışma gibi bir deneyiminiz hiç oldu mu? Burada ölümsüzlüğün nasıl bulunacağını vb. tartışmıyoruz çünkü ebediyet, zamandan bağımsız olduğu için, uzak bir gelecekte değil, şimdi, şu an demektir. Bunu anlamak içinse, zaman meselesini bütün olarak kavrayabilmek gerekir ve sadece saatin gösterdiği kronolojik zamanı değil, düşüncenin aşamalı bir değişim süreci olarak icat ettiği zamanı da kavrayabilmek gerekir.

O halde birgün hepimizin karşılaşmaya zorunlu olduğu bu esrarlı konuda nasıl birşeyler anlayabiliriz? Bugün psikolojik anlamda, yani bildiğiniz herşeyden uzaklaşma anlamında, ölmeniz mümkün mü? Zevkler bağlamında, bağlantılarınız, bağımlılıklarınız bağlamında ölmek mümkün müdür? Öyleki, tüm bunları ne tartışacak, ne de akılcılaştıracaksınız; bunlardan kaçınma yolları ve vasıtaları bulmaya çalışmanız da sözkonusu olmayacak. Fiziksel olarak değil de psikolojik olarak, içsel olarak ölmenin ne demek olduğunu biliyor musunuz? Bu, sürekliliğe sahip birşeylere son vermek anlamına gelir; isteklerinize bir son vermek demektir, çünkü öldüğünüzde meydana gelen budur, öyle değil mi? İsteklerinizi sürdürmeye devam edip hem de Tanrı'nın yanıbaşına kurulamazsınız, öyle değil mi? (Gülüşmeler) Fiilen öldüğünüz zaman birçok şeyi de tartışmasız terk etmeniz gerekir. Ölüme şöyle diyemezsiniz: "Bırak da işimi bitireyim; bırak da yapmadığım şeyleri yapayım; bırak, başkalarına verdiğim tüm acıları tamir edeyim". Artık zaman yoktur.

Peki başladığınız herşeyin daima bir sonu olan bir yaşam yaşamayı şimdi, bugün nasıl başaracaksınız? Bu elbette bir masabaşı işi değildir; içsel olarak topladığınız tüm bilgilere bir son vermek gerekir ve burada bilgi, sizin deneyimleriniz, anılarınız, kırgınlıklarınız, kendinizi sürekli birileriyle karşılaştırmak sure-

tiyle yaşadığınız karşılaştırmacı hayat tarzıdır. Her gün, buna bir son verebildiğinizde, her ertesi gün zihniniz taze ve genç olacaktır. Böyle bir zihin asla kırılganlığa kapılmaz ve bu masumiyetin ta kendisidir.

Kişi kendi hesabına ölmenin ne olduğunu bulmalıdır. Böylece artık korkuya yer kalmaz ve hergün yeni bir güne dönüşür ve ben tam olarak bunu kastediyorum çünkü kişi bunu başarabilir; öyleki zihniniz ve gözleriniz yaşamı artık tamamen yeni birşey olarak görmektedirler. Sonsuzluk, budur. Bu, zihnin bahsedilen zamanın bulunmadığı duruma geçme biçimindeki niteliğidir. Çünkü hergün, günboyu topladığı tüm şeyler bağlamında ölmenin ne demek olduğuna dair bir bilgiye sahiptir. Kuşkusuz, burada karşımıza sevgi çıkar. Sevgi, hergün tamamen yeni birşeydir. Oysa zevk böyle değildir; zevk, bir süreklilik arz eder. Sevgi ise daima yenidir ve bu nedenle kendi sonsuzluğuna, ebediyetine sahiptir.

Sormak istediğiniz sorular var mı?

Soru: Diyelim ki, sayın konuşmacı, tam, nesnel bir kendimi gözleme sonucu açgözlü, zevk düşkünü ve bencil, vb. bir kişi olduğumu anlıyorum. Ancak, bu durumda, daha önceden iyinin ne olduğu üzerine bazı önfikirlerim bulunmuyorsa, bu tarz bir yaşamın iyi ya da kötü olduğunu nasıl bilebilirim? Ve bu, eğer bazı önfikirlerim -yerine göre bunlar birer ön yargı da olabilir- bulunuyorsa, bunların da ancak bir kendini gözleme sonucu meydana çıkabileceklerini göstermez mi?

KRİŞNAMURTİ: Anlıyorum.

Soru: Bir başka zorlukla daha karşılaşıyorum. Paylaşma-

nın önemine inandığınız izlenimi edindim ancak aynı zamanda da iki sevgili ya da karı kocanın, sevgilerini birbirlerini rahatlatma temeline oturtamayacaklarını, bunu yapmamaları gerektiğini söylemektesiniz. Kişilerin birbirlerini rahatlatmalarında yanlış bir taraf göremiyorum; bu da paylaşımdır.

KRİŞNAMURTİ: Bu bey şöyle diyor: "Kişinin 'iyi' konusunda bir fikri olmalı; aksi taktirde hırs, açgözlülük, haset ve benzeri şeylerden ne diye vazgeçsin ki?" İnsan, daha iyinin ne olduğu konusunda bir denkleme ya da fikre sahip olabilir ancak, 'iyi' nedir, bu konuda bir fikri olabilir mi?

Soru: Bana kalırsa, evet?

KRİŞNAMURTİ: Düşünce, iyi olanı üretebilir mi?

Soru: Hayır. Ben bu çeşit bir 'iyi' fikrini kastetmiştim.

KRİŞNAMURTİ: Evet. Ancak 'iyi' fikri, düşüncenin bir ürünü mü demek olur; yoksa neyin iyi olduğunu nasıl algılarsınız?

Soru: Fikirler ancak kendimizi gözlememiz sonucunda türetilebilirler.

KRİŞNAMURTİ: Ben de buna işaret ediyorum. Neden bir iyi fikriniz olacakmış ki?

Soru: Yaşamımın iyi mi kötü mü olduğunu başkaca nasıl bilebilirim ki?

KRİŞNAMURTİ: Sadece soruya kulak verin. Çatışmanın ne olduğunu bilmiyor muyuz? Çatışmanın farkına varmadan çatışmasızlık konusunda bir fikrim olması mı gerekiyor? Çatışmanın

ne olduğunu biliyorum mücadele, acı demek. Çatışmanın bulunmadığı bir durumun nasıl birşey olduğunu bilmeksizin de bunu biliyor muyum? İyinin ne olduğunu denklemleştirmeye kalktığımda, bunu ancak kendi koşullanmalarım, kendi düşünme, hissetme biçimim, kendime has niteliklerim ve kültürel koşullanmalarımın geri kalanıyla yapmam sözkonusu olur. İyi, düşünce yoluyla yansıtılabilir mi? Ve düşünce, o halde, bana yaşamda neyin iyi neyin kötü olduğunu söyleyebilir mi? Yoksa iyilik denen şeyin, düşünceler ya da denklemlerle en küçük bir ilgisi dahi yok mudur? İyilik nerede yeşerir? Lütfen söyleyin bana. Bir fikirde mi yeşerir? Gelecekte yeralan 'idea' da, bir düşüncede, bir idealde mi yeşerir? Fikir, gelecek, yarın demektir. Çok uzakta da olabilir, çok yakında da. Ama her durumda bir zaman bağlamında yer alır. Ve düşünce tarafından yansıtılmış bir fikre sahip olduğunuzda, düşünce hafızanın bir tepkisi olduğu için, içinde büyüdüğünüz kültüre göre, yığınlar halinde bir birikimin tepkisi olduğu için, iyiliğin gelecekte varolan, düşünce tarafından yaratılmış bir şey olduğunu mu söyleyeceksiniz? Yoksa onu, çatışma, acı ve kederi anladığınız zaman mı buluyorsunuz?

O halde "ne olduğunu" anladığımızda -ancak bu "olanı" "olması gerekenle" mukayese demek değildir- bu anlayış iyiliğin yeşerdiği yer oluyor. Gerçekten de iyiliğin düşünceyle bir alakası yoktur; var mıdır? Sevginin düşünceyle bir alakası olabilir mi? Sevgiyi, onu denklemleştirerek ve "benim sevgide idealim şudur" diyerek yetiştirebilir misiniz? Sevgi yetiştirdiğiniz, sevgi ürettiğiniz zaman, neler meydana geldiğini biliyor musunuz? Hayır, bu sevmek değildir. Sevmiş olmuyorsunuz. Sadece ileri bir tarihte, bir gelecekte, seveceğinizi düşünüyorsunuz; bu aradaysa sevgisiz bir kişisiniz. O halde, iyilik, düşüncenin bir ürünü müdür? Sevgi, deneyimin, bilginin bir ürünü müdür? İkinci sorunuzu tekrar edebilir misiniz?

Soru: İkinci sorum paylaşmayla ilgiliydi.

KRİŞNAMURTİ: Paylaştığınız tam olarak nedir? Şu an biz neyi paylaşıyoruz? Ölümden söz ettik, sevgiden söz ettik, tam bir devrimin gerekliliğinden, eksiksiz bir psikolojik değişimden söz ettik. Öyle ki denklemlerin eski usül yaşam biçimi, yani mücadele, acı, öykünme, kurallara uygunluk ve insanlığın binlerce yıldır yaşadığı ve bu harika, karmakarışık dünyayı oluşturduğu tüm benzeri şeyler olmayacak! Ölümden bahsettik. Bunu nasıl paylaşmış olduk? Sözel bir ifadeyi, bir betimi, bir açıklamayı değil de, ölüm konusunda bir anlayışı paylaşmış olduk mu? Paylaşım ne demektir? Anlayışı paylaşmak, anlayışla gelen doğruluğu, geçekliği paylaşmaktır. Peki anlayış nedir? Siz bana çok ciddi, çok yaşamsal, çok belirleyici, önemli birşey söylersiniz; ben de söylediklerinizi bütün bütün dinlerim çünkü benim için yaşamsaldırlar. Yaşamsallık boyutunda dinleyebilmem için, sakin bir zihne sahip olmam gerekir; öyle değil mi? Eğer yanımdakiyle fısfıs konuşuyorsam, başka biryere bakıyorsam, sizin söylediklerinizi kendi bildiklerimle karşılaştırmakla meşgulsem, zihnim sakin durumda değil demektir. Ancak ve ancak zihnim sakin bir durumdaysa ve tam anlamıyla dinliyorsa, o şeyin doğruluğu konusunda bir anlayış var demektir. Birlikte bunu paylaşıyoruz demektir; aksi takdirde paylaşmış olmayız, sözcükler paylaşılmaz, ancak birşeyin doğruluğu paylaşılabilir. Siz ve ben, ancak zihin kendini tamamıyla gözleme vakfettiyse, birşeyin doğruluğunu görebiliriz.

Diyelimki günbatımının güzelliği, ya da karşıki tepeler, gölge oyunları ve ayışığı. Bunu bir arkadaşınızla nasıl paylaşırsınız? "Şu karşıki tepeyi görüyor musun?" demekle mi? Bunu söyleyince bir paylaşım ortaya çıkar mı? Bir başkasıyla birşeyi gerçekten paylaşmanız için, ikinizin de aynı yoğunlukta, aynı za-

manda, aynı düzeyde olmanız gerekir. Yoksa paylaşmış olmazsınız; mümkün mü? Ortak bir ilginiz olması gerekir; üstelik aynı düzeyde, aynı tutkuyla bunu yaşamanız gerekir. Birşeyi paylaşmak başkaca nasıl olasıdır ki? Elbette bir dilim ekmeği paylaşmak diye birşey de vardır. Ancak konumuz bu değil.

Birlikte bakmak için -ki bu birlikte paylaşmaktır- her ikimizin de görmesi şarttır; uzlaşmak ya da uzlaşmamak değil, sadece fiilen olanı birlikte izlemek, görmek, onu benim koşullanmama ya da sizin koşullanmanıza göre yorumlamak değil, ancak birlikte ne olduğunu görmek demektir. Ve birlikte görmek için de gözlem için özgür, dinlemek için özgür olmak gerekir. Bu da , önyargısız olmak demektir. O halde ancak bu sevgi niteliğiyledir ki paylaşma gerçekleşir.

Soru: Zihni, geçmişin parazitlerinden nasıl kurtarabiliriz; zihni nasıl sakinliştirebiliriz?

KRİŞNAMURTİ: Zihni sakinleştirmek diye birşey olmaz, tamamen durdurmak gerekir. Bunlar hep hilelerdir. Bir ilaç alır ve zihninizi sakin hale getirirsiniz. Ama zihni mutlak anlamda sakin kılamazsınız. Çünkü zihin sizsiniz. "Zihnimi sakinleştireceğim" diyemezsiniz. Bu yüzden, meditasyonun ne olduğunu anlamamız şart. Meditasyon, başka kimi kişilerin söyledikleri şey değildir, gerçekte. "Zihni sakinleştirebilir miyim" sorusu, doğru soru değildir;" zihnin sakin olması mümkün müdür," bunu bulmak gerekir. Yani bütün bütün bilgi konusuna girmek gerekiyor; acaba zihin, bütün o geçmiş anılarla dolu beyin hücreleri mutlak anlamda sakin olabilir ve ancak gerekli olduğu zaman işlerlik kazanabilirler mi; yani gerek yoksa sakin olsunlar istiyoruz, tamamen, bütün bütün sakin.

Soru: Sayın konuşmacı, ilişkiden bahsederken hep bir er-

kekle bir kadından, bir kızla bir erkekten, vb. söz ediyorsunuz. İlişki konusunda değindikleriniz, bir erkekle bir diğer erkek ya da bir kadınla diğer bir kadın için de geçerli midir?

KRİŞNAMURTİ: Eşcinsellik mi kastettiğiniz?

Soru: Evet. Tabii siz bu ismi uygun görüyorsanız.

KRİŞNAMURTİ: Görüyorsunuz, sevgiden bahsettiğimizde, özel bir ilişki türünü kastetmiyoruz; erkek ile erkek, kadınla kadın ya da erkekle kadın olabilir. Bizi ilgilendiren hareketin tümü, ilişkinin bütün anlamı, sadece birini, ya da bir kaçını içeren bir ilişki değil kastedilen. Dünyayla ilintili olmak nedir bilir misiniz? Dünya olduğunuzu hissettiğiniz andır. Bu bir düşünce değildir; korkutucu birşey olmakla beraber, sorumlu olduğunuzu hakikaten hissetmenizdir, kendinizi bu sorumluluğa vakfetmenizdir. Vakfolunan yegâne şey budur. Bombalar vasıtasıyla ya da belli bir etkinlik vasıtasıyla değil, ancak siz dünyasınız ve dünya sizsiniz, bunu hissetmektir. Siz tamamen, kökten değişmezseniz, kendinizde tam bir mütasyon meydana getirmezseniz, dışsal olarak ne yaparsanız yapın, insanlık için bir barış mümkün olamaz. Ancak bunu kanınızda hissedecek olursanız, tüm meseleleriniz tamamen bugünle ilintili olur, spekülatif bir takım ideallerle değil.

Soru: Geçen defa, bizlere şunu söylemiştiniz: Eğer bir kişi acı veren bir deneyim yaşıyorsa ve bu deneyimle tam anlamıyla yüzleşilmeyecek ya da kaçınılacak olursa, bu bir parçalılık gibi bilinçdışına akar. Geçmişin üzerimizde bir takıntı yaratmaması için kendimizi bu acılı ya da korkulu deneyim koşullanmalarından nasıl kurtarabiliriz?

KRİŞNAMURTİ: Evet, bu sözünü ettiğiniz koşullanmadır. Kişi bu koşullanmadan kendini nasıl kurtaracak? Kendimi, içinde doğduğum kültürün koşullamasından nasıl kurtarabilirim? İlk olarak koşullanmış olduğumun farkında olmam gerekir. Yani bir başkasının bana bunu söylemesi yetmez. Aradaki farkı görüyor musunuz? Eğer biri bana 'sen açsın' derse; bu, gerçekten aç olmamdan farklı birşeydir. O halde kendi koşullanmamın farkına bizzat varmalıyım ve bu da sadece yüzeysel değil ancak derin düzeylerde de bunu farketmem demektir. Yani, tam anlamıyla farkında olmam gerek. Bu denli farkında olmak ise bu koşullanmanın ötesine geçme çabam olmaması, bu koşullanmadan kurtulma çabam olmaması demektir. Meseleyi olduğu haliyle görebilmeliyim, başka bir öğeye aktarmamalıyım; şöyle ki: Gerçeklikten bir kaçış olduğu için özgürleşmeyi, kurtulmayı istemek şeklinde değil. Farkında olmalıyım. Peki bu ne demek? Koşullanmış halimin tamamen ya da kısmen farkında olmak, zihnimin yüksek derecede duyarlı olmasını gerektirir, öyle değil mi? Yoksa, farkında olmam. Duyarlı olmaksa herşeyi çok ve çok yakından gözlemek demektir: Renkler, kişisel nitelikler, çevremdeki herşey. Aynı zamanda hiçbir seçenek olmadan fiilen olan bitenin farkında olmalıyım. Bunu yapabilir misiniz? Olanı açımlamaktan, değiştirmeye çalışmaktan söz etmiyorum; bu, onun ötesine geçmek ya da ondan kurtulmaya çalışmak da değildir. Sadece tam anlamıyla farkında olmaktır.

Diyelim ki bir ağaç gözlemliyorsunuz. Sizinle ağaç arasında uzay ve zaman vardır; öyle değil mi? Ayrıca, ağaçla ilgili botanik bilgileri, sizle ağaç arasındaki mesafe -ki bu zamandır- ve ağaçla ilgili bilgiden gelen ayrım da vardır. Ağaca bilgi olmaksızın, zaman niteliği olmaksızın bakmanız, onunla kendinizi özdeşleştireceksiniz anlamına gelmez, ancak ağacı o denli dikkatle gözlersiniz ki, zamanın sınırlılıkları bu işe hiç mi hiç karışma-

mış olur, zamanın sınırlılıkları ancak siz ağaç konusunda bilgiye sahipseniz meydana çıkarlar. Eşinize ya da arkadaşınıza ya da başka birine imgeler olmaksızın bakabilir misiniz? İmge geçmiş demektir ve düşünce tarafından pohpohlama, meydan okuma, büyükseme gibi izlenimler yoluyla, ya da zevk nedeniyle ve birliktelik vesair nedenlerle bir araya getirilmiş, derlenmiş birşeydir. Ayrımı yaratan imgedir, mesafe ve zamanı yaratan imgedir. Haydi şu ağaca ya da çiçeğe, buluta, karınıza ya da kocanıza imge olmaksızın bakın!

Bunu yapabiliyorsanız, koşullanmanızı tam anlamıyla gözleyebilirsiniz. O zaman geçmiş tarafından gölgelenmemiş bir zihniniz olur ve zihnin kendisi de koşullanmadan bağımsızlaşır. Genelde kendimizi bir gözlenilene bakan bir gözlemci gibi izleriz: Gözlenilen kendimdir ve bir de gözlemci bulunur. İşte buradaki gözlemci bilgidir, geçmiştir, zamandır, biriktirilmiş deneyimlerdir, kişiyi gözlenilen şeyden ayırır.

Şimdi bir de gözlemcisiz bakmayı deneyin! Tüm dikkatinizi topladığınızda yaptığınız budur. Dikkati toplamak nedir biliyor musunuz? Bunu okulda öğrenemezsiniz! Dikkatli olmak, yorum getirmemek, yargılamamak, sadece dinlemektir. Bu şekilde dinlediğiniz zaman, engel yoktur; dinleyen bir "siz" söz konusu değildir. Sadece bir dinleme hali vardır. Bu yüzden siz koşullanmanızı gözlerken, koşullanma gözlenen değil gözlemci için vardır. Gözlemci olmadan, "ben" olmadan baktığınızda -gözlemcinin korkuları, endişeleri vb. bulunmadığında- tamamıyla farklı bir boyuta girdiğinizi de göreceksiniz.

New York Kenti
24 Nisan 1971

3. DİNİ DENEYİM
MEDİTASYON

Dini deneyim diye birşey var mıdır?

Gerçeği aramak; bu arayışın anlamı. "Dini zihin ne demektir?" "Artık deneyime katılmayan bir zihnin niteliği nasıldır?" Disiplin, erdem, düzen. Meditasyon bir kaçış değildir. Bilginin işlevi ve bilinenden özgürleşme. "Meditasyon, oralarda bir yerde henüz bilinen tarafından kirletilmemiş bir alan olup olmadığına bakmaktır." "İlk adım, son adımdır"

Sorular: Kirlilik benzetmesi, farkındalık, bilinç, sevgi, psikolojik zaman.

KRİŞNAMURTİ: Birlikte çok karmaşık bir sorunu konuşacağımızı söylemiştik. Şuydu: Dini deneyim diye birşey var mıdır ve meditasyonun incelikleri nelerdir? Kişi gözlem yaptığında, bütün dünyada insanlar, kendi ölümlerinin ötesinde birşey arıyorlar gibi görünmektedir, kendi sorunlarının ötesinde birşey, kalıcı, gerçek ve zamandan bağımsız. İnsan ona tanrı adını verdi; başkaca isimler de verdi; ve çoğumuz, bizzat hiç deneylememiş olsak da, bu gibi birşeye inanıyoruz.

Çeşitli dinler bize söz verdiler; eğer bazı ritüellere, dogmalara,

kurtarıcılara inanacak olursak, belli türden bir yaşam sürmek koşuluyla, artık hangi isimle anmayı yeğliyorsak, o esrarlı şeye ulaşacaktık. Onu doğrudan deneylemiş olanlarsa, bunu kendi koşullanmalarına, inançlarına, çevre ve kültürel etkilere göre yaptılar.

Görünüşe bakılırsa, din anlamını yitirdi, çünkü dini savaşlar yapıldı; din tüm sorunlarımızı yanıtlamadı ve dinler insanları ayırdı. Bir çeşit uygarlaştırıcı etki getirmekle birlikte insanı kökten değiştirmediler. Kişi dini deneyim diye bir şey olup olmadığını, bu deneyimin nasıl birşey olduğunu, neden 'dini' olarak adlandırıldığını sorgulamaya başladığında, kuşkusuz öncelikle büyük bir dürüstlük göstermesi gerekir. Burada bir ilke ya da inanca göre bir dürüstlük değil, ancak eşyayı, hiç bozmadan tam olarak olduğu gibi dürüstçe görmek ve bunu yalnızca dışsal değil içsel anlamda da yapabilmek söz konusudur: kişi asla kendini aldatmamalıdır. Çünkü kişi belli türden bir deneyime susamışsa, kolayca kendini kandırabilir; ister dini ister dini olmayan bir isim verin, kişi bir yolculuğa çıkar ve devamı gelir. Artık bir çeşit gözbağına yakalanmak kaçınılmazdır.

Kişi, mümkünse, dini deneyimin ne olduğunu kendisi arayıp bulmalıdır. Bu derin bir alçakgönüllülük ve dürüstlük gerektirir, yani asla bir deneyim talebi, bir deneyim beklentisi olmayacak, kişi hiçbir yeni gerçeklik ya da başarı beklemeyecektir. Demek ki kişi kendi arzularını, bağlanma ve korkularını çok yakından gözlemeli ve bunları tam olarak anlayabilmelidir, elbette başarabiliyorsa; böylece zihin bozulmamış olur, gözbağı ve yanılsama da ortaya çıkmaz. Kişi şu soruyu da sormak zorundadır: Deneyimlemek ne anlama gelir?

Bilmem bu soruyu hiç kendinize sordunuz mu? Çoğumuz hergünkü sıradan deneylerden sıkılırız. Bizi yorarlar ve kişi ne öl-

çüde yetkin, ne ölçüde entellektüelse, o derecede 'şimdi' de yaşamak ister, 'şimdi'yle ne kastedildiği apayrı bir konudur, ve bir şimdiki zaman felsefesi yaratılmış olur. Deneyim sözcüğü, boylu boyunca gitmek, sonuna dek gitmek ve bitirmek anlamına gelir. Ama ne yazıkki çoğumuzda her deneyim, hoş ya da değil, bir iz, bir anı bırakır ve biz de sadece hoş olanları saklamak isteriz. Her hangi bir ruhsal, dini ya da deneyüstü deneyim beklediğimizde, kendimize öncelikle şunu sormalıyız: Böyle bir deneyim acaba var mı? Ve deneyimin kendisi ne anlama geliyor? Birşey deneyler de sonradan onu tekrar tanıyamazsanız, o deneyim artık bitmiş demektir. Deneyimin başlıca anlamlarından biri, yeniden tanımak şeklindedir. Ve, tanınabiliyorsa, zaten biliniyor, zaten deneylenmiş demektir, yoksa tanıyamazdınız.

Bu yüzden dini, ruhsal ya da deneyüstü -bu sözcük bazen yanlış kullanılabiliyor- bir deneyden söz ettiğinizde, bunun nasıl birşey olduğunu önceden bildiğiniz ve sıradan deneyimin dışında birşey deneylediğinizi hatırlayabildiğiniz anlaşılır. Zihnin deneyi hatırlayabilmesi mantıklı ve doğru gözükmektedir ve hatırlama zaten tanıdığınız yani yeni olmayan birşey demektir.

Dini alanda bir deneyim istiyorsanız, bunun nedeni, sorunlarınızı, günlük endişelerinizi, umutsuzluk, korku ve kederlerinizi çözememiş olmanız ve bu yüzden fazladan birşey talep etmenizdir. Bu daha fazlasını isteme olgusunda bir yanılsama vardır. Oldukça mantıklı ve doğru diye düşünürüm. Oysa mantık herzaman doğru değildir; kişi, mantık ve sağduyuyu sağlıklı ve akıllı bir biçimde kullandığı zaman, sağduyunun sınırlarını da görmüş olur.Daha kapsamlı, daha derin, daha temel deneyimler aramak, sadece bilinenlerle dolu yolu biraz daha genişletmiş olur. Söylediklerimin açık seçik şeyler olduğunu düşünüyorum ve karşılıklı paylaşarak iletişim kurduğumuzu umuyorum.

Bir de yine bu dini arayışlarda kişi gerçeğin ne olduğunu bulmak ister, elbette bir gerçek varsa ve zamanın ötesinde bir zihin durumu diye birşey bulunuyorsa. Araştırma, bir arayıcı var demektir, öyle değil mi? Peki neyi aramaktadır? Araştırmasında bulduğu şeyin doğru olup olmadığını nasıl anlayacaktır? Burada da, doğru olanı bulduğu taktirde -en azından kendisi bu kanıdadır- bu da koşullanmışlığına, bilgisine, geçmiş deneyimlerine bağlı birşeydir; araştırma bu durumda sadece kendi geçmiş umut, korku ve özlemlerinin yeni bir yansıması olmaktan öteye geçmez.

Sorgulayan - araştıran değil- bir zihin bu ikisinden tamamıyla özgür olmalıdır; yani deneyim talebi ve gerçeğin arayışı bulunmamalıdır. Kişi bunun nedenini görebilir çünkü arayış içindeyken, çeşitli öğretmenlere gider, çeşitli kitaplar okur, çeşitli tapınımlar yapar, çeşitli guru'ları izler ve saire; bu vitrin vitrin dolaşmak gibidir. Bu gibi bir araştırma hiçbir anlam taşımaz.

Bu nedenle "Dini bir zihin nedir? Artık hiçbirşey deneylemeyen bir zihnin niteliği nedir?" sorusunu araştırdığınız zaman öncelikle "zihin deneyim talebinden bütün bütün özgürleşebilir mi, arayışını tamamen bitirebilir mi?" sorusunun yanıtını bulmanız gerekir. Hiçbir hedef, hiçbir amaç olmaksızın araştırmak lazımdır; zamansal gerçekler ve -böyle birşey eğer mevcutsa- zamanın olmadığı bir durum bile bulunmamalıdır. Bu çeşit bir araştırma için kişinin hiçbir inancı bulunmamalıdır, ne bir din, ne bir ruhsal kuruluş. Hiçbir gurunun yolu izlenmeyecek, böylece hiçbir otorite de olmayacaktır ve buna özellikle de konuşmacının söyledikleri kuvvetle dahil edilmelidir. Çok kolay etki altında kalabildiğiniz için, son derece hassas bir konumdasınızdır. Ne kadar yetkin olduğunuzu, ne denli çok şey bildiğinizi düşünürseniz düşünün hep hevesli, hep isteklisinizdir ve bu sizi dış etki-

lere duyarlı yapar. Bu yüzden, din nedir konusunu araştıran bir zihin, her çeşit inanç, her çeşit korkudan bağımsız olmalıdır, çünkü geçen gün açıkladığımız şekliyle korku, araya giren, bozan bir öğedir, şiddet, saldırganlık getirir. Dinsel bir durum ve hareketin niteliğini araştıran bir zihin bu nedenle korkudan özgür olmalıdır. Bu ise büyük bir dürüstlük ve alçak gönüllülük gerektirir.

Çoğumuzda, boş gurur, en önemli bir karakter kusurudur. Bildiğimizi zannettiğimiz, çok okuduğumuz, şu ya da bu sisteme kendimizi adadığımız, birşeyler uyguladığımız, kendi felsefesini yayan bir guru'nun peşinden gittiğimiz için, bir parça bile olsa bildiğimiz zannına kapılırız. Boş gurur da işte bu noktada başlar. Böyle olağandışı bir soruyu araştırdığınızda ise bu konuda kesinlikle hiçbirşey bilmeme gibi bir özgürlüğümüz olmalıdır. Gerçekten de bilmiyorsunuz; öyle değil mi? Gerçek nedir, Tanrı nedir bilmiyorsunuz, elbette bu gibi şeyler aslında varlarsa. Gerçekte dini bir zihnin ne olduğunu da bilmiyorsunuz. Bu konuda birşeyler okumuş olabilirsiniz, binlerce yıldır insanlar bunu konuşuyorlar, manastırlar inşa etmişler ama başkalarının bilgisi, başkalarının deneyimi ve propagandasıyla yaşamaktalar. Bulmak için kesinlikle tüm bunları bir yana atmak gerekiyor; ve bu yüzden bu konuların araştırılması çok ciddi bir konu. Niyetiniz biraz oyunsa herçeşit sözde ruhsal, sözde dini eğlence de mevcut, ancak hiçbirinin ciddi bir zihin için bir değerleri yok.

Dini bir zihnin ne olduğunu araştırmak için koşullanmamızdan, Hristiyanlığımızdan, Budizmimizden, binlerce yıllık tüm propagandalardan özgürleşmek gerekiyor; zihin ancak bu şekilde gözlemlemekte gerçekten özgür olabilir. Bu çok zordur çünkü yalnızlıktan, yalnız kalmaktan korkarız. Hem dışsal hem de içsel anlamda güvenlik isteriz; bu yüzden de ister bir rahip, bir lider

ya da bir guru olsun, başkalarının söylediklerine yaslanırız. Şöyle derler: "Ben deneyledim; bu nedenle biliyorum." Kişi tamamen kendi ayakları üzerinde durmalıdır; bu yalıtılmak anlamına gelmez. Yalıtılmışlıkla tamamen tek başına ancak bütüncül olmak arasında muazzam bir fark vardır. Yalıtılmışlık, ilişkinin sona erdiği bir durum demektir, günlük yaşam ve etkinliğinizde, bilinçli ya da bilinçsiz olarak, incinmemek için çevrenize bir duvar ördüğünüzü gösterir. Bu yalıtım, haliyle herçeşit ilişki biçimini önler. Tekbaşma olmaksa başkalarına psikolojik olarak bağımlı olmayan, kimseye yaslanmayan bir zihin demektir. Bu, sevgi yok anlamına gelmez. Sevgi yapışmak demek değildir. Tekbaşma olma, korku hissinin, en derin, en içsel anlamda bulunmaması ve dolayısıyla çatışmasızlık demektir.

Ancak bu denli derine gittiğinizde disiplinin ne anlama geldiğini araştırmaya başlayabiliriz. Çoğumuz için disiplin, bir alıştırma ya da bir tekrar biçimidir, ya bir engelin aşılması ya da bir direnç, ya da bastırma, denetleme, biçimlendirme, uydurma şeklinde bir etkinlik söz konusudur; disiplin kelimesi tüm bunları içerir. Sözcüğün kök anlamı 'öğrenmek'tir; öğrenmek -ancak bu kendini başka birşeylere uygunlaştırmak değildir- isteyen bir zihin meraklı olmalıdır; büyük bir ilgi göstermelidir. Bir de zaten birşeyler bilen bir zihin olasılıkla öğrenemez. Dolayısıyla disiplin, kişinin neden bir şeyleri denetlediğini, neden birşeyleri bastırdığını öğrenmesi demektir; korku neden vardır, kişi neden kendini birşeylere uydurma, karşılaştırma çabasındadır, yani neden çatışma vardır gibi sorulara yanıt araması demektir. Öğrenmenin kendisi düzeni getirir; bu, bir tasarım ya da örüntüye göre bir düzen değildir. Araştırmanın zihin karışıklığı, düzensizlik üzerine olmasında, düzen meydana çıkar. Çoğumuz onlarca nedenle zihin karışıklığına düşeriz; bu konuya şimdi girmiyoruz. Kişi zihin karışıklığının ne olduğunu, sürdürdüğü düzensiz ya-

şamı öğrenmek zorundadır; zihin karışıklığına ya da düzensizliğe bir düzen getirmek için değil, bu konuda birşeyler öğrenmek için. Ancak siz öğrenmeye başladıktan sonra, düzen oluşur.

Düzen canlı birşeydir, mekanik değildir, ve düzen kuşkusuz erdem demektir. Karışık, uyumsamacı, taklitçi bir zihin düzenli olamaz. Çatışma içindedir. Çatışma içinde bir zihinse düzensizdir ve dolayısıyla böyle bir zihin erdemli değildir. Araştırmadan, öğrenmeden düzen doğar; düzense erdemdir. Lütfen bunu kendinizde gözleyin; kişi kendi yaşamında ne denli düzensiz, ne denli aklı karışık, ne denli mekanik olabiliyor, görün. Bu durumda kişi ahlaklı bir yaşam bulmaya çalışır, düzenli ve sağlıklı bir yaşam. Oysa karışık, uyumsamacı, taklitçi bir zihnin bir düzene, bir erdeme sahip olması mümkün müdür? Toplumsal ahlak, gözleyeceğiniz üzere, bütün bütün ahlakdışıdır; saygıdeğer olabilir ancak saygıdeğer olan genellikle düzensizdir.

Düzen gereklidir, çünkü tam bir eylem ancak düzenden doğabilir; eylemse yaşam demektir. Ancak bizim eylemlerimiz düzensizlik meydana getiriyor: Siyasi etkinlik, dini etkinlik, ticari etkinlik, ailevi etkinlikler olabilir; parçasal eylemlerdir bunlar. Ve doğal olarak bu çeşit eylemler karşıtlık içerirler. Diyelimki bir işadamısınız, evdeyse mülayim bir insansınız, en azından savınız bu; bir karşıtlık söz konusu ve dolayısıyla düzensizlik var. Düzensizlik içinde bir zihin olasılıkla erdemin ne olduğunu anlayamaz. Ve bu günlerde herşeye müsade edilirken, erdem ve düzen yadsınıyor. Dini bir zihin, düzene sahip olmalıdır, ancak bu siz ya da bir başkası tarafından oluşturulmuş bir tasarım ya da örüntüye göre bir düzen değildir. Bu düzen, bu ahlaki uyum, ancak, siz içinde yaşanılan düzensizliği, zihin karışıklığını, karmaşayı anladığınız zaman gelir.

İşte tüm bunlar meditasyonun temelini meydana getirirler. Temelleri oluşturmadığınız zaman, meditasyon bir kaçışa dönüşür. Bu çeşit meditasyonla sonsuza dek oynayabilirsiniz. Birçok kişinin yaptığı budur; sıradan, zihin karışıklığı ve karmaşa dolu bir yaşam sürer ve sakin bir zihin hali oluşturacak bir köşe ararlar. Tabii, bununla ne kastediyorlarsa, size sakin bir zihin vaadeden kişiler de vardır.

O halde ciddi bir zihin için -ve bu gerçekten de ciddi bir şeydir, bir oyun değildir- tüm inançlardan özgürleşmek gerekir, her çeşit taahhütten de özgürleşmelidir, çünkü kişi yaşamın bir parçasına değil bütününe adanmıştır. Çoğumuz kendimizi fizik ya da politik devrimlere adarız ya da dini bir etkinliğe kapılırız, dini ya da çekinik bir yaşam benimseriz, vb.

Tüm bunlar, parçalı taahhütlerdir. Özgürlükten söz ediyoruz. Öyle ki tüm varlığınızı, tüm enerjinizi, canlılığınızı ve tutkunuzu yaşamın bir kısmına değil tamamına adarsınız. Ancak bundan sonra meditasyonun ne olduğunu anlamaya girişebiliriz.

Bunu hiç denediniz mi, bilmiyorum. Belki bazılarınız oyun oynar gibi düşüncelerini denetlemeye çalıştı, değişik sistemler izledi ancak meditasyon bu değildir. Kişi, kendisine sunulmuş sistemlerin ötesine geçmelidir: Zen, Transandantal Meditasyon, Hindistan ve Uzakdoğu'dan getirilmiş ve kişilerin izledikleri diğer sistemler. Kişi bu sistemler, yöntemler meselesini ele almalıdır; umarım buna isteklisinizdir; bir arada bu meseleyi tartışabiliriz.

İzlediğiniz bir sistem varsa, zihne ne olur? Sistem ve yöntemler ne gerektirirler? Bir guru mu? Kendilerine neden guru adını veriyorlar, bilmiyorum. Gurular dünyasını, gurular alemini ve otoritelerini bütün bütün reddedecek derecede kuvvetli bir sözcük

bulamıyorum, çünkü bildiklerini zannediyorlar. "Ben bilmiyorum" diyen bir insan, bilemez. Ya da bir kişi size "Ben gerçeği deneyledim" diyorsa, ona hiç mi hiç inanmayın. Bu kişiler sistemler sunarlar. Sistem ise uygulama, takip, tekrar, "fiilen olanı" değiştirme gibi şeyler getirir ve dolayısıyla çatışmanızı arttırır. Sistemler zihni mekanik hale getirirler, size özgürlük vermezler, yolun sonunda bir özgürlük vaatleri bulunur, oysa özgürlük başlangıçtadır, yolun sonunda değil. Bir sistemin doğrusunu araştırıyorsanız ve başlangıçta özgürlüğünüz yoksa, bu eninde sonunda bir sistemle karşılaşacaksınız demektir, bu da incelikten, akıcılıktan ve duyarlılıktan yoksun bir zihin demektir. Bu nedenle kişi tüm sistemleri bir yana bırakabilmelidir.

Önemli olan düşüncenin denetlenmesi değil, anlaşılmasıdır. Düşüncenin kökeninin anlaşılması, düşüncenin başlangıcının anlaşılmasıdır, ki bunlar sizin içinizdedir. Yani, beyin anıları depolar; bunu kendinizde gözleyebilirsiniz, yoksa bu konuda yüzlerce kitap okumanız gerekmez. Eğer anıların depolanması olmasaydı, düşünmemiz de mümkün olmazdı. Hafızanız, deneyimlerinizin, bilgilerinizin bir sonucudur, kişisel oldukları kadar, toplumsal da olabilirler, aileden, atalarınızdan vb. gelirler. İşte düşünce bu bellek ambarlarından gelir. Bu nedenle ki asla özgür değildir, her zaman eskidir; düşüncenin bu anlamda özgür olması kabil değildir. Düşünce kendi içinde asla özgür olamaz; özgürlükten söz edebilir ancak kendi içinde geçmiş anı, deneyim ve bilgilerin bir sonucudur; bu yüzden de eskidir. Yine de bu bilgi birikimine sahip olmak gerekir; aksi durumda kişi işlevsel olamaz, başkalarıyla konuşamaz, evinin yolunu bulamaz, vb. Bilgi esastır.

Meditasyon sırasında bilginin bir sonu var mı, dolayısıyla bilinenden özgürleşmek mümkün mü, bunu bulmaya çalışınız. Eğer me-

ditasyon bilginin bir devamıysa, insanın biriktirdiği ne kadar şey varsa bunların bir devamıysa, o halde özgürlük yoktur. Özgürlük, ancak bilginin işlevi anlaşıldığında ve dolayısıyla bilinenden özgürleşildiğinde vardır.

Biz bilgi alanına yönelik bir araştırma yapıyoruz: bilgi nerede bir işleve sahip ve nerede daha fazla araştırma için bir engel teşkil ediyor, bunu araştırıyoruz. Beyin hücreleri çalışmayı sürdürüyorlarsa da ancak bilgi alanında faaliyet gösterebiliyorlar. Beynin yapabildiği tekşey bu; sadece zaman alanında bulunan - ki bu geçmiş demek- deneyim, bilgi çerçevesinde işleyebiliyor. Meditasyon, bilinen tarafından henüz kirletilmemiş bir alan olup olmadığını bulmak demektir.

Eğer meditasyon yapar ve öğrenmiş olduklarım, zaten bildiklerimle devam etmekle yetinirsem bu, geçmişte koşullanmış olduğum bir alan dahilinde yaşıyorum demektir. Ve bu çerçevede özgürlük yoktur. İçinde yaşadığım hapishaneyi güzelleştirebilir, pekçok şey yapabilirim, ancak gene de bir sınır, bir engel vardır. Dolayısıyla zihin, binlerce yıl içinde gelişmiş beyin hücrelerinin tamamen sakin olup olamayacaklarını, bilmedikleri bir boyuta tepki verip veremeyeceklerini bulmak durumundadır. Bu da şu anlama gelir: zihin tamamen dingin olabilir mi?

Bu, yüzyıllar boyunca tüm dindar kişilerin sorunu olmuştur; kişinin son derece sakin bir zihne sahip olması gerektiğini, ancak o zaman görebileceğini fark etmişlerdir. Eğer gevezelik ediyorsanız, zihniniz sürekli bir hareket halindeyse, oradan oraya atlıyorsa, doğal olarak tam anlamıyla izleyemez, kulak veremez. Bu yüzden "denetle, yakala, onu bir hapishaneye koy" derler. Zihni tamamen ve gerekli düzeyde sakinleştirmenin bir yolunu bulamamışlardır. "Hiçbir arzuya boyun eğme, kadınlara bakma,

güzel tepelere, ağaçlara ve yeryüzünün güzelliğine bakma" derler "çünkü bunlar sana bir kadını ya da erkeği hatırlatabilirler." Bu yüzden ki "denetle, tut onu ve yoğunlaş." Bunlar yapıldığındaysa çatışma içinde kalırsınız ve giderek daha çok denetim, daha çok zorlama gündeme gelir. Bu binlerce yıldır bu şekilde sürüp gitmektedir. Çünkü sakin bir zihnin şart olduğu anlaşılmıştır. Peki zihin nasıl sakinleştirilebilir? Çaba ya da denetim olmaksızın, sınırlar çekilmeksizin? "Nasıl" diye sorduğunuz an bir sistem öngörüyorsunuz demektir. O halde bu işin bir "nasıl"ı yoktur.

Zihin tamamen sakin olabilir mi? Sorunu tam olarak anladığınız zaman, mutlak anlamda sakin durumda olan incelmiş, hassas bir zihne sahip olmayla ilgili gerçeği gördüğünüzde, siz ne yaparsınız bunu tam olarak bilemiyorum. Nasıl başarılacaktır? Meditasyon meselesi budur, çünkü ancak bu denli sakin bir zihin dindar bir zihindir. Ancak böyle bir zihin yaşamın bütününü tek bir birim, parçalı değil birleyici bir hareket olarak görebilir. Böyle bir zihin ancak bir bütün olarak hareket edebilir, parçasal anlamda değil. Çünkü eksiksiz bir sükunetten harekete geçebilmektedir.

Temelde eksiksiz bir ilişki içeren bir yaşam vardır; bu düzenli ve dolayısıyla da erdemli bir yaşamdır; içsel olarak olağanüstü sade bir yaşamdır ve bu yüzden tam anlamıyla çekiniktir. Burada derin bir sadelik anlamında bir bir çekiniklik vardır ve zihnin çatışma içinde olmadığı anlamına gelir. Bu temeli en kolay, en zahmetsiz bir biçimde kurduğunuz zaman -çünkü en küçük bir çaba gösterdiğiniz an çatışma başlar- gerçekliğini de görmüş olursunuz. Yani, kökten bir değişimi sağlayan, "olan"ın algılanmasıdır.

Sakin bir zihinde tamamen farklı bir hareketin, farklı bir boyut-

tan, farklı nitelikte bir hareketin bulunduğunu ancak dingin bir zihin anlayabilir. Bu asla sözcüklerle betimlenemez çünkü betimi olanaksızdır. Betimlenebilen, sadece temeli oluşturduğunuz ve dingin bir zihnin gerçekliğini ve güzelliğini, gerekliliğini, gördüğünüz o noktadır.

Çoğumuz için güzellik birşeyin içindedir: Bu bir yapı, bir bulut, bir ağacın biçimi ya da bir yüzün şekli olabilir. Güzellik "dışarıda bir yerde" mi yoksa benmerkezci etkinliği olmayan bir zihnin niteliği midir? Çünkü sevinç gibi, güzelliğin anlaşılması da meditasyonda esastır. Güzellik aslında "ben"in tam anlamıyla bir yana atılmasıdır; "ben"i atmış olan gözler ağaçları ve herşeyin güzelliğini, bulutların tatlılığını görebilirler. Bu da ancak "ben" şeklindeki merkez bulunmadığında mümkündür. Hepimiz bunu yaşamışızdır, öyle değil mi? Hoş bir dağ gördüğünüzde, birden karşınıza çıkıverdiğinde, o oradadır! O tepenin ya da dağın ihtişamı dışında herşey bir yana atılmıştır. Bu dağ, bu ağaç sizi tamamen özümser, içine alır.

Bu, bir oyuncakla oynayan çocuğun durumu gibidir: Oyuncak, çocuğu özümser, sonra oyuncağı ortadan kaldırırsanız çocuk daha önce ne yapıyorsa o işe döner, yaramazlığını yapar, ağlar, vb. Biz de aynı durumdayızdır: Dağı ya da tepenin üzerindeki ağacı gördüğünüzde sizi bütün bütün özümser. Biz de birşeyler tarafından özümsenmek isteriz, bir fikir, bir etkinlik, bir kendini adayış, bir inanç olabilir bu, ya da bir başkasının bizi özümsemesini isteriz, tıpkı oyuncakla oynayan bir çocuk gibi. Ve güzellik de duyarlılık demektir; duyarlı bir beden, doğru yeme-içme alışkanlıkları, doğru yaşam biçimi demektir; bu denli inceliğe vardığınızda tüm bunlara sahip olursunuz. Umarım başarırsınız ya da şimdiden yapıyorsunuzdur. Derken zihin de kaçınılmaz olarak ya da doğru biçimde, farkında bile olmadan sakin hale

gelir. Siz zihni sakinleştiremezsiniz çünkü yaramazlığı yapan sizsiniz. Kendiniz rahatsız, endişeli ve zihin karışıklığı içindesiniz; siz zihni nasıl sakinleştirebilirsiniz ki? Ancak sakinliğin ne olduğunu anladığınızda, zihin karışıklığının ne olduğunu anladığınızda, kederin ne olduğunu ve kederin bir sonu olup olamayacağını, ve zevkin ne old ığunu anladığınızda, olağanüstü derecede sakin bir zihniniz olur; bunu aramanıza gerek kalmaz. Ta en başında başlamanız gerekir; ilk adım, son adımdır ve meditasyon budur.

Soru - Siz dağları, tepeleri, gökyüzünün güzelliğini örnek veriyorsunuz. Bu, bu kişiler için doğru örnek olmuyor; bence kirlilik çok daha doğru bir benzetme olur.

KRİŞNAMURTİ - Pekala, New York sokaklarındaki kirlilik benzetmemiz olsun; bakımsızlık, yoksulluk, gecekondu semtleri, herbirimizin bir anlamda içine karıştığı savaşlar. Siz aynı şekilde hissetmiyorsunuz, çünkü kendinizi ayırmışsınız, yalıtmışsınız. Böylece kişiler arasında ilişki kalmamış, yozlaşmışsınız ve bu yozlaşma dünyaya yayılmış. Bu yüzden bu yozlaşmayı, bu kirlenmeyi, bu savaşları, bu nefreti bir siyasal ya da dini sistem yada bir kuruluş vasıtasıyla durdurmak, mümkün değil. Değişmesi gereken sizsiniz. Bunu göremiyor musunuz? Her ne iseniz, onu olmayı tamamen durdurmanız gerek. Bu bir irade sorunu değil, meditasyon zihni iradeden boşaltmaktır, sonra tamamen farklı bir eylem meydana gelir.

Soru - Eğer kişi tam bir farkındalık gibi bir imtiyaza sahipse, koşullanmış olan, içlerinde derin kızgınlıklar taşıyanlara nasıl yardımcı olabilir?

KRİŞNAMURTİ - Bir şey sorabilir miyim; neden imtiyaz kelimesini kullanıyorsunuz ki? Farkında olmanın kutsanmış ya da

imtiyazlı olmakla ne ilgisi olabilir? Farkında olmak doğal birşeydir; öyle değil mi? Eğer kendi koşullanmışlığınızın, karmaşanın, kirliliğin, perişanlığın, savaşın, nefretin farkındaysanız, tüm bunları farkediyorsanız, başkalarıyla son derece eksiksiz ilişkiler kurarsınız; öyle ki dünyadaki her diğer insanla ilişkili hale gelirsiniz. Bunu anlıyor musunuz? Biriyle tamamen, eksiksiz bir biçimde -bir fikir ya da imge olarak değil- ilişkiliysem, dünyadaki tüm diğer insanlarla da irtibatlıyım demektir. Sonra, bir de bakarım ben başkalarını incitmiyorum; onlar kendilerini incitiyorlar. Sonra da gidip bu konuda vaaz veriyor, konuşuyorlar, ama başkalarına yardım için değil, anlıyor musunuz? "Bir başkasına yardım etmek istiyorum" demek dünyanın en korkunç şeyi gibi. Siz kimsiniz de bir başkasına yardım edeceksiniz? Buna konuşmacı da dahil.

Bakınız, ağacın ya da çiçeğin güzelliği, size yardım etmek gibi bir kaygı taşımıyor; sadece orada; perişanlığa ya da güzelliğe bakmak da size kalmış; siz ona bakamıyorsanız, neden sığ ve boş olduğunuzu kendinize sorun. Eğer yaşamın suları akar haldeyken sizin hiçbir şey yapmanıza gerek yok sonucuna vardıysanız.

Soru - Şeyleri tam olarak oldukları gibi görmekle bilinç arasında ne gibi bir ilişki vardır?

KRİŞNAMURTİ - Bilinci ancak içeriği yoluyla bilebilirsiniz ve bu içerik sizin de bir parçası olduğunuz dünyada olanlardır. Bunları boşaltınca bilinç yok olur demek değildir, sadece tamamen farklı bir boyut sözkonusu olur. Bu boyut hakkında spekülasyon yapamazsınız; bunu bilimadamlarına, filozoflara bırakın. Yapabileceğimiz ancak, zihni, farkında olmak, tamamıyla dikkatli kılmak üzere koşullanmışlığından kurtarmanın mümkün olup olmadığıdır.

Soru - Ben sevginin ya da gerçeğin ya da Tanrı'nın ne olduğunu bizzat bilemiyorum. Ancak siz "Sevgi Tanrıdır" şeklinde betimliyorsunuz, yani "sevgi sevgidir" demiyorsunuz. Neden "Sevgi Tanrı'dır" dediğinizi açıklayabilir misiniz?

KRİŞNAMURTİ - Ben, sevgi Tanrı'dır demedim.

Soru - Kitaplarınızdan birinde...

KRİŞNAMURTİ - Üzgünüm, kitap okumayın! (Gülüşmeler) Bu kelime o denli çok kullanılmışki, insanın yeis ve umutlarıyla tıkabasa dolu. Sizin bir Tanrı'nız var. Komünistlerin de kendi tanrıları var. O halde, sadece şunu önerebilir miyim, sevginin ne olduğunu bulmayan çalışın. Sevgiye, ancak ne olmadığını bilmek yoluyla ulaşabilirsiniz. Entellektüel anlamda bilmek değildir bu; yaşamın içinde olmadığı şeyleri bir yana bırakmaktır, kıskançlık, hırs ve açgözlülük olmadığı kesindir. Yaşamda sürüp giden tüm bu ayrım, ben ve siz, biz ve onlar, siyah ve beyaz. Yazık ki bunu gerekleştiremezsiniz çünkü enerji gerektirir ve enerji ancak olanı olduğu haliyle gözlediğiniz ve ondan kaçmadığınızda gelir. Olanı gördüğünüzde sonra da gözlediğinizde, onun ötesine geçecek enerjiye sahipsinizdir. Ondan kaçmaya çalışırsanız, onu çevirmeye ya da onunla başetmeye çalışırsanız ötesine geçemezsiniz. Sadece olanı gözlemekle yetinin; o zaman bolca enerjiniz olur ve sevginin ne olduğunu da bulabilirsiniz. Sevgi, zevk almak demek değildir. Ve en içsel anlamda, kendi adınıza onun ne olduğunu bulmak istiyorsanız, ne anlama geldiğini de bilmek gerekir: O, korku yok, bağlanma yok demektir, bağımlılık yok demektir; sadece ayrımın olmadığı bir ilişki vardır.

Soru - Toplumda sanatçının rolünden söz etmeniz mümkün mü? Kendinin ötesinde bir işlevi var mıdır?

KRİŞNAMURTİ - Sanatçı kimdir? Bir resim yapan, bir şiir yazan kendini bir resim yaparak ya da bir kitap ya da oyun yazarak ifade etmek isteyen kişi midir? Sanatçıyı, biz diğerlerinden ayrı tutmak zoruda mıyız? Ya da entellektüeli biz diğerlerinden ayırmak zorunda mıyız? Entellektüeli bir düzeye yerleştiriyoruz, sanatçıyı belki daha yüksek bir başka düzeye, bilimadamını belki daha da yüksek bir başka yere. Sonra da şöyle soruyoruz: "Toplumdaki rolleri nedir?" Burada mesele onların rollerinin ne olduğu değil, sizin rolünüzün ne olduğudur. Çünkü bu karmaşayı siz yarattınız. Sizin rolünüz ne? Bunu bulun, bayım. Yani, neden bu perişan, nefret ve sefaletle dolu dünyada yaşadığınızı sorun. Görünüşe bakılırsa size pek dokunmuyor.

Bakın, bu konuşmaları dinlediniz, bazı şeyleri paylaştınız, anladınız -umalım ki bunlar bir hayli çoktur- sonra doğru bir ilişkinin merkezi haline gelirsiniz ve bu korkunç, yoz, yıkıcı toplumu değiştirmek de sizin sorumluluğunuz olur.

Soru - Lütfen psikolojik zamandan biraz söz edebilir misiniz, efendim?

KRİŞNAMURTİ - Zaman yaşlılık, keder demektir; zaman kimseye kulak asmaz. Saatin gösterdiği kronolojik zaman vardır. Kronolojik zaman şarttır yoksa otobüsünüzü kaçırırsınız, yemek yapamazsınız, vb. Ancak bir başka çeşit zaman daha vardır; onu da kabul etmişizdir. Bu "Yarın şöyle olacağım, yarın değişeceğim, yarın dönüşeceğim" dediğimiz şeydir; zamanı psikolojik anlamda yarattık; o "yarın"dır. Psikolojik olarak bir "yarın" var mıdır? Bu soru bizleri o denli korkutuyor ki ciddi ciddi soramıyoruz. Çünkü yarını isteyen bizleriz. "Yarın, sizle tanışma zevkini yaşayacağım; yarın anlayacağım; yaşamım bambaşka olacak, yarın aydınlandığımı farkedeceğim." Böylece yarın yaşa-

mımızdaki en önemli şey haline geliverir. Dün diyelim ki biriyle seviştiniz; zevkler ve acılar yaşadınız -her neyse- ve bunların yarın da yaşanmasını istiyorsunuz, çünkü aynı zevklerin tekrarlanmasını istiyorsunuz.

Bu soruyu kendinize yöneltin ve doğrusunu kendiniz bulun: "Yarın diye birşey sahiden var mı?" Sadece yarını izdüşüren düşünce dışında birşey var mı? Demek ki yarın, düşüncenin zaman şeklinde bir icadı; peki psikolojik olarak bir yarın bulunmuyorsa, bugün yaşamınızda ne oluyor? Bu durumda, işin içine muazzam bir devrim karışmıyor mu? Artık tüm eylemleriniz kökten bir değişim geçirmiş demektir, öyle değil mi? Artık eksiksiz anlamda bir bütün oluşturmaktasınız; geçmişten, bugün vasıtasıyla geleceğe doğru bir yansıma değilsiniz demektir.

Yaşamak budur, hergün ölmek demektir. Bunu uygulayın ve bugünü tam anlamıyla yaşamanın ne demek olduğunu da anlayacaksınız. Sevgi bu demek değil midir? "Yarın seveceğim" diye düşünmüyorsunuz, değil mi? Ya seviyorsunuzdur ya da sevmiyorsunuzdur. Sevgide zaman yoktur; sadece keder zamana bağlıdır. Çünkü zevk gibi keder de düşünceden ibarettir. Kişinin kendi adına zamanın ne olduğunu bulması gerekir; "yarın diye birşeyin olmadığını" da yine kişi kendisi bulabilir. Yaşamak budur; bir de ebedi yaşam vardır ki ebediyet haliyle zamanı içermez.

New York Kenti
25 Nisan 1971

AMERİKA

III

J. KRİŞNAMURTİ ve Alain Naudé

İnsanın Savaşımlar Sirki

İNSANIN SAVAŞIMLAR SİRKİ

J. KRİŞNAMURTİ ve Alain Naudé[1] arasında bir konuşma

Naudé - Yaşamın bütününden sözediyorsunuz. Çevremize baktığımızda heryerde büyük bir düzensizlik var; kişiler zihin karışıklığı içinde gibiler. Dünyada savaş, ekolojik düzensizlik, siyasal ve sosyal düzensizlik, suçlar ve endüstrileşmeden ve aşırı nüfustan ileri gelen tüm olumsuzlukları görüyoruz. Ve sanki kişiler bu sorunları çözmeye çalıştıkça sorunlar da artıyor gibi. Sonra bir de insanın kendisi var; o da sorunlarla dolu. Sadece çevresindeki sorunları değil, içsel sorunlarını da kastediyorum, yalnızlık, umutsuzluk, kıskançlık, öfke... tüm bunlara zihin karışıklığı adını vermek de mümkün. Ve bu açıdan insan, bir anlamda ölüm döşeğinde. Bir de bizlere hep başka bir şeyin varlığından sözedilmiş. Tanrı, ebediyet, yaratılış olarak çeşitli isimler verilmiş ona. Ve bu konuda insan hiçbirşey bilmiyor. İnsan bu konuda, bu konuyla ilgili olarak da çalışmış; onun için yaşamayı da denemiş ancak yine sorunlar üretmekten öteye gidememiş. Daha önce söyledikleri-

(1) Alain Naudé, müzisyendir ve altı yıl boyunca Krişnamurti'nin sekreterliğini ve yardımcılığını yapmıştır ve (kendi ifadesiyle) herşeyden önce de Krişnamurti'nin bir talebesidir. Bugün A.B.D.'de yaşamaktadır.

nizden, kişinin bu üç grup sorunla başetmenin bir yolunu bulması gerektiğini hatırlıyorum. Bu sorunlar bir arada yaşamın üç cephesini oluşturuyor, çünkü bunlar her insanın karşılaştığı sorunlar. Peki bu soruyu, üç grup sorunu da eşanlı olarak yanıtlayacak bir biçimde sormanın bir yolu var mıdır?

KRİŞNAMURTİ - Öncelikle, neden bu ayrıma gittiğinizi sorabilir miyim? Yoksa denizdeki dalganın akışını belirleyen sadece bir tek hareket mi var? İsterseniz öncelikle varoluşun bütününü, neden dışımdaki dünya, içimdeki dünya ve benim ötemdeki birşey olarak parçaladığımızı bulahm. Bu ayrımın nedeni sadece dışardaki kaos mu ve biz sadece dış kaosla ilgilenip içsel kaos'u tamamen gözardı mı ediyoruz? Dış ya da iç kaos için bir çözüm bulamayınca bir inanca, tanrısallığa mı başvuruyoruz?

Naudé - Evet.

KRİŞNAMURTİ - Peki bu gibi bir soru sorduğumuzda bu üç şeyle ayrı ayrı mı ilgilenmiş oluyoruz yoksa bütüncül bir hareket gibi mi?

Naudé - Bunları birleştirici bir hareket haline nasıl getirebiliriz? Birbirleriyle ne şekilde ilişki içindeler? Bunları aynı şey haline getirecek kişinin tavrı nasıldır?

KRİŞNAMURTİ - Bu noktaya henüz gelmedim. Şöyle soruyorum: Neden insan dünyayı, varoluşunun bütününü bu üç kategoriye ayırdı? Neden? Ve bu noktayı geliştirecek olursak... Neden ben, bir insan olarak, dışımdaki dünyayı içimdeki dünyadan ve ulaşmak istediğim dünyadan -ki orası hakkında hiçbirşey bilmiyorum- ayırdım ve neden solan tüm umutlarımı oraya bağladım?

Naudé - Doğru.

KRİŞNAMURTİ - Peki tüm bunları neden yapıyorum? Şu soruyu da getiriyorum: Dış dünyanın kaos, zihin karışıklığı, yıkım, katılık, şiddet ve süregelen onca dehşetle dolu halini çözemediğimi gördükten sonra mı içime döndüm ve dış sorunları bu şekilde çözmeyi umdum? Ve iç kaosu, iç yetersizliği, iç katılığı, şiddeti ve benzerlerini de çözemeyince, burada da hiçbirşey çözümleyemeyince, her ikisinden de, içsel ve dışsal olandan da uzaklaşıp diğer bir boyuta yöneldim.

Naudé - Evet, bu şekilde. Yaptığımız bu.

KRİŞNAMURTİ - Hem çevremizde hem de içimizde her zaman olup biten bu.

Naudé - Evet. Bazı dış sorunlar içimizde de sorunlar meydana getiriyor. Ne biri ne de ötekiyle başedebiliyoruz; bunları birarada ele almak da işe yaramıyor; ve bir başka, üçüncü halle ilgili umutlar üretiyor ve ona da Tanrı adını veriyoruz.

KRİŞNAMURTİ - Evet, bir dış öğe.

Naudé - Teselli, nihai çözüm olacak dışsal bir öğe. Ancak gerçekten de bazı şeylerin dışsal sorunlar olduğuyla ilgili işaretler de var. Atmosferdeki delikler, hava kirliliği, nehirlerin yok olup gitmesi, ve benzeri sorunlar. Sonra savaşlar var. Bunlar gözle görünür dış sorunlar. Bir içsel sorunlar olarak düşündüğümüz şeyler bulunuyor: gizli saklı özlemlerimiz, korkularımız, sıkıntılarımız.

KRİŞNAMURTİ - Evet.

Naudé - Dünya var. Ve insanın ona olan tepkisi, onu yaşamaklığı var. Böylece iki ayrı biçim karşımıza çıkıyor; en azından pratik anlamda böyle bir şeyin varlığından sözedebiliriz. Ve olasılıkla, pratik sorunları çözme çabasının insanın içdünyasına sızdıklarını ve orada da sorunlar ürettiklerini söyleyebiliriz.

KRİŞNAMURTİ - Demekki hala dışsal ve içsel diye iki ayrı harekette ısrar ediyoruz.

Naudé - Evet. Bunu yapıyoruz. Kesinlikle.

KRİŞNAMURTİ - Bense bunun tamamen yanlış bir yaklaşım olduğu hissindeyim. Dünyanın çatısı delindi, dünyada aşırı nüfuslanma var, doğa kirleniyor, savaşlar var, her çeşit zarar, ziyan sürüp gidiyor. Çözemeyince, içimize dönüyoruz; içsel konuları da çözemiyor ve bu kez tüm bunların çok ötesinde yine dışsal birşeylere yöneliyoruz. Bu varoluşun bütününü birleşik bir tek hareket gibi görecek yerde, belki de tüm bu sorunları zeki ve makul biçimde ve belli bir sıra dahilinde ele alabiliriz diye düşünüyoruz.

Naudé - Evet. Sizin sözettiğiniz şekilde görünüyor. Bu üç sorun başlığının gerçekte nasıl bir ve aynı şey olduğunu bize biraz anlatabilir misiniz?

KRİŞNAMURTİ - Ben de oraya geliyorum, oraya geliyorum. Benim dışımdaki dünyayı yaratan da benim, yani ağaçlar, bulutlar, bal arıları ve manzaranın güzelliği değil; ancak ilişki halindeki insan varoluşu esas, ki buna toplum diyoruz ve toplumu yaratan sizsiniz, toplumu yaratan benim. Böylece, dünya benim ve ben dünyayım. Ve bence yerleştirilmesi gereken ilk şey bu. Ve entellektüel ya da soyut gerçek değil bu, gerçek bir hissediş,

gerçek bir farketme hali. Bu bir gerçek, bir varsayım değil, entellektüel bir kavram değil, dünyanın ben, benim de dünya olduğum bir eylem. Dünya, içinde yaşadığım toplum demek, kültürü, ahlak anlayışı, eşitsizliği ve toplumda sürüp giden tüm kaosuyla. Yani hareket halinde olan benim. Bizzat yarattığım ve beni kuşatan kültür önemli. Ben, bunun reddedilemez ve mutlak bir gerçek olduğu düşüncesindeyim.

Naudé - Evet. Peki neden kişiler bunu pek anlayamıyorlar? Siyasetçilerimiz, ekoloji, ekonomi uzmanlarımız var, dış sorunlarımızı ancak dışsal meseleler gibi çözmeye çalışan askerlerimiz var.

KRİŞNAMURTİ - Belki doğru tipte bir eğitimimiz olmadığından, uzmanlaşma, fethetme ve aya gitme ve oralarda golf oynama arzusu ve saire vesaire! Hep, içseli de değiştirmesini umarak dışsalı farklılaştırmak isteriz. "Doğru çevreyi yarat." Komünistler bunu yüzlerce kez söylediler. "İnsan zihni de buna göre değişecektir."

Naudé - Bu nedenle bu şekilde konuşuyorlar ya. Gerçekte, bütün bölümleri ve uzmanlarıyla dünyanın tüm büyük üniversitelerine baktığınızda, tüm bunların farklı alanlarda belli bir uzmanlık bilgisi oluşturulduğunda dünyanın da değiştirilebileceği inancıyla kurulup inşaa edildiğini söylemek bile mümkün.

KRİŞNAMURTİ - Evet. Ben en temel şeyi gözden kaçırdığımızı düşünüyorum, o da şu "Dünya, ben, bense dünyayım."

Bence bu his -fikir değil ama- bu his, bütün soruna tamamen farklı bir bakış açısı sağlıyor.

Naudé - Aslında muazzam bir devrim. Sorunu bir tek sorun olarak görmek, çevrenin değil insanın sorunu olarak görmek; bu dev bir adım, ki kişiler kolay kolay bu adımı atamayacaklar.

KRİŞNAMURTİ - Kişiler hiçbir adım atmayacaklar. Bu dış örgütlenmeye alışmışlar ve içlerinde neler olduğunu tamamen gözardı ediyorlar. O halde, kişi, dünya benim ve ben de dünyayım dediğinde, bunu farkettiğinde, hareketleri artık ayrımcı olmuyor, birey, topluma ters düşmüyor, bireyin kurtuluşunun önemi de yadsınmıyor. Kişi dünyanın kendisi, kendisinin de dünya olduğunu farkettiğinde, yapılacak her hareket, meydana gelecek her değişim, insanın bilincinin tamamını değiştirir.

Naudé - Bunu lütfen biraz açar mısınız?

KRİŞNAMURTİ - Ben bir insan olarak dünyanın ben benim de dünya olduğumu farkediyorum. Bu gerçeği farkediyorum, kendimi bu gerçeğe adıyorum ve bu gerçeğin tutkuyla farkındayım.

Naudé - Evet, eylemim gerçekte dünya demek; benim davranışım varolan yegane dünya, çünkü dünyadaki olaylar davranışlardan ibaret. Ve davranış, içsellik demek. Dolayısıyla içsel ve dışsal olan aslında bir, çünkü tarihin olayları, yaşamın olayları aslında içselle dışsal arasındaki bu temas noktası. Bu, gerçekte insanın davranışı.

KRİŞNAMURTİ - Yani dünyanın bilinci, benim bilincim.

Naudé - Evet.

KRİŞNAMURTİ - Benim bilincim dünyadır. Ve bu kriz bilinçte, örgütlenmede ya da yolların iyileştirilmesinde değil. Daha

çok yol inşa etmek için dağların parçalanmasında değildir.

Naudé - Daha büyük tanklar, kıtalar ötesi silahlar.

KRİŞNAMURTİ - Benim bilincim dünyadır ve dünyanın bilinci de benim. Bu bilinçte bir değişim olduğunda, tüm dünyanın bütün bilincini etkiler. Bilmem bunu anlıyor musunuz?

Naudé - Bu olağanüstü bir gerçek.

KRİŞNAMURTİ - Bu bir gerçek.

Naudé - Düzensizlik içinde olan bilinçtir; başkaca hiçbir yerde düzensizlik yoktur.

KRİŞNAMURTİ - Elbette!

Naudé - O halde dünyanın hastalıkları insan bilincinin hastalıkları, ve insan bilincinin hastalıkları benim hastalıklarım, benim illetim, benim düzensizliğim.

KRİŞNAMURTİ - Şu an bilincimin, dünyanın bilinci olduğunu farkediyorum; bu aynı zamanda, dünya bilincinin de ben olduğum anlamına geliyor, bende meydana gelen her değişim, bilincin tümünü etkiliyor.

Naudé - Buna, kişiler genellikle şöyle yanıt veriyorlar: Pekala, benim değişmem mümkün, ancak Hindi Çinindeki savaş yine de devam edecek.

KRİŞNAMURTİ - Çok doğru. Devam edecek.

Naudé - Gettolar ve ve aşırı-nüfuslanma da olacak.

KRİŞNAMURTİ - Elbette olacak. Ancak her birimiz bunun gerçeğini görebildiğimizde, yani dünya benim ve ben dünyayım di-

yebildiğimizde, herbirimiz bunun sorumluluğunu hissettiğimizde -politikacı, bilimadamı, mühendis, bürokrat ve işadamı, hepimiz- peki o zaman ne olacak? Bizim işimiz bunu hissetmelerini sağlamak. Dindar birinin işlevi gerçekten de bu değil midir?

Naudé - Bu muazzam birşey.

KRİŞNAMURTİ - Bekleyin, devam edeyim. Dolayısıyla bu durumda sadece bir tek hareket var. Bu bireysel bir hareket ya da bireyin kurtuluşu değil. Bu, eğer siz bu kelimeyi yeğliyorsanız, insanlığının tümünün bilincinin kurtuluşu.

Naudé - Bütünlük ve bilincin sağlığının kendisi, bu tek birşey ve hem dışsal hem de içsel gözüken tarafından içeriliyor.

KRİŞNAMURTİ - Doğru. Şimdi bu noktaya doğru yönelelim.

Naudé - O halde siz sağlığın, zindeliğin ve bilincin bütünlüğünün aslında daima bölünemez bir birim olduğunu söylüyorsunuz.

KRİŞNAMURTİ - Evet, doğru. Farklı çeşit bir dünya yaratmak isteyen kişiler, eğitimciler, yazarlar, örgütleyiciler, dünyanın şu haliyle kendi sorumluluklarını fark ettiklerinde, insanın bilincinin tamamı da değişmeye başlar. Yani birbaşka yönde gerçekleşen şey budur, sadece onlar örgütlenmeyi, bölümleri vurguluyorlar; tastamam aynı şeyi yapmaktalar.

Naudé - Olumsuz biçimde.

KRİŞNAMURTİ - Yıkıcı bir biçimde. Ve şu soru akla geliyor. "Bu insan bilinci, ki o benim -o topluluk, toplum, kültür, toplum bağlamında benim meydan verdiğim tüm yanlışlar demek ve be-

nim içimdeki kültür demek- işte bu bilinç kökten bir değişim geçirebilir mi?" Mesele bu. Varsayılan tanrısallığa kaçış yok. Çünkü bilinçteki bu değişimi anladığımızda tanrısal da oradadır; onu aramanıza gerek kalmaz.

Naudé - Lütfen bilinçteki değişimin nelerden oluştuğunu açıklar mısınız?

KRİŞNAMURTİ - Zaten şimdi bunu konuşacağız.

Naudé - Belki bu arada tanrısallık konusunda da yeri geldikçe sorular sorabileceğiz.

KRİŞNAMURTİ - (Sessizlik) Öncelikle şunu soralım: bir bilinç değişimi için hiç olanak var mı? Yoksa bilinçli olarak yapılacak bir değişiklik, değişim olmaması anlamına mı geliyor? Bilinç düzeyinde bir değişimden söz etmek, buradan şuraya doğru bir değişim ifade etmekte.

Naudé - Ve de hem burası hem de şurası bilinç dahilinde kalıyorlar.

KRİŞNAMURTİ - Evet, ilk olarak netleştirmek istediğim şey bu. Şöyleki, bilinçte bir değişim olmalı dediğimiz zaman bile, hala bilinç alanının içindeyiz.

Naudé - Sorunu nasıl görüyoruz, çözümü nasıl görüyoruz, ki buna değişim adını veriyoruz? Hepsi aynı bölgede yer alıyorlar.

KRİŞNAMURTİ - Hepsi aynı bölgede ve bu yüzden değişim de olmuyor. Yani, bilincin içeriği yine bilinç ve bu ikisi birbirinden ayrı değil. Bu noktayı da açıkça ortaya koyalım. Bilinç, insanın deneyim, bilgi, sefalet, zihin karışıklığı, yıkım, şiddet olarak bi-

riktirdiği tüm şeylerden meydana gelir. Tüm bunlar bilinçtir.

Naudé - Bir de sözde çözüm önerileri var.

KRİŞNAMURTİ - Tanrı vardır, Tanrı yoktur, Tanrı konusundaki çeşitli kuramlar, hepsi bilinçtir. Bizde bilincin değişiminden söz ederken, parçaları bir köşeden diğerine aktarmaktan öteye geçmiyoruz.

Naudé - Evet.

KRİŞNAMURTİ - Bir niteliği alıyor, aynı alanın diğer köşesine aktarıyoruz.

Naudé - Dev bir kutu bu... İçindekilerle oynuyoruz.

KRİŞNAMURTİ - Evet, içerikle oynuyoruz. Öyleyse.

Naudé - Aynı nesneler takımında değişkenleri değiştiriyoruz.

KRİŞNAMURTİ - Doğru. Çok doğru bir şekilde dile getirdiniz; benim sözcüklerimden daha iyi. Değişimden bahsederken aslında içerikle oynamayı düşünüyoruz, değil mi? Öyleyse bunları atıp tutan, oynayan biri var, yani bir hokkabaz var, bir de oynadığı şeyler. Ancak yine de herşey bilinç alanında cereyan etmekte.

Naudé - İki soru akla geliyor, Siz bilincin içeriği dışında bilinç yoktur mu diyorsunuz? İkinci olarak da, oynayacak bir birim olmadığında, bilincin bu içeriği dışında "ben" adı verilecek bir birim de bulunmaz, öyle değil mi?

KRİŞNAMURTİ - Hayır. Yoktur. Bulunmaz.

Naudé - Bunların ikisi de çok önemli belirlemeler. Lütfen bunları bir parça açıklayın.

KRİŞNAMURTİ - İlk soru neydi?

Naudé - İlk söylediğiniz. Eğer doğru anlamışsam şu biçimdeydi: Tartıştığımız şu bilinç, hepimizin olduğu ve sahip şu şey, gördük ki sorunun kendisi o. Siz bu bilinç olgusunun içeriğinin ta kendisi olduğunu söylüyorsunuz, ve bilincin içeriğinin dışında bilinç denecek hiçbirşey de bulunmuyor. Yanlış mı?

KRİŞNAMURTİ - Kesinlikle doğru.

Naudé - Sorunları dışında, sefaleti dışında, düşünceleri, zihninin denklemleri dışında, bilinç denilebilecek hiçbirşey yok mudur?

KRİŞNAMURTİ - Yoktur. Tamamen doğru.

Naudé - Bu çok önemli bir saptama. Lütfen açıklar mısınız? Çünkü hep şu şekilde düşünürüz -bu, zamanın başlangıcından bu yana Hint dinlerince öngörülen şeydir- üzerinde konuştuğumuz bilinç denilen kabuğun dışında bir üst bilinç bulunur.

KRİŞNAMURTİ - Bu bilincin ötesinde birşey olup olmadığını bulabilmek için bu bilincin içeriğini anlamalıyım. Zihin kendinin ötesine geçmeli. Bunun dışında birşey var mı yok mu ancak o zaman göreceğim. Ancak birşeyler olduğunu önceden kabul etmenin bir anlamı yoktur; sadece spekülasyon olur.

Naudé - O halde, genelde bilinç dediğimiz ve hakkında konuştuğumuz şeyin, aslında bilincin içeriğinin ta kendisi

olduğunu mu söylüyorsunuz? Kap ile içindeki ayrılmaz bir tek şey midir?

KRİŞNAMURTİ - Doğru.

Naudé - Getirdiğiniz ikinci saptama da şu şekilde, 'oynanacak içerik bulunmadığı zaman, karar verecek, irade sergileyecek ve oynayacak bir birim de bulunmaz.'

KRİŞNAMURTİ - Şöyleki, benim bilincim dünyanın bilincidir, dünyanın bilinci de benim. Bu gerçektir. Benim uydurduğm bir şey değildir; sizin kabul edip etmemeniz de bu gerçeği değiştirmez. Bu, mutlak bir gerçektir.

Ayrıca, içeriğin bizzat bilinç olduğu da doğrudur. İçerik yoksa bilinç de yoktur. Şu an içeriği değiştirmek isterken sadece bir oyun oynamış oluyoruz.

Naudé - Oyunu oynayan bizzat içerik oluyor, çünkü üçüncü bir saptama daha yaptınız: bu içeriğin dışında, oyun oynayacak, hokkabazlık yapacak kimse bulunmuyor.

KRİŞNAMURTİ- Bu doğru.

Naudé - Demek ki hokkabazla içerik aynı şey. Kapla içerik de aynı.

KRİŞNAMURTİ - Bu bilincin içeriğinde yer alan düşünür, değişmesi gerektiğini söyleyen, değişmeye çalışan bilinçten başkası değildir. Sanırım. Yeterince açık.

Naudé - O halde dünya, bilinç ve onu değiştireceği varsayılan şey aslında aynı birim oluyor, sadece üç ayrı rol oynar gibi kendini maskeliyor.

KRİŞNAMURTİ - Eğer böyleyse, bilincin bütün içeriğini boşaltmak isteyen insan ne oluyor? Hem ben hem de tüm sefilliklerleriyle dünya olan bu kendine özgü bilinç, nasıl olup da tam bir değişim geçirecek? Zihin -ki bilinçtir- nasıl olup da bütün içeriği, geçmişin tüm biriktirilmiş bilgileriyle kendini, bütün içeriğini boşaltacak?

Naudé - Ancak kişiler söylediklerinizi duyunca tam olarak anlamayacak ve şöyle diyeceklerdir: bilincin boşaltılması mümkün müdür; ve bu bilinç boşaltıldığında, bunun mümkün olduğunu varsaysak bile, bu kişiyi ciddi bir belirsizlik ve atalet haline indirgemez mi?

KRİŞNAMURTİ - Bu noktaya ulaşmak büyük bir arayış, araştırma, uslamlama, mantık gerektirecektir; zeka da bu arada gelir.

Naudé - Çünkü bazıları sizin sözünü ettiğiniz boş bilinci, yeni doğmuş bir çocuğun bilinci gibi birşey olarak düşünebilirler.

KRİŞNAMURTİ - Hiç de değil. Bunu usul usul, adım adım ele alalım. Yeniden başlayalım. Benim bilincim dünyanın bilinci. Dünya benim ve benim bilincimin içeriği dünyanın içeriği. Bilincin içeriği gene bilincin kendisidir.

Naudé - Aynı zamanda bilinç olduğunu söyleyen birim de odur.

KRİŞNAMURTİ - Burada kendime soruyorum ve o olduğumun farkındayım. O halde değişen ne?

Naudé - Aslında bir olan, bu üç sorun takımını çözebilecek olan değişeni mi kastediyorsunuz?

KRİŞNAMURTİ - Değişimle ne kastediliyor? Devrimle ne kastediliyor? Fizik devrim değil.

Naudé - Onun ötesine geçtik.

KRİŞNAMURTİ - Fizik devrim en saçma, en ilkel, en az zeki bir yıkım demektir.

Naudé - Bilincin parçalı hale getirilmesidir.

KRİŞNAMURTİ - Evet.

Naudé - Bu bilince düzeni yeniden getirecek olanı mı soruyorsunuz? Düzen aslında bir bütünken?

KRİŞNAMURTİ - Bu bilinçte düzen olabilir mi?

Naudé - İkinci adım bu mu?

KRİŞNAMURTİ - Sorduğunuz buydu.

Naudé - Evet. Çünkü düzensizliği görebiliyoruz, keder ve acı demek, bu parçalanamaz bilinçte düzensizlik bunlar demek. Bundan sonra şu soru geliyor: Bu konuda ne yapacağız?

KRİŞNAMURTİ - Evet.

Naudé - Bu konuda birşeyler yapacak bir birim de olmadığına göre...

KRİŞNAMURTİ - Bekleyin. Hemen oraya atlamayın.

Naudé - Çünkü düzensizliğin o birim olduğunu gördük.

KRİŞNAMURTİ - Bunu farkedebiliyor muyuz? Hayır. Düşüne-

nin bu bilincin bir parçası olduğunu ve bilinç dışında ayrı bir birim olmadığını farkedebiliyor muyuz? Gözlemcinin, içeriği görür, inceler, analiz eder ve ona bakarken, içeriğin kendisi olduğunu farkedebiliyor muyuz? Gözlemcinin içerik olduğunu?

Naudé - Evet.

KRİŞNAMURTİ - Ancak, gerçekliğin ifadesi bir şeydir, gerçekleştirilmesi başka şey.

Naudé - Doğru. Sanırım değiştirmeye çalıştığımız şeyden farklı bir birim olmadığını tam olarak anlayamıyoruz.

KRİŞNAMURTİ - Değişimden söz ettiğimizde, bilincin içinde ayrı bir birim varmış gibi konuşuyoruz, dönüşümü getirebilecek birşey.

Naudé - Bir şekilde karmaşadan ayrılıp onunla oynayabileceğimizi sanıyoruz. Kendimize sürekli şunu söylüyoruz: "Evet, hala birşeyler yapabilecek konumdayım." Sonra da oynuyor, oynuyoruz.

KRİŞNAMURTİ - Daha çok karmaşa, daha çok zihin karışıklığı.

Naudé - Dekoru değiştirince, herşey daha da berbat hale geliyor.

KRİŞNAMURTİ - Dünyanın bilinci, benim bilincim. Bu bilinçte insanca girişimlerin, sefaletlerin, acımasızlıkların, yaramazlıkların bütün içeriği bulunuyor; tüm insanca etkinlikler bu bilincin içinde. Bu bilince, insan, "kendi bilincimden ayrıyım" diyen birimi getirdi. Oradaki gözlemci şöyle diyor: "Ben gözlenen nesneden farklıyım." Düşünen şöyle konuşuyor: "Düşüncelerim

benden farklı" Öncelikle bunu soralım: Gerçekten de öyle mi?

Naudé - Hepimiz bu iki birimin farklı olduğuna inanırız. Kendimize şöyle deriz: "Kızmamam gerek, kederli olmamalıyım, gelişme kaydetmeliyim, kendimi değiştirmeliyim." İster bilinçli ister bilinçsiz olarak bunu sürekli tekrarlar dururuz.

KRİŞNAMURTİ - Çünkü bu ikisinin farklı olduğunu düşünürüz. Bu noktadaysa farklı, ayrı olmadıklarını göstermeye çalışıyoruz, bir olduklarını söylüyoruz, çünkü düşünce bulunmuyorsa, düşünen de yoktur.

Naudé - Bu doğru.

KRİŞNAMURTİ - Gözlenen hiçbirşey bulunmuyorsa, gözlemci de yoktur.

Naudé - Günlük akış boyunca yüzlerce gözlemci ve yüzlerce düşünen bulunuyor.

KRİŞNAMURTİ - Ben de tam bunu soruyordum: Gerçekten öyle mi acaba? Kırmızı kuyruklu yırtıcı bir kuşun uçuşunu gözlüyorum. Onu görüyorum. Bu kuşu gözlerken, gözlemimi bu kuş hakkındaki imge yoluyla yapıyorum. Yoksa salt gözlem mi yapıyorum? Eğer bir imge bulunuyorsa, ki bu sözcükler, bellek vesaire demektir, o zaman kuşun geçişini seyreden bir gözlemci de vardır. Yok, salt gözlem sözkonusuysa, bu durumda gözlemci bulunmaz.

Naudé - Kuşu bir imge vasıtasıyla gözlerken, neden bir gözlemci olması gerektiğini açıklar mısınız?

KRİŞNAMURTİ - Çünkü gözlemci, geçmiş demektir. Gözlem-

ci, arşiv memurudur, biriktirilmiş bilgidir, deneyimdir, bellektir; gözlemci bunlardan ibarettir, dünyayı bunlarla gözler. Onun bilgi birikimi, sizin bilgi birikiminizden farklıdır.

Naudé - Sorun teşkil eden bu toplam bilincin, bu sorunla ilgilenecek gözlemciden farklı olmadığını mı söylüyorsunuz? Bu bizi bir çıkmaz sokağa sokuyor; çünkü değiştirmeye çalıştığımız şey, onu değiştirmeye çalışanın ta kendisi, öyle değil mi? Sorumuz şu oluyor: Peki şimdi ne olacak?

KRİŞNAMURTİ - Tamamen öyle. Gözleyen, gözlenenle aynı olduğunda, bilinçteki değişimin doğası nasıldır? Bulmaya çalıştığımız budur. Bilinçte kökten bir devrim olması gerektiğini farkediyoruz. Peki bu nasıl gerçekleşecek? Gözlemci vasıtasıyla gerçekleşebilir mi? Gözlemci, gözlenenden ayrı olduğunda bu değişim sadece bilincin farklı içerikleriyle oynamak demek oluyor.

Naudé - Doğru.

KRİŞNAMURTİ - Yavaş yavaş ilerleyelim. Kişi gözlemcinin gözlenen, düşünenin düşünce olduğunu farkediyor; bu bir gerçek. Burada bir an duralım.

Naudé - Düşünenin, zihin karışıklığını yaratan tüm o düşüncelerin bir toplamı olduğunu mu söylüyorsunuz?

KRİŞNAMURTİ - Düşünen, düşüncedir; çok sayıda ya da değil.

Naudé - Ama bir farklılık var, çünkü düşünen kendini bir çeşit billurlaşmış somut bir birim gibi düşünüyor. Bu tartışma sırasında dahi, düşünen, kendini tüm bu düşüncele-

rin ve tüm bu zihin karışıklığının ait olduğu somut bir birim gibi görmekte.

KRİŞNAMURTİ - Somut bir birim, sizin dediğimiz gibi, düşüncenin sonucudur.

Naudé - Bu somut birim şudur ki...

KRİŞNAMURTİ - ... düşünce tarafından bir araya getirilmiş bir şeydir.

Naudé - Düşünceleri tarafından biraraya getirilmiş birşey.

KRİŞNAMURTİ - Düşünce tarafından, "onun" düşünceleri tarafından değil.

Naudé - Evet.

KRİŞNAMURTİ - Ve düşünce bir değişim olması gerektiğini görüyor. Düşüncenin bir sonucu olan somut birim, içeriği değiştirmeyi umuyor.

Naudé - Kendisini değiştirmeyi umuyor.

KRİŞNAMURTİ - Gözlenenle gözleyen arasında bu yüzden bir savaşım var. Bu savaşım, denetlemeye, değiştirmeye, biçimlendirmeye, bastırmaya çalışmak, yeni bir biçim vermek vb. demek, yaşamımız boyunca hep olagelen şey, savaşım bu. Ancak zihin gözlemcinin, deneycinin, düşünenin, düşünceyle, deneyimle, gözlenenle aynı olduğu gerçeğini anladığında; o zaman ne olur? Kökten bir değişim olması gerektiğini de biliyoruz.

Naudé - Bu bir gerçek.

KRİŞNAMURTİ - Ve değişmek isteyen gözlemci, değişmesi gerekenin bir parçası olduğunu fark ediyorsa ne oluyor?

Naudé - Aslında bu kendini yakalayacak polisi oynamaya kalkışan bir hırsızın hali.

KRİŞNAMURTİ - Doğru. Peki ne oluyor?

Naudé - Bakınız, efendim; kişiler buna inanmıyorlar. Şöyle diyorlar: "İrademi kullanarak sigarayı bıraktım, daha erken uyanmayı öğrendim, kilo verdim ve yabancı dilleri kaptım" ve ilave ediyorlar: "Yazgımın hakimi benim; ben değişebilirim" Herkes buna gerçekten inanıyor. Herkes bir şekilde kendi yaşamı, kendi davranışı ve kendi düşüncesini iradesini kullanarak değiştirebileceğine inanıyor.

KRİŞNAMURTİ - Bu şu demek, kişinin çabanın doğasını anlaması gerekiyor. Çaba nedir; neden çaba diye birşey vardır? Bilinçte bir dönüşüm meydana getirmenin yolu bu mudur? Çaba yoluyla, irade yoluyla olabilir mi?

Naudé - Evet.

KRİŞNAMURTİ - Peki bu ne demek? Çatışma yoluyla değişim. İrade uygulandığı zaman, bu bir direnç biçimidir; bastırmaya çalışma inkara ya da kaçınmaya çalışma; irade buralarda iş başındadır. Ve bu, yaşamın sürekli bir savaşım olduğu anlamına gelir.

Naudé - Bilinç dahilinde sadece bir öğenin diğerine hakim olduğunu mu söylüyorsunuz?

KRİŞNAMURTİ - Kesinlikle. Bir parça, diğer parçaya hakim oluyor.

Naudé - Ve buna rağmen gene çatışma var değil mi? Bu gerçeklik zaten düzensizlik olduğunu gösteriyor. Evet, bu açık.

KRİŞNAMURTİ - Demek ki, merkezi gerçek aynı kalıyor. Bilinçte kökten bir dönüşüm olmalı, bilinçte ve bilincin dahilinde. Peki bu nasıl sağlanabilir? Gerçek sorun bu.

Naudé - Evet.

KRİŞNAMURTİ - Bu noktaya, bir parçanın diğerlerinden, bilinç alanındaki diğer parçalardan üstün olduğunu düşünerek geldik.

Naudé - Kuşkusuz evet.

KRİŞNAMURTİ - Şimdi, üstün olduğnu söylediğimiz bu parça, yani zeka, us, sağduyu, mantık, her neyse, birçok diğer parçanın bir bileşimi, bir sonucu. Bir parça diğerleri üzerinde bir otorite benimsemiş ancak hala parçalardan biri ve bu nedenle onunla diğer parçalar arasında bir savaşım var. Peki, bu parçalılığın sorunlarımızı çözmediğini görmek olası mı?

Naudé - Zira bir bölünme ve çatışmaya neden oluyor; sorunun ta en başından beri durum bu.

KRİŞNAMURTİ - Öyle, erkekle kadın arasında bir ayrım varsa çatışma da var. Almanya'yla İngiltere ya da Rusya arasında bir ayrım varsa, çatışma da oluyor.

Naudé - Ve tüm bu ayrım bilincin kendi içinde. Ayrıca, bilinç üzerinde irade uygulanması da bilinç bakımından bir ayrım oluyor.

KRİŞNAMURTİ - O halde kişi irade yoluyla içeriği değiştirebileceği fikrinden kurtulmalı. Bunun anlaşılması önemli.

Naudé - Evet; irade uygulanması. Yalnızca bir parçanın bir diğeri üzerindeki zorbalığı.

KRİŞNAMURTİ - Basit. Kişi, iradeden kurtulmanın, parçalılıktan da kurtulmak olduğunu farkediyor.

Naudé - Oysa dünyadaki dinler hep iradenin gelip birşeyler yapacağını söylediler.

KRİŞNAMURTİ - Evet. Ancak biz bunların tümünü reddediyoruz.

Naudé - Evet.

KRİŞNAMURTİ - O halde zihin ne yapacak ya da ne yapmayacak, iradenin yol olmadığım görünce, bir parçanın bir diğer parça üzerinde baskı kurmasının yine parçalılık ve dolayısıyla çatışma olduğunu görünce? Dolayısıyla hala sefalet alanında kalındığını görünce? Böyle bir zihin ne yapabilir?

Naudé - Evet, mesele gerçekten de bu.

KRİŞNAMURTİ - Peki bu durumda bir zihnin yapabileceği birşey var mıdır?

Naudé - Bunu söylediğinizde kişi şunu düşünüyor: "Yapacak hiç birşey yoksa, sirk devam eder, gösteri devam eder."

KRİŞNAMURTİ - Hayır; bakınız! Sirk ancak irade uygulaması varsa devam eder.

Naudé - Tartıştığımız ve değiştirmeye çalıştığımız sirkin, aslında iradeden oluştuğunu mu söylüyorsunuz?

KRİŞNAMURTİ - Benim iradem sizin iradenize karşıt ve böyle devam edip gidiyor.

Naudé - İradem, bir başka parçama karşıt.

KRİŞNAMURTİ - Ve böyle devam edip gidiyor.

Naudé - Sigara içme arzum...

KRİŞNAMURTİ - Evet, böyle. "Değişmek zorundayım" diye yola çıkan bir zihin, değişmesi gerektiğini öne süren bir parçanın, yine bilincin bir kısmı olan başka bir parçayla çatışma içinde olduğunu fark ediyor. Bunu görüyor. Ayrıca, iradenin -ki insanın çok alışkın olduğu birşeydir, iradeyi gözü kapalı kabul ederiz- değişim meydana getirecek tekşey olduğunu da farkediyor.

Naudé - ...ancak değişim öğesi bizzat o değil.

KRİŞNAMURTİ - Değişim öğesi değil. Bu yüzden böyle bir zihin farklı bir düzeye ulaşıyor.

Naudé - Bir hayli aydınlandı konu.

KRİŞNAMURTİ - Bir yığın saçmalık.

Naudé - İçsel olanla dışsal arasındaki ayrım aydınlanmış oldu; bilinçle içeriği arasındaki ayrım aydınlanmış oldu. Bilinçli birimle, ona ait olan bilinç ve çeşitli parçalar arasındaki ayrım da. Bilincin içindeki farklı parçalar arasındaki ayrım da aydınlatılmış oldu.

KRİŞNAMURTİ - O halde, ne oldu? Tüm bunları gören zihne ne oldu? Kuramsal olarak değil, bunu hakikaten hissetti ve şöyle dedi: "Artık yaşamımda iradeye yer yok." Bu da artık yaşamımda dirence yer yok anlamına geliyor.

Naudé - Bu, bir gün gökyüzünün yere indiğini görmek kadar olağanüstü. Öyle büyük bir değişim ki değişimin boyutlarını söyleyebilmek bile zor.

KRİŞNAMURTİ - Değişim gerçekleşti bile! Benim saptamam bu.

Naudé - Siz artık irade olmayacak diyorsunuz, çaba olmayacak, dışarısıyla içerisi arasında artık ayrım olmayacak diyorsunuz...

KRİŞNAMURTİ - Bilinç dahilinde artık bölünmüşlük olmayacak...

Naudé - Bölünmüşlük olmayacak.

KRİŞNAMURTİ - Bunu anlamak o kadar önemlidir ki.

Naudé - Gözlediğinden ayrı bir gözlemci artık yok.

KRİŞNAMURTİ - Peki bu ne demek? Bilinçte bölünmüşlük yok. Demekki bilinç ancak parçalar arasında çatışma varsa sözkonusu.

Naudé - Bunu anladığımı pek söyleyemem. Bilinç, parçaları mı demek?

KRİŞNAMURTİ - Bilinç, parçaları demek ve bilinç parçalar arasındaki savaşım demek.

Naudé - Yani sadece bir çatışmaları, bir savaşımları olduğu için mi parçalar var demek istiyorsunuz? Hep birlikte savaş vermediklerinde birer parça değiller çünkü birer parça gibi davranmıyorlar. Bir parçanın diğeri üzerine etkimesi son buluyor. Parçasallık dediğinizde çıkan anlam bu. Bölünmüşlük.

KRİŞNAMURTİ - Bakın ne ortaya çıktı!

Naudé - Parçalar, birbiri aleyhine çalışmadıklarında kayboluyorlar.

KRİŞNAMURTİ - Elbette. Pakistan'la Hindistan...

Naudé - ... savaşmadıklarında artık Pakistan ve Hindistan kalmıyor.

KRİŞNAMURTİ - Elbette.

Naudé - Değişim sizce bu mu?

KRİŞNAMURTİ - Bekleyin, henüz bilmiyorum. Oraya da geleceğiz. Bir insan zihni dünyanın "kendisi", kendisinin de dünya olduğunu farketti; benim bilincim dünyanın bilinci, dünyanın bilinciyse benim. Tüm sefillikleriyle bilincin içeriği, vb. hep bilinç demek. Ve bu bilincin içinde binlerce bölünmüşlük var. Bu çok sayıda parçalar arasından bir parça otorite oluyor, müdür oluyor, gözlemci, denetimci, düşünen oluyor.

Naudé - Patron oluyor.

KRİŞNAMURTİ - Evet, patron. Ve bölünmüşlüğü bu şekilde koruyor. Bunun önemine bir bakın! Otoriteyi üstlendiği anda, bölünmüşlüğü koruması gerekiyor.

Naudé - Evet. Elbetteki. Çünkü bilincin geri kalanı üzerinde etkiyen bir bilinç parçası o.

KRİŞNAMURTİ - O halde çatışmayı da koruması gerek. Zaten çatışma, bilinç demek.

Naudé - Parçalar, bilinç demektir dediniz; şimdi de parçaların aslında içerik olduklarını mı söylüyorsunuz?

KRİŞNAMURTİ - Elbette.

Naudé - Parçalar çatışmadır. Çatışmasız parçalar olmaz mı?

KRİŞNAMURTİ - Bilinç ne zaman etkindir?

Naudé - Çatışma olduğunda.

KRİŞNAMURTİ - Elbette. Yoksa özgürlük vardır, gözleme özgürlüğü, öyleyse bilinç dahilinde bilincin kökten bir devrimi ancak hiç çatışma olmadığı zaman meydana çıkar.

Malibu, Kalifornia

27 Mart 1971

Krişnamurti hiç kuşkusuz çağımızın doğulu bilgeleri içinde en özgün, en yetkin olanların başında geliyor.

Amerika'da yaptığı konuşmaları içeren bu kitapta Krişnamurti önemle üzerinde durduğu bir gerçeği, bir yaşam anlayışını okurla paylaşıyor: kişinin kendinden yola çıkarak kendini öğrenmesi, kendi özünü gerçekleştirmesi gerçeğini.

Kişinin kendi içindeki akılalmaz derinliklere, zenginliklere ulaşabilmesi için ciddi bir çaba göstermesi gerektiğini söyleyen Krişnamurti bu kitapta, yaşam, sevginin ne anlama geldiği, bilinç, acı, ölüm, kıskançlık, düşüncenin yapısı, bağımlılık, değişme ihtiyacı, uzayla kişi arasındaki bütünsellik, doğru ve yanlış kavramlar, gerçeği arama, dini deneyim, kutsallık gibi konularda kendisine sorulan soruları yanıtlıyor.

Yaşamı bütünüyle kucaklamak isteyenlere.

ISBN 975 - 7200 - 40 - 9

9 789757 200406